

Niina Sarkonen

”Emme ole laittomia, olemme ihmisiä”

Liikkuvat muukalaiset symbolisen väkivallan kohteina sekä diskurssianalyttinen tapaustutkimus ”laittoman” siirtolaisuuden uutisoinnista espanjalaisissa sanomalehdissä

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2005

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO	4
1.1. TAUSTAA TUTKIELMALLE	5
1.2. AIEMPI TUTKIMUS	7
1.3. NÄKÖKULMAN TARKENNUS	10
1.4. TUTKIELMAN RAKENNE JA TUTKIMUSASENNE	14
2. SUVEREENIT VS. VAARALLISET MUUKALAISET	17
2.1. POSTMODERNI NÄKÖKULMA DISKURSIIVISEEN VALTAAN	18
<i>2.1.1. Modernin ja postmodernin suhteesta</i>	18
<i>2.1.2. Symbolisen väkivallan käytännöistä</i>	20
<i>2.1.3. Valtarakenteiden horjuttaminen</i>	23
2.2. MUUKALAISET JA BIOVALTA	24
<i>2.2.1. Puhtaus ja vaara</i>	26
<i>2.2.2. Epähenkilöinnin politiikka</i>	29
<i>2.2.3. Biopoliittinen rasismi</i>	32
2.3. SUVEREENIT JA ELÄMÄN HALLINNOINNIN PERUSTEET	34
<i>2.3.1. Ulko- ja sisäpuolen erottaminen</i>	34
<i>2.3.2. Suvereenien hallintamentaliteetti</i>	36
<i>2.3.3. Siirtolaiset suvereniteetin haastajina</i>	39
3. SIIRTOLAISUUDEN SYMBOLINEN HALLINNOINTI	43
3.1. EUROOPPA JA ERILAISUUDEN PELKO	43
<i>3.1.1. Muukalaisten kohtaaminen</i>	44
<i>3.1.2. Eurooppa suljettuna tilana</i>	45
3.2. LIIKKUVIEN MUUKALAISTEN NIMEÄMISESTÄ	48
<i>3.2.1. Muuttoliikkeen kuvaaminen ilmiönä</i>	49
<i>3.2.2. Turvapaikanhakijat, pakolaiset, ”laittomat” siirtolaiset</i>	51
<i>3.2.3. Siirtolaisuus turvallisuusdraamana</i>	53
3.3. SIIRTOLAISUUDEN HALLINNOINTI MEDIASSA	56
<i>3.3.1. Muukalaisten haltuunotto</i>	57
<i>3.3.2. Pysyvän poikkeustilan luominen</i>	58
<i>3.3.3. ”Hallittu ja hallitsematon maahanmuutto”</i>	59

4. ESPANJA, VÄLIMEREN PORTTI EUROOPPAAN	62
4.1. LYHYT KATSAUS HISTORIAAN	63
4.1.1. <i>Kolmen kulttuurin convivencia</i>	63
4.1.2. <i>"Veren puhtauden" oppi</i>	64
4.1.3. <i>Lähettävästä maasta vastaanottajaksi</i>	66
4.2. EU-LINNOITUKSEN PORTINVARTIJA	68
4.2.1. <i>"Laiton" siirtolaisuus</i>	68
4.2.2. <i>Siirtolaispolitiikka muutoksessa</i>	71
5. SYMBOLISEN VÄKIVALLAN TAPAUS ESPANJASTA	73
5.1. MEDIAN KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	73
5.1.1. <i>Kieli vallankäyttönä</i>	74
5.1.2. <i>Diskurssien käyttö mediassa</i>	76
5.1.3. <i>Kriittinen ja genealoginen asenne</i>	77
5.2. SYMBOLISEN VÄKIVALLAN DISKURSSEJA	81
5.2.1. <i>Teknologinen diskurssi</i>	81
5.2.2. <i>Kriminalisoinnin diskurssi</i>	85
5.2.3. <i>Ulossulkemisen diskurssi</i>	87
5.2.4. <i>Ruumiillisuuden diskurssi</i>	89
5.2.5. <i>Epähenkilöinnin diskurssi</i>	91
5.2.6. <i>Hiljaisuuden "diskurssi"</i>	93
5.3. ELÄMÄ JA KUOLEMA MERELLÄ	94
6. TRAGEDIA RAJALLA	97
LÄHTEET	103

1. JOHDANTO

”Näiden länsimaisen maailman rajakokemusten ytimessä murtuu tietenkin myös itse tragedian kokemus. Sen jälkeen kun Nietzsche on osoittanut, että se tragedian rakenne, johon länsimaisen maailman historia perustuu, ei ole muuta kuin tämän tragedian hylkäämistä, unohdusta ja sen äänetöntä seurausta.”

– *Didier Eribon*¹

Olen jo pitkään seurannut tiedotusvälineissä käytyä keskustelua siirtolaisista, ulkomaalaisista, maahanmuuttajista, turvapaikanhakijoista, kiintiöpakolaisista ja elintasopakolaisista, työvoiman vapaasta liikkuvuudesta ja kulttuurien kohtaamisesta. Minua on hämmästyttänyt tämä termien uskomaton kirjo puhuttaessa ilmiöstä, jota voisi yksinkertaisesti kutsua ihmisten liikkumiseksi. Ilmassa voi aistia monenlaisia tunteita, pelkoja ja ennakkoluuloja, mutta myös uteliaisuutta ja vilpittömyyttä auttamishalua näiden muualta tulevien ihmisten elämäntilanteiden edessä.

Julkisessa keskustelussa puhutaan sisäänottokiintiöistä, työ- ja oleskeluluvista, siirtolaisvirroista, palauttamissopimuksista ja pikakäännytyksistä, ja toisaalla ”tuontiväestä”, työvoiman tarpeesta, väestörakenteen vinoutumisesta ja ”eläkepommista”.² Katse on kuitenkin kohdistettu ensisijaisesti hyötynäkökulmiin, taloudellisiin tosiseikkoihin ja elinkeinoelämän tarpeisiin, harvemmin solidaarisuuteen, humanismiin tai moraalisesti kestäviin ratkaisuihin. Toisin sanottuna, keskustelussa ohitetaan liian usein ihmisyyden kunnioitus, inhimillisyys: kaikkein perustavaa laatua olevin yhteinen nimittäjä meissä kaikissa.

Ihmisten liikkuminen yli kansallisvaltiörajojen on itsessään maailman luonnollisin asia. Ihmiset ovat kautta aikojen siirtyneet vanhoilta asuinsijoiltaan ravinnon ja parempien elinolojen toivossa. Tämä asia ei ole muuttunut. Pikemminkin liikkeen voisi todeta kiihtyneen eri valtioiden kulttuurisen ja taloudellisen lähentymisen myötä. Silti tämä liike aiheuttaa kohtuutonta ahdistusta monissa ihmisissä. Minua kiinnostaa mistä kumpuaa tämä ahdistus, joka meissä herää toiseutta kohdatessamme, ja jonka häpeillen tunnistan myös itsessäni.

¹ Sit. Jylhämo 1998, s.l., alkuperäinen teksti teoksesta: Eribon, Didier (1993), *Michel Foucault*, Vastapaino.

² Vrt. EVA:n raportti Suomen maahanmuuttopolitiikasta 2001.

Rajojen asettaminen ja erottelujen tekeminen on länsimaisen kulttuurin ja historiankirjoituksen perusta, lineaarisen maailmankäsityksemme lähtökohta. Tämä edellyttää kuitenkin erilaisuuden kieltämistä ja sen ulossulkemista.³ Päästäkseni käsiksi rakenteen rikkoutumisen tuottamaan ahdistukseen, on mentävä rajalle: sille kohtauspinnalle, missä minuus muuttuu oudoksi muukalaisuudeksi. Silti on huomattava, että muukalaisuus ja minuus ovat läsnä kaikkialla, ne koskettavat toisiaan joka hetki. Muukalaisuuden hyväksyminen vaatii siksi muukalaisuuden tunnistamista keskellä minuutta, itseyden kokemuksen ytimessä.⁴ Vain tämä lähtökohta kirkkaana mielessä voi olla mahdollista ottaa käsillä oleva tragedia todesta.

1.1. TAUSTAA TUTKIELMALLE

Tämän tutkielman laajemmaksi kontekstiksi hahmottuvat Euroopan sisällä ihmisten liikkumiselle asetetut ehdot, jotka perustuvat pitkälti muukalaisten torjumiselle ja erilaisuuden ulossulkemiselle. Nämä rajat ovat muotoutuneet pääasiassa modernin ajan ja ajattelutavan synnyttämän kansallisvaltiojärjestelmän puitteissa. Samaa ulossulkemisen logiikkaa on soveltanut myös Euroopan unioni, jonka pyrkimyksenä on rajoittaa ei-toivottujen ihmisryhmien liikkumista unionin rajojen sisäpuolella. Eurooppalaisten valtioiden järjestelmän tarkoituksena on suojella ja kantaa huolta alueellaan asuvista ihmisistä, mutta osa on jätetty tämän järjestelmän ulkopuolelle. NIMBY(”*not in my back-yard*”)-periaatetta, vaarallisen ja epätoivottavan asian ulkopuolella pitämistä,⁵ sovelletaan etenkin Euroopan ulkopuolelta saapuviin siirtolaisiin, muukalaisiin. Mary Douglasin kuvaama akuutti vaaran ja puhtauden kohtaaminen tapahtuu tällä itsen ja toisen välisellä rajalla, jonka ylittämistä kansallisvaltiot haluavat kontrolloida fyysisessä ja, tämän tutkielman kannalta oleellisemmin, symbolisessa mielessä.

Toiset ovat vapaampia liikkumaan kuin toiset. Puhuttaessa esimerkiksi ”elintasopakolaisuudesta” halutaan tietyiltä ihmisiltä kieltää mahdollisuus vapaaseen liikkumiseen ja parempien elinolosuhteiden tavoitteluun. Yritteliäisyyttä arvostetaan vain jos se kumpuaa kapitalismin perinteiseltä maaperältä, läntisestä maailmasta. Sen

³ Jylhämo 1998, s.1.

⁴ Ks. Kristeva 1992[1988].

⁵ Wordspy, s.1.

sijaan taloudellisesta, poliittisesta tilanteesta tai ympäristöongelmista johtuvaa siirtolaisuutta ”kolmannesta maailmasta” halveksitaan. Maahanmuutosta ja siirtolaisuudesta puhuttaessa viitataankin tavallisesti vain ”kolmannesta” tai ”toisesta” maailmasta ”ensimmäiseen” maailmaan suuntautuvaan, pelkoja ja uhkia herättävään ihmisten ”virtaan” tai ”liikehdintään”. Läntisen maailman sisällä tapahtuvaa liikkumista pidetään sitä vastoin ainoastaan positiivisena asiana.

Samanaikaisesti kun arviot siirtolaisten⁷ määrästä maailmassa nousivat 1990-luvun aikana 154 miljoonasta 175 miljoonaan, on turvapaikanhakijoiden määrä laskenut. Kylmän sodan jälkeen siirtolaisten mahdollisuudet lailliseen maahanmuuttoon ovat kaventuneet, kun ideologisin perustein myönnettäviä oleskelulupia ei enää myönnetä. Schengen-maiden⁸ väliltä poistetut raja-aidat ovat tarkoittaneet sopimukseen kuulumattomien valtioiden kansalaisten sulkemista yhä visummin Euroopan ulkopuolelle. Viisumipolitiikan kiristäminen, palautussopimukset ja turvapaikkakiintiöiden pienentäminen vaiheittain ovat olleet ensimmäisiä askelia tiellä EU:n maiden yhteiseen, harmonisoituun pakolais- ja turvapaikkapolitiikkaan. Uusimpana trendinä maahanmuuttopolitiikassa on ollut siirtolaisten valikointi heidän ammattitaitonsa ja koulutuksensa mukaan.⁹ Kouluttamattomia maahanmuuttajia ei enää haluta, sillä heidät nähdään usein vain sosiaalimenoja kasvattavana ongelmaryhmänä. Talouselämän tarpeisiin mukautetun maahanmuuttopolitiikan suuntaan ollaan kallistumassa myös Alankomaissa, Britanniassa ja Kanadassa sillä perusteella, että taloudellisiin ja työvoimapolitiisiin syihin nojautuva siirtolaispolitiikka on helpompi ”myydä” kansalaisille kuin humanitaarisiin syihin nojaava turvapaikkapolitiikka.¹⁰

Tiukentuneet maahanmuuttolait ovat johtaneet paitsi ihmissalakuljetuksen lisääntymiseen¹¹, niin myös tilanteeseen, jossa monien ainoa keino pyrkiä EU-linnoituksen sisälle on saapua ensin johonkin EU-maahan ”laittomasti” ja hakea sen

⁷ YK:n määritelmän mukaan siirtolainen on henkilö, joka on asunut yli 12 kuukautta sen maan ulkopuolella, jossa on syntynyt tai jonka kansalaisuus hänellä on. Ks. YK 2002.

⁸ Schengen-maihin kuuluvat EU:n jäsenmaat Alankomaat (Hollanti), Belgia, Espanja, Italia, Itävalta, Kreikka, Luxemburg, Portugali, Ranska, Ruotsi, Saksa, Suomi ja Tanska. Lisäksi EU:n ulkopuolisista maista mukana ovat Norja ja Islanti, jotka ovat tehneet yhteistyösopimuksen EU:n neuvoston kanssa.

⁹ Esimerkiksi Saksan parlamentin ylähuone hyväksyi heinäkuussa 2004 ulkomaalaislain uuden muotoilun, jonka mukaan korkeasti koulutetut maahanmuuttajat kuten tietentekijät, insinöörit ja IT-asiantuntijat asetetaan etusijalle oleskelulupia myönnettäessä. EUobserver, 12.7.2004.

¹⁰ Cornelius, Tsuda 2004, 19.

¹¹ YK:n työjärjestö ILO:n arvion mukaan ihmissalakuljetuksen liikevaihto on vuodessa noin 5–7 miljardia dollaria. Yläkö 2000, 35.

jälkeen turvapaikkaa kyseisestä maasta. Nämä ”laittomat” siirtolaiset leimataan EU-maissa rikollisiksi, jotka ”kiinni jäätyään” suljetaan välittömästi ”turvapaikanhakijoiden säilöönottoyksiköihin”. EU-maiden sisällä ongelmallisiksi koetaan näin ollen vain köyhät maahanmuuttajat, läntisten maiden välillä tapahtuvaa liikettä ei juurikaan edes rekisteröidä, vaikka se laajuudessaan ylittää muuttoliikkeen muualla maailmassa.¹³

Jako toivottuihin ja ei-toivottuihin siirtolaisiin on luonut kansainvälisen politiikan kentälle myös kahden tason ihmisoikeudet. Kansalaisuuteen sidotut ihmisoikeudet jäävät toteutumatta, kun on kyse henkilöistä, joita heidän oma valtionsa ei pysty suojelemaan. Kansainvälisten pakolaissopimusten nojalla kaikilla ihmisillä on oikeus hakea turvapaikkaa tai oleskelulupaa toisesta maasta, mutta yhdenkään valtion ei ole pakko ottaa vastaan näitä ihmisiä. Tässä mielessä suvereniteetin periaate invalidisoi universaalien ihmisoikeuksien julistuksen kaksi periaatetta, vapauden liikkua ja oikeuden turvapaikkaan.¹⁴

Pakolaisuuden pitäisi olla ensisijaisesti ihmisoikeuskysymys, mutta suvereenien kansallisvaltioiden järjestelmässä pakolais- ja turvapaikkakysymyksistä keskusteltaessa päällimmäiseksi nousevat työvoimapolitiittiset, taloudelliset ja valtioiden turvallisuuteen liittyvät näkökohdat.¹⁵ Prem Kumar Rajaram ja Carl Grundy-Warr kuvauksen mukaan jopa mahdollisuus inhimilliseen onneen, siinä määrin kuin siitä voidaan puhua, on kietoutunut nykyisessä maailmanjärjestyksessä kansallisvaltioiden kohtaloihin.¹⁶ Välillä kansallisvaltioilta tuntuukin unohtuvan se tosiasia, että siirtolaispolitiikan kohteena ovat ihmiskohtalot. Kuten siirtolaismiehen kantama kyltti Barcelonassa kesällä 2004 järjestetyssä ”laittomien” mielenosoituksessa muistutti: ”emme ole laittomia, olemme ihmisiä”.¹⁷

1.2. AIEMPI TUTKIMUS

Siirtolaisten kuvaamista mediateksteissä on Suomessa tutkittu lähinnä osana etnisiä vähemmistöjä käsitteleviä tutkimuksia. Maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon liittyvää

¹³ Henriksson 2000a, 1.

¹⁴ Artiklat 13 ja 14. Scheinin 1998, 8.

¹⁵ Ylänkö 2000, 36, 77.

¹⁶ Prem Kumar, Grundy-Warr 2004, 37.

¹⁷ Esp. ”No somos ilegales, somos personas”. Kaikki suomennokset NS.

tutkimusta on tehty pääasiassa yhteiskuntatieteiden, mutta myös humanististen tieteiden parissa.

Media-aineistoa tutkimuksensa lähtökohtana ovat käyttäneet esimerkiksi Pentti Raittila, Tommi Kuttilainen, Sari Pietikäinen ja Karina Horsti. Raittila sekä Kuttilainen ovat tutkineet Suomen sanomalehdissä esiintyvää rasismia sekä etnisyyden kuvauksia.¹⁸ Lisäksi Raittilan kokoomateos *Etnisyys ja rasismi journalismissa tarkastelee maahanmuuton esittämistä tiedotusvälineissä eri näkökulmista*.¹⁹ Vuoden 2005 lopulla on ilmestymässä uusi Raittilan toimittama artikkeliteos *Etniset vähemmistöt Suomessa – Kansalaisuus, kulttuuri, kieli* (työnimi). Sari Pietikäisen tutkimukset ovat koskeneet ”etnisyyden” ja siirtolaisuuden representaatioita uutisteksteissä²⁰. Karina Horsti on tutkinut turvapaikanhakijoiden, erityisesti romanipakolaisten esittämistä uhkana STT:n sähköuutisissa sekä turvapaikanhakijoista uutisoimista sekä ulkomaan että kotimaan osastoilla suomalaisissa sanomalehdissä.²¹ Horstin tuleva väitöskirja käsittelee laajemmin monikulttuurisuutta ja turvapaikanhakijoita mediassa.²² Romanipakolaisia mediassa on tutkinut myös Camilla Nordberg. Hänen havaintojensa mukaan median kautta voidaan vahvistaa oman kansallisvaltion suvereniteettia globaalien epävarmuuden aikana. Median kautta haetaan Nordbergin mukaan myös tukea ulkomaalaispolitiikan muutoksille.²³

Espanjassa etnisten vähemmistöjen representaatioita mediassa ovat tutkineet esimerkiksi Miquel Rodrigo Alsina ja Manuel Martínez Nicolas.²⁴ Heidän tutkimustulostensa mukaan etniset vähemmistöt kuvataan rutiininomaisessa uutisoinnissa tavallisimmin konfliktien aiheuttajana. Raúl Martínez Corcuera vuonna 1998 tekemän tutkimuksen mukaan suurin osa siirtolaisista esitetään espanjalaisissa uutismedioissa joko pidätettynä tai kuolleena, yritettyään saapua maahan laittomasti. Siirtolaisuus nähdään hänen mukaansa tavallisimmin viranomaisten väliintulon ja oletetun rikollisuuden kontekstissa.²⁵ Heloísa Dallanhol tutki kanarialaisen *El Día* -päivälehdien siirtolaisuutta käsitteleviä artikkeleita vuonna 2000. Hänen tärkein löydöksensä tästä tutkimuksesta oli, että siirtolaisuuden uutisoinnille on

¹⁸ Ks. Raittila, Kuttilainen 2000.

¹⁹ Ks. Raittila 2002.

²⁰ Ks. Pietikäinen 2000 ja 2002.

²¹ Ks. Horsti 2003 a ja b.

²² Ks. Horsti 2005.

²³ Ks. Nordberg 2004.

²⁴ Ks. Rodrigo Alsina & Martínez Nicolas 1997.

²⁵ Ks. Martínez Corcuera, Raúl 1998.

luonteenomaista vakiintuneiden uutislähteiden rutinoitunut käyttö. Toimittajat etsivät harvoin uutistoimistojen tai viranomaistahojen ulkopuolisia lähteitä, eikä lehdessä käyty keskusteltua siirtolaisuuden luonteesta tai sen syistä.²⁶

Ulkomaisista mediatutkijoista on syytä mainita vielä hollantilainen Jessika ter Wal, joka on muun muassa koonnut EUMC:lle (*The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*) raportin *Racism and Cultural Diversity in the Mass Media*, jossa tarkastellaan rasismia ja monikulttuurisuuden esiintymistä 15 EU-maan medioissa.²⁷ ter Wal on tutkinut myös siirtolaisten esittämistä italialaisessa mediassa erityisessä *La Pantanella* -tapauksessa.²⁸ Sean Hier ja Joshua Greenberg ovat perehtyneet siirtolaisuuden asettamista rikollisuuskehykseen ja siirtolaisten epähenkilöimistä esimerkiksi elämellisyteen viittaavissa metaforissa, puhuttaessa esimerkiksi ”laittomien” siirtolaisten ”metsästämisestä” tai ”jahtaamisesta” (engl. *chase, hunt down*).²⁹

Politiikkatieteiden puolelta siirtolaisuutta on Suomessa tutkinut muun muassa Tuija Parvikko. Hän on kirjoittanut etenkin marginaalisista poliittisista asemista ja tarkastellut pakolaisuutta ”paarian” tilana. Tämä näkökulma pohjautuu Hannah Arendtin esittämiin ajatuksiin marginaalisuudesta politiikan uutena paradigmana.³⁰ Kirsi Henrikssonin tutkimukset ovat keskittyneet siirtolaisuuteen Välimeren alueella, etenkin ranskankielisten maiden välillä sekä nationalismi-diskurssien vaikutuksiin siirtolaisuuspolitiikassa.³¹ Markus Mervolan valmisteilla oleva väitöskirjatutkimus tarkastelee siirtolaisuuden rakentumista yhteiskunnan turvallisuuteen ja hyvinvointiin kohdistuvaksi uhkaksi, joka vaatii erilaisten väestön hallinnointikeinojen käyttöönottoa.³²

Mikko Lehtonen ja Olli Löytty ovat kritisoineet maahanmuuttajia koskevan puheen keskittyvän sekä alan tutkijoiden että virkamiesten parissa nk. etnisyyssparadigman ympärille. Tällä he tarkoittavat huomion kiinnittämistä ensisijaisesti muiden erilaisuuteen tai ”etnisyyteen”, oman ryhmän erilaisuuden jäädessä näkymättömiin.

²⁶ Ks. Dallahol 2001.

²⁷ Ks. ter Wal 2002.

²⁸ Ks. ter Wal 1996.

²⁹ Ks. Hier, Greenberg 2002.

³⁰ Ks. Parvikko 1993, 2002.

³¹ Ks. Henriksson 2000a ja 2000b, Virtanen 1996.

³² Ks. Mervola 2005.

Kysymyksen erilaisuudesta on siten nähty koskettavan vain muita eikä meitä.³³ Tarvetta olisikin löytää näkökulmia *omien* (arvo)lähtökohtiemme uudelleenarviointiin, itsen eikä toisen kyseenalaistamiseen.

1.3. NÄKÖKULMAN TARKENNUS

Siirtolaisuus on kaikessa dramaattisuudessaan monisyinen ja maailmanlaajuinen ilmiö, jolla on sekä poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia että kulttuurisia ja psykologisia vaikutuksia. Tästä syystä en tee käsillä olevan tutkielman puitteissa määritelmällistä eroa ”laittomien” tai dokumentoimattomien/dokumentittomien siirtolaisten ja pakolaisten³⁴ välille. Pakolaisilta voi puuttua virallistettu pakolaisen asema, mutta olla silti legitiimi oikeus tähän statukseen. Selkeitä eroja tai kategorisointeja erityisten ihmiskohtaloiden välille ei kuitenkaan voida tehdä. ”Laittomaksi” nimetyn siirtolaisen elämäntilanteen taustalla vaikuttavat niin monet erilaiset syyt, että näiden ihmisten asettaminen johonkin kategoriaan on aina mielivaltaista. Pakolaisuuden määrittelemineen on poliittisessa tilanteessa elävä konstruktio, jonka paikalleen lukitseminen on hankalaa.³⁵ Tästä syystä olen omaksunut tässä tutkielmassa siirtolaisten ”laittomuuden” lainausmerkittämisen käytännön. Tällä haluan kyseenalaistaa yleisen puhettavan, jossa laittomuus on jo luonnollistettu poliittis-juridinen tila, eikä vain yksi näkökulma näiden ihmisten aseman tarkasteluun.

Käytän tutkielmassa myös toiseutta edustavaa yläkäsitettä ”muukalainen”, jonka tarkoituksena on niputtaa kaikki ”erilaisuus” saman käsitteen alle. Siirtolainen on tässä tutkielmassa ymmärretty liikkuvaksi muukalaiseksi, joka ylittää valtioiden ja määrittelyjen rajoja. Läntisen maailman sisällä tapahtuva liike ei siis lukeudu tässä kontekstissa mielenkiinnon kohteeksi nousevaan ”muukalais-siirtolaisuuteen”.

Teoreettiset lähtökohdat tutkielmalle sijoittuvat pääosin Michel Foucault’n alun perin kehittämän biovallan käsitteen ympärille kasvaneeseen ”italialaiseen suuntaukseen”, joka on yhdistänyt Michel Foucault’n lähtökohtia Hannah Arendtin ja Carl Schmittin ajatuksiin elämän tai elämisen politiikasta. Itse liikun pääasiassa Giorgio Agambenin ja

³³ Lehtonen & Löytty 2003, 11–12.

³⁴ YK:n määritelmän mukaan pakolainen on henkilö, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi omassa kotimaassaan rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. UNHCR.

³⁵ Horsti 2005, 60.

Alessandro Dal Lagon jalanjäljillä, hahmotellen itsen ja toisen määrittelemiseen liittyviä symbolisen väkivallan käytäntöjä. Italialainen suuntaus pohjautuu Michel Foucault'n käsitykseen biovallankäytön mahdollistavasta erojen tekemisestä: ”normaaliuden” erottamisesta ”epänormaalista” sekä epähenkilöiksi alennettujen elämän hallinnoimisesta.

Foucault'n poststrukturalistista asennetta lähestyvät myös kriittisen geopolitiikan teoreetikot, joista läsnä tässä tutkielmassa on esimerkiksi Gearóid Ó Tuathailin tutkimuksellinen panos maailmanpoliittisen järjestelmän symbolisesta, mielikuvien tasolla tapahtuvasta rakentumisesta. Juuri kriittisen geopolitiikan suuntaus on kunniaakkaasti nostanut kansainvälisen politiikan tutkimuksen keskipisteeseen symbolisen/diskursiivisen vallankäytön sekä ulko- ja sisäpuolen erottamiseen liittyvät ongelmat. Valtadiskurssien ymmärtäminen johtaa meidät tulkitsemaan tässä tutkielmassa espanjalaisten mediatekstien tapausta, jossa pureudutaan konkreettisten esimerkkien kautta teoreettisen kehyksen muotoilemiin symbolisen (väki)vallankäytön ilmentymiin kuvattaessa vaarallisia liikkuvia muukalaisia, ”laittomia” siirtolaisia.

Diskursiivisen vallankäytön tutkiminen on mielestäni erityisen tärkeää, sillä monesti historian varrella on voitu todistaa puhetapojen ja määrittelyjen politiikan edeltäneen konkreettisia toimenpiteitä, fyysistä vallankäyttöä tai tekojen puutetta. Yksi kauhistuttavimmista historiallisista esimerkeistä määrittelyn politiikan seurauksista on epäilemättä natsi-Saksan rotuoppien, eugeniikan diskurssi ”elämästä, joka ei ole elämisen arvoista”³⁷.

Myös lähempää löytyy esimerkkejä määrittelyn politiikan läsnäolosta: kuten Pohjois-Afrikkaan suunnitteilla olevat siirtolaisten ”pidätysleirien” (*refugee detention centers*) tai ”vastaanottoleirien” (*reception camps*) ympärillä käyty keskustelu todistaa. Näihin leireihin koottaisiin Afrikasta ja Aasiasta saapuvia siirtolaisia, tutkittaisiin turvapaikanhakijoiden suojelutarve ja siten eroteltaisiin ”todelliset” pakolaiset ”väärin perustein” turvapaikkaa hakevista.³⁸ Komissio teki vuoden 2004 lokakuussa päätöksen, jonka mukaan se tukee miljoonalla eurolla Mauritanian, Marokon, Algerian, Tunisian and Libyan valmiuksia ottaa vastaan lisää pakolaisia. Tämä ei komission mukaan liity aikeisiin perustaa leirejä Eurooppaan pyrkiville siirtolaisille, mutta se ”tutkii

³⁷ Agamben 1998[1995], 122–123.

³⁸ Aamulehti 2.10.2004, Finance Custom Wire 26.8.2004.

mahdollisuuksia perustaa humanitaarisia vastaanottokeskuksia Välimeren ympäröiviin maihin”.³⁹ Komissio pyrkii näin tekemään kokoamisleireistä moraalisesti oikean ratkaisun perustelemalla niitä ”humanitaarisilla” syillä, siirtämällä leirien perustamisen moraalisesti arveluttavasta kontekstista hyväksyttävään diskurssiin: humanitaarisen toiminnan alueelle. Tämäntyyppisen leiridiskurssin käsittely voi olettaa ennakoivan tulossa olevia päätöksiä ja niiden hyväksyttävämmäksi tekemistä jo etukäteen, ennen konkreettisia toimia.

”Laittomien” siirtolaisten aiheuttaman uhkan ”havaitseminen” ja sen diskursiivinen konstruoiminen esimerkiksi siirtolaisten kokoamisleirejä koskevan diskurssin kohdalla edeltää siten vallankäyttöä, uhkan haltuunottoa ja suvereenin vallan väliintuloa, ja elämän symbolista politisointia. Jälkiä näistä elämän hallinnoinnin ja symbolisen väkivallan strategioista voidaan löytää paitsi politiikan, niin myös median tuottamista teksteistä. Itse olen valinnut tapaustutkimukseni kohteeksi espanjalaisten sanomalehtien ”laittomia” siirtolaisia koskevan uutisoinnin monestakin syystä. Ensinnäkin, Espanjan ja Italian etelärannikkoa ympäröivä Välimeri on monessa mielessä tärkeä symbolinen raja: se rajaa Euroopan Afrikasta, EU:n ”kolmannesta maailmasta”, ”valkoisen mustasta”, ”järjestyksen anarkiasta”, ”kosmoksen kaaoksesta”. Toiseksi, Espanjan omaksuma rooli EU:n rajavaltiona on ollut toimia Euroopan ”portinvartijana”, mikä on näkynyt kontrollidiskurssien korostumisena siirtolaisuutta koskevissa teksteissä sekä mediassa että politiikassa. Lisäksi Espanjasta on muodostunut aivan viime vuosien aikana ”etelästä” dokumentti tulevien siirtolaisten pääreitit EU-maihin. Tämä on näkynyt myös siirtolaisuutta koskettelevien mediatekstien lisääntymisessä. Median tekstit antavat monesti mallin myös politiikassa käytetylle kielelle, ja muodostavat itse aktiivisesti ”laittomia” siirtolaisia kuvaavia puhetapoja.

Olen valinnut analysoitavaksi tekstejä kolmesta espanjalaisesta sanomalehdestä. Aineisto sijoittuu Espanjan sisäpoliittisessa kontekstissa kevääseen ja kesään 2004 (helmikuusta elokuuhun): aikaan ennen ja jälkeen maaliskuun parlamenttivaaleissa tapahtunutta vallanvaihdosta, jolloin hallitusvastuu siirtyi oikeistolta (PP) sosialisteille (PSOE). Vallanvaihdosta seurannut vuosi on jo osoittanut, että maan siirtolaisuuspolitiikkaan on odotettavissa muutoksia. Nykyinen pääministeri José Luis Rodríguez Zapatero on antanut selkeitä lupauksia siitä, että Espanjan linja tulee muuttumaan aiempaa sallivammaksi. Tässä suhteessa Espanja poikkeaa muista EU-

³⁹ EUobserver 4.10.2004.

maista, joissa suuntaus on ollut pikemminkin kontrollin kiristämiseen päin⁴⁰. Keväällä 2005 maan hallitus järjesti laajan siirtolaisten laillistamiskampanjan, jossa lähes 700 000 laittomasti maassa oleskelevaa haki työ- ja oleskelulupaa.⁴¹ Espanja on myös suhtautunut epäilevästi esimerkiksi edellä mainittuihin turvapaikanhakijoiden kokoamisleireihin.

Espanja oli toisaalta myös aloitteentekijänä heinäkuussa 2005 käydyssä G5-maiden sisäministerien kokouksen aikana tehdyssä sopimuksessa, jossa päätettiin ”yhdistää maiden taloudelliset ja poliittiset voimavarat” ja ryhtyä järjestämään yhteisiä kuljetuksia näihin Euroopan maihin (Espanjaan, Ranskaan, Saksaan, Italiaan ja Iso-Britanniaan) saapuville dokumentittomille siirtolaisille. Ranskan sisäministeri Nicolas Sarkozy puolusti päätöstä vetoamalla oikeusvaltion periaatteisiin: ”meidän maahamme ei oteta vastaan kuin dokumentoituja ihmisiä, ja ne jotka saapuvat tänne ilman papereita, rikkovat lakejamme, ja siksi heidät on palautettava lähtömaihinsa”.⁴²

Välimeren kokonaisuudessaan voi pitää myös yhtenä maailman merkittävimmistä ”laittoman” siirtolaisuuden areenoista. Alueelle ovat vakiintuneet laajat siirtolaisten salakuljetusverkostot sekä harmaat työmarkkinat, sillä Välimeren pohjoispuolen maat tarjoavat näille ”laittomille” maahantulijoille hyvät mahdollisuudet sääntelemättömään kausityöhön. Etenkin vuoden 1991 jälkeen, kun Espanja alkoi vaatia viisumeja myös maghrebilaisilta kausityöntekijöiltä, on ”paperittomien” määrä kasvanut erityisesti Etelä-Espanjassa.⁴³ Andalusian vihannes- ja hedelmätarhat työllistävät edelleen valtaosan Espanjaan saapuvista siirtolaisista, jotka suostuvat viranomaisten pelossa työskentelemään alhaisella palkalla ja usein epäinhimillisissä olosuhteissa.⁴⁴ Paitsi että ”laiton” siirtolaisuus on tällä hetkellä yksi kuumimmista perunoista eurooppalaisessa politiikassa ja jopa koko maailmassa, niin siihen liittyy kiinteästi monia ihmisenä olemisen peruskysymyksiä: miten kohtelemme ”muita”, kanssaihmissä, ”meistä” erilaisia, millaisia pelkoja näihin muukalaisiin liittyy ja liitetään, ja miten näitä pelkoja mobilisoidaan oikeuttamaan muukalaisten epäinhimillistä kohtelua.

On merkille pantavaa, että siirtolaisuusasioita käsitellään esimerkiksi Euroopan unionissa oikeus- ja sisäasioiden sateenvarjon alla, EU-maiden ”turvallisuuteen” ja

⁴⁰ Ks. esim. Finance Custom Wire 26.8.2004.

⁴¹ Helsingin Sanomat 15.5.2005.

⁴² Le Monde 5.7.2005.

⁴³ Sassen 1999, 105–106.

⁴⁴ Ulkolinja TV1, 8.6.2005.

oikeusjärjestelmän toimintaan liittyvänä ”teknisenä” kysymyksenä, vaikka kyseessä on paljon tätä tulkintaa monimutkaisempi sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen ilmiö. Etenkin ”laittoman” siirtolaisuuden liittäminen turvattomuuteen ja jopa terrorismiin on vallannut palstatilaa Yhdysvaltoihin, Espanjaan ja Iso-Britanniaan suuntautuneiden pommi-iskujen jälkeen.

Tämän tutkielman puitteissa aion perehtyä ensinnäkin ”laittomien” siirtolaisten eurooppalaisille suvereenille valtioille aiheuttamaan symboliseen kriisiin, ja tämän uhkan herättämään hallinnoimisen tarpeeseen ja siihen, miten tuo tarve esitellään yleisölle. Pyrin todentamaan symbolisen väkivallan, kuten epähenkilöinnin ja biovallan käytäntöjä espanjalaisista sanomalehdistä poimimieni artikkelien avulla. Tutkimusongelma voidaan tiivistää seuraaviksi kysymyksiksi:

Minkä tyyppisiä symbolisen väkivallan strategioita suvereenit käyttävät liikkuvia muukalaisia vastaan?

ja espanjalaisen median tapauksen analyysissä nostan tästä kysymyksenasettelusta esiin spesifimmän kontekstin:

Millaisia symbolisen väkivallan diskursseja ”laittomien” siirtolaisten maahantuloa kuvaavista mediateksteistä voidaan löytää?

1.4. TUTKIELMAN RAKENNE JA TUTKIMUSASENNE

Tutkielman teoreettinen viitekehys, jonka esittelen luvuissa kaksi ja kolme, on luonteeltaan eklektinen ja kontrapunktinen. Se luo välineitä monimutkaisen ilmiön ymmärtämiselle sekä kartoittaa ”laittomien” siirtolaisten määrittelyssä käytettyjä keskeisiä käsitteitä monista näkökulmista. Mikään lähestymistapa ei saa olla vieras, kun pyrkimyksenä on ymmärtää näiden monilatautuneiden käsitteiden takana piileviä mekanismeja ja etenkin kun kyseessä on niinkin luonnollistunut ilmiö kuin muukalaisen ulkossulkeminen.

Luvussa kaksi keskityn Michel Foucault’n sekä Giorgio Agambenin ja Alessandro Dal Lagon esittämiin näkökulmiin muukalaisten elämän politisoinnista, biovallasta, heihin

kohdistuvan symbolisen väkivallan käytäntöjen edellytyksenä. Symbolisen väkivallan syvään uurtuneiden käytäntöjen ymmärtämistä kasvattavat Mary Douglasin tutkimukset diskursiivisten erojen tekemisestä ”normaalin” (meidän) ja ”poikkeavan” (muukalaisten) välille. Neljännessä luvussa taustoitan tapaustutkimuksen kohteena olevan Espanjan historiallista ja poliittista kontekstia erityisesti muukalaisten kohtaamisen näkökulmasta. Viides luku vetää yhteen ja konkretisoi esiin nousseita symbolisen väkivallankäytön mekanismeja espanjalaisissa sanomalehdissä esiintyvien puhetapojen avulla. Analyysin kohteena ovat Espanjaan saapuvien ”laittomien” siirtolaisten representaatiot uutisteksteissä.

Kun tutkimuksen metodologisena ponnahduslautana toimii foucault’lainen poststrukturalismi, valta–tieto-suhteiden keskeisyys, nousevat analyysin lähtökohdiksi pakottomasti kriittisyys ja kiinnostus diskursseja kohtaan. Postpositivistisen tutkimustradition normatiivisen ihanteen mukaisesti olen omaksunut tässä tutkielmassa pikemminkin ”asianajajan” roolin, kuin neutraaleihin ja objektiivisiin kuvauksiin pyrkivän ”analyytikon” aseman. Asianajajana joudun tunnustamaan, että analysoin tutkimusmateriaaliani tietyt arvolähtökohdat ja motiivit taustavaikuttajanani. Järjestän merkitysten suhteita ja luon niitä samanaikaisesti, kun pyrin kuvaamaan toimijoiden välillä vallitsevia määrittelysuhteita ja valtapositiioita. Osallistun tutkijana maailman konstruoinnin loppumattomaan kehään, sillä elän tässä maailmassa, enkä pääse sen ulkopuolelle. Tämä lähestymistapa nojaa siten foucault’laiseen lähtökohtaan: valta on läsnä kaikkialla ja vallankäytön erittelyn avulla tutkija voi myös luoda tilaa vastadiskursseille sekä kyseenalaistaa historian ja valtakurssin vaientamien ryhmien marginalisoinnin.⁴⁵

Mikäpä olisi tähän tutkielmaan sopivampi lähestymistapa, kun puhutaan yhdestä kansainvälisen politiikan hiljaisimmasta ryhmästä: laittomuuden ikeen alla elävistä siirtolaisista, joilla ei ole juuri muita mahdollisuuksia vaikuttaa omaan asemaansa kuin mielenosoitukset tai asuinpaikkansa vaihtaminen maasta toiseen. Eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän ehdoilla toimivat ihmiset elävät limbon välitilassa, jota mikään ”oikeusvaltio” ei tunnusta, heille elämä on jokapäiväistä taistelua ihmisyyden rajamaastossa: olemisen ja ei-olemisen välillä.

⁴⁵ Juhila 1999, 207–208.

Kriittisen tieteen lähtökohtaan liittyy myös varauksellisuus tieteen ja politiikan erottamisen mahdollisuudelle, sillä kaikki on poliittista, ja Foucault'ta mukaillen: ihminen on poliittinen eläin.⁴⁶ Kaiken tieteenteon, kuten muunkin inhimillisen toiminnan takana on aina spesifi historiallis-yhteiskunnallis-poliittis-taloudellis-psykologis-kulttuurinen tilanne, josta käsin aikamme ilmiötä tarkastellaan. Myös Johan Galtungin mukaan niin empiristinen, konstruktivistinen kuin kriittinenkin tutkimus ovat väistämättä poliittisia, sillä ne muokkaavat kukin omalla tavallaan todellisuutta ja tapaa, jolla muut, tieteen yleisö, sen ymmärtävät.⁴⁷ Mielentilani on siten postmoderni, asenteeni arvolatautunut, koska se on inhimillisyyttä, koska olen ihminen.

⁴⁶ Ks. González Alcantud 1998.

⁴⁷ Galtung 1977, 64.

2. SUVEREENIT VS. VAARALLISET MUUKALAISET

Tieteenfilosofisena lähtökohtana tälle tutkielmalle pidän kriittisesti ja kyseenalaistaen maailmaa tarkastelevia postmoderneja (tai postpositivistisia) yhteiskuntatieteiden suuntauksia. Näistä läsnä ovat erityisesti poststrukturalismi ja postkolonialistinen koulukunta. Poststrukturalismin mielenkiinto kohdistuu valtarakenteiden paljastamiseen sekä kieleen ja symbolien tasolla tapahtuvaan vaikuttamiseen. Postkolonialistisen koulukunnan ominta alaa ovat sen sijaan erilaisuuden kohtaamisen tai sen ulossulkemisen tarkastelu sekä konkreettisesti että diskurssien tasolla. Diskurssilla viitataan tässä yhteydessä poststrukturalisteista erityisesti Michel Foucault'n tunnetuksi tekemään määritelmään. Tämän määritelmän mukaan diskurssi tarkoittaa (kirjoitettua tai puhuttua) kieltä, sekä yksittäisiä lauseita että niiden muodostamia kokonaisuuksia, joissa merkitykset muodostuvat suhteessa ympäristöönsä ja jotka sisältävät aina vallankäyttöä.⁴⁸

Teoreettisesta näkökulmasta katsoen siirtolaisuuden symbolinen merkitys on suuri, sillä siinä piilee mahdollisuus paeta modernin ajattelun valtaan, territoriaalisuuteen sekä meihin tai muihin kuulumiseen liittyviä ansoja ja tarkastella suvereenisuutta aivan tuoreesta näkökulmasta. Etenkin kriittinen geopolitiikka on kiinnittänyt huomion tilanteeseen, jossa ”laiton” siirtolaisuus haastaa kansallisvaltioiden suvereenin oikeuden kontrolloida omalla territoriollaan asuvaa väestöä sekä oikeuden asettaa globaaliin tilaan pitäviä symbolisia ja fyysisiä rajalinjoja.⁴⁹

Agnes Hellerin ja Sonja Puntscher Riekmannin määritelmän mukaan myös biopolitiikka on mukana kaikissa niissä ilmiöissä, joissa *ero* on tärkein poliittisuutta määrittävä kategoria ja joissa on havaittavissa *uudenlaisia väkivallan käytäntöjä*. Myös biopolitiikan määritelmä korostaa kielen merkitystä ja asettuu tilanteeseen, jossa suuret kertomukset (kuten kansallisvaltioeetos) ovat menettäneet kykynsä pitää identiteettejä koossa ja ruumiin merkitys perustavanlaatuisena identiteetin lähteenä on korostunut.⁵⁰ Näitä uudenlaisia väkivallan käytäntöjä kutsun tässä tutkielmassa symboliseksi väkivallaksi, jossa on aina kyse valtapositioiden osoittamisesta ja ottamisesta,

⁴⁸ Foucault 1972, 34.

⁴⁹ Doty 1996, 171, 175.

⁵⁰ Heller, Puntscher Riekmann 1996, ix–x.

kielellisten hierarkioiden luomisesta. Symbolisen väkivallan käytännöt hyväksytään luonnollistettuna asioiden tilana, ja niiden avulla merkityksiä sekä merkitysten välisiä suhteita voidaan hallinnoida implisiittisesti, diskursiivisia rakenteita hyväksikäyttäen.⁵¹

2.1. POSTMODERNI NÄKÖKULMA DISKURSIIVISEEN VALTAAN

Postmodernit tutkimussuuntaukset ovat lähteneet purkamaan kansainvälisen politiikan alalla hallinneita realistisen ja modernin ajattelutavan luomia rajoituksia suvereenin ja muukalaisten eli valtion sisä- ja ulkopuolen ymmärtämiselle.⁵² Post-ajattelumallien arvo piilee pikemminkin niiden emansipoivassa voimassa, kuin rekonstruoivassa luonteessa. Modernia kritisoivien post-teoreetikkojen, tai postpositivistien, jos tätä termiä halutaan käyttää, päämääränä ei ole rakentaa uusia ”loukkuja”, koskivat ne sitten territoriaalisuutta, tilaa, aikaa tai muita symbolisen väkivallan teoissa tarvittavia esioletuksia, vaan Zygmunt Baumanin sanoin: ”ihmiskunta on ensin vapautettava modernin järjestyksen pysyvyyden lumosta”. Vasta tämän jälkeen voidaan ymmärtää, että lumoudumme aina uudelleen jostakin muusta.⁵³

2.1.1. Modernin ja postmodernin suhteesta

Postmoderni vallankumous on kaiken kaikkiaan muuttanut tapaa, jolla tutkijat tarkastelevat kieltä, kulttuuria, taidetta, yksilöllisyyttä ja koko yhteiskuntaa. Kumous antoi virtaa muun muassa poststrukturalistisen, feministisen ja post-kolonialistisen tutkimuksen esittämälle kritiikille, jota ne esittivät tieteen positivistista paradigmaa vastaan. Moderni tiede väitti maailman koostuvan ihmisjärjen saavutettavissa olevista tietorakenteista (foundationalistinen maailmankuva), joiden välillä vallitsivat selkeät syy ja seuraus -suhteet ja jotka muodostivat ihmiskunnan suuren kehityskertomuksen. Modernin projektin ihanteina olivat (ja ovat) universaalien totuuksien selvittäminen objektiivisen ja arvovapaan tieteen avulla sekä täyden varmuuden saavuttaminen näistä totuuksista. Poststrukturalistit näkevät sen sijaan, että kaikki merkitykset ovat rakentuneet historiallisesti, sattumanvaraisesti, jatkuvassa prosessissa toisten

⁵¹ Vrt. Schubert 2002.

⁵² Doty 1996, 171.

⁵³ Ks. Bauman 1996.

merkkivarastojen kanssa – mitään pysyviä rakenteita ei ole, eikä maailman rakentuminen lakkaa koskaan.⁵⁴

Huolimatta monista vastakkaisista näkemyksistä modernin ja postmodernin liitto on vahva – postmodernia ei voi ymmärtää ilman modernin luomia käsitteitä, eikä modernia ilman postmodernin avaamia näkökulmia. Tuija Pulkkinen tulkinnan mukaan modernin voi hahmottaa ajatussuuntana vasta postmodernin ilmaantumisen jälkeen. Modernin ja postmodernin erottaa toisistaan asenne: silmälasit, joiden läpi ne tarkastelevat maailmaa. Kun moderni pyrkii paljastamaan ”alastoman totuuden” erilaisten kerrostumien alta, postmoderni kieltää koko totuuden ytimen olemassaolon ja kiinnittää huomion juuri näihin usein paradoksaalisiin ja keskenään ristiriitaisiin kerrostumiin.⁵⁵ Zygmunt Baumania lainaten postmoderni ja moderni olisikin syytä ajatella historiallisten aikakausien sijaan *mielentiloina*.⁵⁶

Postmoderneja ajattelijoita on kritisoitu siitä, että he eivät varsinaisesti irrottaudu modernin perinteestä, vaan käyttävät esimerkiksi samoja käsitteitä (kuten valtio ja suvereenisuus) selittäessään maailmaa. Postmodernin ansioksi voi kuitenkin laskea vallan ja tiedon välisten suhteiden eli diskursiivisen vallan käsitteen ottamisen vakavasti. Näin voidaan Baumanin sanoin paljastaa ihmisiä lumoavien kertomusten voima. Jos moderni pyrki lumoamaan ajatusrakenteita implisiittisesti, haluaa postmoderni tehdä saman avoimesti, eksplisiittisesti: saada ihmiset ymmärtämään paremmin maailmassa elämisen monimuotoisuutta ja olemisen epävarmuutta.⁵⁷ Postmoderni pyrkii siten problematisoimaan ilmiöitä, ei antamaan valmiita vastauksia modernin tapaan.

Kun moderni halusi löytää maailmassa piilevän rakenteen järjestämällä ja luokittelemalla sen ilmiöitä siisteihin kategorioihin, postmoderni haluaa rikkoa rakenteen, kumota ”totuudet” ja paljastaa järjen ylivallan järjettömyyden. Ihmisten toiminta on väistämättä arvottunutta ja subjektiivista toimintaa: subjektiivisesti elettyä elämää.⁵⁸ Modernin heikkous piilee siten sen keinotekoisesti luoman järjestyksen hauraudessa, sillä järjestystä ylläpitääkseen yhteiskunnan on turvauduttava jatkuvaan

⁵⁴ Best & Kellner 1991, 20, 21.

⁵⁵ Pulkkinen 1998, 46, 48.

⁵⁶ Bauman 1996, 22.

⁵⁷ Mt., 18.

⁵⁸ Penttinen 2004, 44.

valvontaan ja kurinpitoon. Modernin projektin *primus motorina* toimii kaaoksen pelko, maailman ambivalenssin ja spontaanin luonteen paljastumisen uhka.⁵⁹

Jos modernia kansainvälisen politiikan suuntausta edustavan realismin kiinnostuksen kohteena on suvereenien valtioiden välinen politiikka, ”*high politics*”, postmoderni politiikan tutkimus haluaa kiinnittää huomion väliinputoajiin, marginaaleihin ja erilaisuuteen, eli niihin ilmiöihin, jotka moderni pyrki vaientamaan näkymättömiksi. Ystävien ja vihollisten lisäksi maailmasta löytyy myös muukalaisia, jotka ylittävät rajapinnan, puhkaisevat normaalin ja epänormaalin toisistaan erottavan kalvon sekoittaen kaikki valmiit kategoriat. Muukalaiset eivät ole ystäviä (meitä) eivätkä vihollisia (heitä), he ovat luokittelemattomia, he ovat vaarallisia, he kuuluvat ”kolmanteen elementtiin”. Muukalaiset eivät mahdu binääristen oppositioiden maailmaan, joka jakautuu siististi kahtia. He katkaisevat merkitystenannon dualistisen kehän, tekevät luokitteluista häilyviä ja merkityksistä moniselitteisiä.⁶⁰ Juuri tähän pirstoutuneiden merkitysten maailmaan postmoderni haluaa sukeltaa.

Alistettujen, modernin vaientamien vähemmistöjen ja muiden marginaalissa elävien toisten nostaminen tutkimuksen keskiöön tuo esiin post-suuntauksissa piilevän emansipaation mahdollisuuden. Tämä ei kuitenkaan tarkoita vallasta vapautumista, vaan ainoastaan vallan näkyväksi tekemistä. Kun musta onkin yllättäen kiinnostavampi kuin valkoinen ja nainen kiinnostavampi kuin mies, käännetään ennen ”alhaalla” olleet ilmiöt ”ylös”. Raja-aitojen purkamisen tai niiden problematisointi esimerkiksi luokitteluun taipumattomien muukalaisten, ”laittomuuden” tilassa elävien siirtolaisten, tai hybridien, avulla paljastaa modernin järjestyksen keinotekoisuuden ja toisenlaisen maailman mahdollisuuden.

2.1.2. Symbolisen väkivallan käytännöistä

Modernin synnyttämä valtiosuvereniteetin periaate onnistui tuomaan maailmaan ainakin symbolisella tasolla sitä järjestystä, jota ihmiset tuntuvat niin kiihkeästi kaipaavan. Voitaisiin jopa sanoa, että valtiosuvereniteetin idea yksinkertaisti ihmisten elämää, sillä sen avulla maailma voitiin ja voidaan esittää selkeinä suvereenien valtioiden jakamana tilana post-positivistien tarjoaman rikkonaisen kartan sijaan. Vaikka modernin luoma

⁵⁹ Bauman 1996, 22–34.

⁶⁰ Mt., 55, 58, 59.

maailmankuva onkin saavuttanut erityisen kestävän suosion, ei se pystynyt täysin häivyttämään joka puolelta läpitunkevaa monimutkaisuuden kokemusta. Rob Walker esittääkin valtiosuvereniteetin normatiivisena ihanteena, ei totuudenmukaisena maailman kuvauksena.⁶¹

Ranskalaisesta postmodernista yhteiskuntafilosofiasta ja erityisesti poststrukturalismista ammentavan kriittisen geopolitiikan tutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi muodostuvat siten ne diskurssit ja käytännöt, joiden kautta tietyt valtasuhteet ja diskursiiviset järjestykset on luonnollistettu, ja tietty poliittisen olemisen tapa on muotoiltu ainoaksi mahdolliseksi vaihtoehdoksi. Vallan luonnollistaminen diskursiivisissa järjestelmissä helpottaa myös sen näkymättömäksi tekemistä ja vallan käytäntöjen häivyttämistä sekä vahvistavat illuusiota niiden väistämättömyydestä. Juuri tässä suhteessa kriittinen geopolitiikka lähestyy poststrukturalistista tutkimusotetta, joka kieltäytyy pyrkimyksestä elämän kategorisointiin. Poststrukturalistit ovatkin tuoneet kansainvälisen politiikan tutkimukseen moniulotteisempia näkökulmia suvereenisuuteen ja valtaan, ja korostaneet vallan ja kielen yhteenkietoutuneisuutta.⁶² Richard Ashley'n mukaan suvereenien valtioiden toiminta ei olisi tehokasta, ellei sen vaikutusvallan taustalla olisi rakenteellisia esioletuksia esimerkiksi valtion-kansalaisuuden-kansan erottamattomasta ja kyseenalaistamattomasta siteestä.⁶³

Valtion vahvimpana auktoriteetti-aseena voidaankin pitää juuri symbolien tuottamista – prosessia, jonka kuluessa myös nk. yhteiskunnalliset ongelmat ja uhkakuvat määritellään. Pierre Bourdieu ehdottaakin Max Weberin politiikan tutkimuksen alalla kanonisoituun valtion määritelmään lisäystä, minkä jälkeen lause kuuluisi: ”valtio onnistuneesti vaatii itselleen sekä fyysisen että *symbolisen* väkivallan legitiimin käytön monopolia tietyllä alueella”.⁶⁴ Täten valta–tieto-suhteita purkamaan lähtevän tutkijan on pyrittävä ensisijaisesti paljastamaan yhteiskunnallisen narratiivin perusteet: mille konflikteille ja vastakkainasetteluille symbolinen järjestys perustuu sekä mitä käytäntöjä valtio on omaksunut valta–tieto-suhteiden kontrollin säilyttämiseksi.

Valtio symbolisen vallan ylimpänä käyttäjänä pystyy levittämään alueellaan omaa valtaansa tukevia yhteiskunnallisia jakoja ja normeja. Symbolinen valta on Bourdieun

⁶¹ Walker 1995, 27.

⁶² Ashley 1996, 245.

⁶³ Sit. Soguk 1999, 39.

⁶⁴ Bourdieu 1999, 56–57.

mukaan vahvin yhteiskunnallinen voimasuhde, sillä sen tukena on kansalaisten kuuliaisuus tietyntylaisille *havaitsemisen rakenteille*, jotka määräävät yhteiskunnan jäsenten historiallisen ymmärryksen ja muistin sekä arvostusten sosiaalisen kehyksen. Lisäksi symbolisen vallan ylivoima nojaa sisäiseen koherenssiin ja systemaattisuuteen – tai antaa ainakin vaikutelman siitä.⁶⁵

Sekä valtiosuvereenien että sen todellisuutta heijastelevien tiedotusvälineiden toiminta olisikin ymmärrettävä niiden symbolisen väkivallan strategioiden ja käytäntöjen kautta, joilla se tuottaa yhä uudelleen ”meitä” ja ”muukalaisia” määritteleviä esioletuksia, kuten rajojen pysyvyyttä ja niiden läpäisemättömyyttä.⁶⁶ Esimerkiksi ”laittomat” siirtolaiset sijoittuvat kansallisvaltioiden ”jo siellä olevan” tilan rajavyöhykkeelle, missä valtion identiteettiä, auktoriteettiä ja suvereniteettiä kirjoitetaan, määritellään, jatkuvasti uudelleen. He tekevät moniselitteiseksi sen maantieteellisen ja mielikuvallisen rajan, jonka pitäisi olla kansallisen suvereniteetin ja itsenäisyyden vahvin symboli.⁶⁷ He astuvat keskelle vallan spektaakkelia paljastaen sen luomien lavasteiden keinotekoisuuden.

Valtioiden symbolinen ja fyysinen suverenisuus on kuitenkin kyseenalaistettu myös muilta suunnilta: ympäristöongelmat, universaalit ihmisoikeudet ja talousjärjestelmän globaalit muutokset ovat näistä vain muutama esimerkki. Valtion ”turvallisuus” ja suvereniteetti voidaan sen vuoksi nähdä monella tavalla riippuvaiseksi ulkoisista tekijöistä, eikä täydellistä hallintaa ole mahdollista saavuttaa koskaan. Tämä käsitys keskinäisriippuvuudesta haastaa modernin mielentilan tarjoaman valtiokäsityksen, joka on esittänyt maailman sisälle/ulossulkemiseen perustuvana tilana, jossa kaikki erot on mahdollista kategorisoida ja jossa kaikki merkitykset voidaan sitoa johonkin rajattuun tilaan ja ihmisyyhteisöön.⁶⁸ Näiden kategorisointien ylläpito vaatii symbolisen väkivallan toimintaa, diskursiivisia tekoja.

Postmoderni onkin tuonut esille hämmennyksen, joka seuraa huomiosta, että kaikki yhteiskunnalliset ilmiöt eivät taivukaan modernin vanhoihin määrittelyihin ja symbolisiin rajanvetoihin. Toimijoiden suhteet ovat jatkuvasti liikkeessä, neuvottelun kohteina ja kesken. Maailma hahmottuu siten auktoriteettien, representaatioiden sekä

⁶⁵ Bourdieu 1999, 63–70.

⁶⁶ Doty 1996, 186.

⁶⁷ Mt., 180.

⁶⁸ Walker 1995, 28–29.

tiedon ja vallan dialogin tuloksena.⁶⁹ Vain näiden lähtökohtien tunnustamisesta voi alkaa vallan horjuttamisen prosessi, itsestäänselvyyksien purku ja symbolisten väkivallan tekojen paljastuminen.

2.1.3. Valtarakenteiden horjuttaminen

Todellisuutta kategorisoivien käsitteiden avulla rakennamme kehyksiä olemassaolollemme: vastakohtapareja ja erotteluja, jotka muodostavat ymmärryksen siitä, keitä me olemme ja miksi olemme täällä. Tiettyjen käytäntöjen ”voimallistaminen” (*empowerment*) historian kuluessa on synnyttänyt myös modernin diskurssin, jossa, Roland Barthesia mukaillen, maailma esitetään luettavaksi tekstinä, (ei kirjoitettavaksi) tarkoitettuna narratiivina, itsenäisenä merkitysten lähteenä. Modernissa diskurssissa historiaan kuulumattomat elementit on tehty näkymättömiksi, ne on marginalisoitu ja ”toiseus”, erilaisuus, normista poikkeaminen, on pyritty sulattamaan suureen kertomukseen. Esimerkiksi suvereenisuuden paradigma ymmärretään kansainvälisessä politiikassa ”jo siellä olevaksi”, vaikka sitä todellisuudessa tuotetaan jatkuvasti vallan diskursiivisten käytäntöjen kautta.⁷⁰ Postmodernia valtakäsitystä erittelevä Michel Foucault esittääkin, että on olemassa vain ”legitimoidujen ja poissuljettujen historioiden monikerroksinen päällekkäinen sarja”, jossa vain yksi mahdollinen kertomus monista on saanut ”totuusefektin” – luonnollistetun totuuden – voiman taakseen.⁷¹

Tähän liittyy poststrukturalistien esiin nostama paradoksi modernin diskurssin sisällä, eli se, että inhimillinen toiminta edellyttää tiettyjen rakenteiden tunnistamista maailmassamme samanaikaisesti, kun sosiaalisia rakenteita tuotetaan jatkuvasti historian prosesseissa ja käytännöissä. Oleelliseksi nousee kysymys siitä, miten tätä illuusionomaista järjestystä ylläpidetään sekä miten maailmassa tuotetaan subjektiivisuutta ja objektiivisuutta sekä erilaisia rajalinjoja ja erotteluja.⁷⁴ Friedrich Nietzschen *genealogian* käsitteeseen pohjautuva ja Michel Foucault’n edelleen kehittänyt ns. genealoginen metodi pyrkii purkamaan näitä itsestään selviksi kirjoitettuja käytäntöjä ja symbolisia järjestyksiä paljastamalla niiden taustalla olevia

⁶⁹ Foucault 1980, 77.

⁷⁰ Ashley 1989, 262–271.

⁷¹ Sit. Appignanesi & al. 1998[1995], 82–83.

⁷⁴ Ashley 1989, 272–282.

taustaehtoja ja esioletuksia sekä etsimään vastauksia kysymyksiin: miten nämä kyseenalaistamattomat totuudet ovat syntyneet ja miten niistä on muodostunut hallitsevia todellisuusparadigmoja.⁷⁵

Historia on siis aina tulkintojen historiaa, jonka taustavaikuttimena lymyää kaikkialla läsnä olevien ”totuusjärjestelmien” implisiittinen vaikutus yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin käytäntöihin sekä siihen, miten näistä käytännöistä kirjoitetaan sekä etenkin siihen mistä *ei* kirjoiteta, mikä vaiennetaan.⁷⁶ Täten genealoginen metodi on vahvasti politisoiva tutkimusmenetelmä, sillä se pyrkii tekemään näkyviksi diskursseihin vaikuttaneet ”valloituksen kaudet, taistelut, hävitykset, hämäykset ja juonet”⁷⁷. Mielenkiinnon kohteena ovat tiedon tuotannon käytännöt ja sovellukset, joilla sosiaalista elämään pyritään hallinnoimaan.⁷⁸

Vallasta ei kuitenkaan ole tarkoitus päästä eroon, vaan ainoastaan saada aikaan ”liikahduksia siinä”. Vallan ulkopuolelle ei päästä, sillä ”kaikki on poliittista”, ja siten kaiken on myös oltava avointa erimielisyydelle sekä keskustelulle. Tämä huomio antaa enemmän tilaa poliittiselle toiminnalle ja muutoksille.⁷⁹ Itse aion tämän tutkielman puitteissa pyrkiä horjuttamaan symbolisen väkivallan ja elämän hallinnoimisen diskursiivisia valtarakennelmia paljastamalla niiden käytäntöjä spesifissä, ”laittomalle” siirtolaisuudelle luodussa mediakontekstissa.

2.2. MUUKALAISET JA BIOVALTA

Italialaisten yhteiskuntafilosofien Giorgio Agambenin ja Alessandro Dal Lagon biopolitiikan käsite perustuu Michel Foucault’n kirjoituksiin ruumiiseen, ”elämään sinällään”, kohdistuvasta vallankäytöstä. Foucault itse käytti biopoliittista genealogista metodia tutkiessaan, miten moderni valtio onnistui sisällyttämään seksuaalisuuden/ruumiillisuuden vallan mekanismeihin ja laskelmointeihin. Hänen mukaansa modernin kapitalismin nousu ei olisi ollut edes mahdollista ilman biovallan avulla saavutettua yhteiskunnallista kurinpitoa ja ”ruumiiden kontrolloitua sijoittamista tuotantokoneistoon” sekä normeja pakenevien ilmiöiden ja ihmisten sulkemista

⁷⁵ Foucault 1980, 233.

⁷⁶ Mt., 233.

⁷⁷ Foucault 1988, 139–140.

⁷⁸ Hänninen, Karjalainen 1997, 7.

⁷⁹ Pulkkinen 1998, 108–109, 113, 117.

poliittisen elämän ulkopuolelle.⁸⁰ Giorgio Agamben on esittänyt (siirtolais)leirit jopa poliittisen elämän uutena *nomoksena* (peruskäsitteenä, ”lakina”, paradigmana), sillä näissä leireissä toteutuu puhtaimmillaan biologisen ruumiin ymmärtäminen sekä vallankäytön kohteena ja politiikasta ulossuljettuna elementtinä että ihmisoikeuksien tyysijana, poliittisena ilmiönä *par excellence*⁸¹.

Biovalta viittaa Foucault’n mukaan 1700-luvun Euroopassa alkaneeseen ilmiöön, jossa kansallisvaltion tehtävät ulotettiin ruumiin systemaattiseen hallintoon ja sen laskelmoituun johtamiseen. Biopolitiikan avulla pyrittiin hallitsemaan maastamuuttoa (ja myöhemmin maahanmuuttoa), asumista, syntyvyyttä ja pitkäikäisyyttä erilaisten hallinnon käytäntöjen avulla: kurittamalla ja kontrolloimalla ihmisten biologista ruumista. Ihmiset oppivat tuntemaan millaista on ”omata ruumis, olemassaolon ehdot, todennäköinen elinikä, yksilöllinen ja kollektiivinen terveys, voimia, joita voi muokata, ja tila, jossa ne voi jakaa ihanteellisella tavalla”. Tämä oli Foucault’n mukaan se aikakausi, jolloin ensimmäistä kertaa historiassa biologinen oleminen heijastui poliittiseen olemiseen.⁸²

Agnes Hellerin ja Sonja Puntscher Riekmannin näkemyksen mukaan taas biovallan voi ymmärtää paljon laajemmin. Heille biovaltaa on kaikki toiminta, joka perustuu eron tekemiseen ”itsen ja toisen” välille. Biovalta esittäytyy tästä näkökulmasta katsoen politiikkana, jossa ihmisen ruumiiseen, ”elämään sinällään”, kohdistetaan uudenlaisia symbolisen ja fyysisen väkivallan käytäntöjä. Biologisesta olemisesta tulee tästä tarkastelukulmasta katsottuna kaikkein merkittävin olemisen tapa, joka tulee erityisen näkyväksi tietyissä yhteiskunnallisissa konteksteissa, kuten (”laitonta”) siirtolaisuutta kuvaavissa teksteissä.⁸³

Biologinen oleminen on länsimaisessa ajattelussa laajennettu koskemaan myös suvereenien kansallisvaltioiden olemassaoloa, jota uhkaavat erilaiset ulkoapäin tulevat ”saastuttavat” tekijät, kuten ”vieras elämä” siirtolaisuuden muodossa. Koko yhteiskunta voidaan siten nähdä ruumiina, *corpuksena*, jota pitää suojella ulkopuolelta tulevilta uhkilta. Seuraavassa pureudun tämän kansallisvaltion suvereenisuuden perustana olevan mielikuvan, ”itsen ja toisen” erottelun, diskursiiviseen konstruoimiseen.

⁸⁰ Foucault 1990[1976], 100.

⁸¹ Agamben 1998[1995], 125.

⁸² Foucault 1990[1976], 99–101.

⁸³ Heller, Puntscher Riekmann 1996, ix–x.

2.2.1. Puhtaus ja vaara

Kuvitteelliset rajalinjat itsen ja toisen välillä luovat ennen kaikkea identiteettejä ja niiden kautta representoidaan sekä ulko- että sisäpuolta. Sisäpuolen olemassaolon vahvistamiseen tai rakentamiseen tarvitaan ulkopuolelta tulevaa uhkaa, jota ei kuitenkaan saa päästää ”saastuttamaan puhdasta sisäpuolta”. Suvereenien valtioiden kohdalla tämä merkitsee myös sisäpuolella vallitsevan järjestyksen erottamista ulkopuolella olevasta anarkian tilasta.⁸⁴ Sama pätee yhteisöjen välillä vallitseviin rajalinjoihin, joiden ylläpitäminen, vallankäyttö, tarvitsee ulkopuolisen uhkan määrittelyn ja vastustuksen kohteen.

Carl Schmitt esittääkin, että politiikan olemus voidaan redusoida siihen lähtökohtaan, että kaikista poliittisista toiminnoista ja niiden motiiveista voidaan löytää käsitteellinen erottelu ystäviin ja vihollisiin. Tämä erottelu pohjautuu ihmismielen syvempään tarpeeseen etsiä antiteesejä ympäristöstään, hyvän ja pahan välille moraalin saralla tai kauniin ja ruman välille estetiikassa. Nämä jaottelut eivät välttämättä suoraan vastaa toisiaan niin, että kaunis olisi hyvää, rumat olisivat vihollisia tai hyvät ystäviä, vaan ne tulkitaan jokaisessa tilanteessa uudelleen kontekstin vaatimalla tavalla.⁸⁵

Me-ryhmä muodostuu lähtökohtaisesti aina suhteessa johonkin, joka ei kuulu meihin: muukalaiseen, toiseen. Pystyäkseen esiintymään kansainvälisellä areenalla (tai millä tahansa areenalla) valtio ”tarvitsee idean identiteetistä, joka ilmaistaan suhteena toisiin”⁸⁶. Tämä identiteetin rakentaminen tapahtuu diskurssien kautta, joissa ilmaistaan itselle kuuluvat ominaisuudet, ja mikä ei kuulu itseen, edustaa toista. Julia Kristevan mukaan on tärkeää huomata, että tuo toinen määritellään nimenomaan itsestä lähtien alterina egolle, ei siis muukalaisen omista lähtökohdista käsin. Muukalainen, toinen, nähdään tässä ajattelutavassa vain itsen ”pimeänä puolena”.⁸⁷ Muukalaisuus on kuitenkin häilyvämpi käsite kuin vihollinen, ja siksi vielä vaarallisempi, sillä se voi soluttautua itseän aivan huomaamatta.

⁸⁴ Paasi 1999, 11.

⁸⁵ Schmitt 1976, 26–27.

⁸⁶ Neumann 1995, 7.

⁸⁷ Kristeva 1992[1988], 13.

Siirtolaiset asettuvat luontevasti puhtauden ja vaaran käsitemaailmaan, sillä heihin voidaan liittää monentyypisiä ”vaaran diskursseja” luonnonmullistus-metaforista sairauden ja terveyden vertauksiin. Vaaran tunnistaminen eli tunne siitä, että oma yhteisö on joutunut jollain tavalla uhatuksi tiivistää ryhmän sisäisiä suhteita. Vihollinen, toinen, rakennetaan siis oman olemassaolon vahvistukseksi ja vihollisen torjuminen, assimiloiminen valtaväestöön tai äärimmilleen vietyä sen tuhoaminen nähdään siksi välttämättömänä oman minuuden, ”yhteiskunnallisen ruumiin” suojelemiseksi. Turvallisuusaspektin korostaminen onkin hyvin keskeinen ilmiö siirtolaisuudesta puhuttaessa, ja tähän vetoavat myös kansallisvaltiot torjuessaan toiseutta rajoillaan. Siirtolaisten asettamista ”turvallisuusdraamaan” käsittelen tarkemmin luvussa 3.2.3.

”Yhteiskunnallisen ruumiin” erottaminen ulkopuolesta, toisin sanottuna tämän ”ruumiin” turvaaminen oli myös Mary Douglasin lähtökohtana hänen kehittämässään nk. ritualistisen rajanvedon analyysinsä. Douglasin mukaan ihmiskeho voi toimia metaforana mille tahansa rajatulle järjestelmälle, kuten valtiolle. Hän kuvaa muukalaisuuden kohtaamisen strategioita ja rajojen ylittämisen aiheuttamaa uhkaa lian ja puhtauden metaforien avulla. Lausahdusta ”lika on ainetta väärässä paikassa” voi hyvin soveltaa myös kansallisvaltioiden suhtautumiseen muukalaisia kohtaan. Muukalainen sinällään on neutraali, mutta kun hän astuu keskuuteemme, yhteiskunnallisen ”ruumiin” sisälle, hänestä tulee ”likaa”, jotain ylimääräistä. Kamerunilaiset Kamerunissa eivät ole ongelma, mutta astuessaan Espanjan maaperälle heistä voi tulla sellainen.

Douglasin mukaan ”lika” tarkoittaa epäjärjestystä, kategorioiden sekoittumista ja on siksi vaarallista. ”Lian” poistaminen on siten positiivinen teko, sillä sen jälkeen ympäristö voidaan uudelleen järjestää haluttuun tapaan. Rajojen ylläpitäminen suojelee sekä konkreettisesti että symbolisessa mielessä ymmärrettyä ruumista (esimerkiksi valtiota), minkä vuoksi rajojen ylittäminen on vaarallista, sillä tästä voi olla seurauksena ”saastuminen” tai ”tartunta”. Tämän vuoksi on tärkeää vaalia ryhmän ”hygieenisyyttä” sekä kunnioittaa vakiintuneita tapoja ja käytäntöjä.⁸⁸ Siirtolaisuuteen liitetään mediassa ja poliittisissa lausunnoissa usein monia ”likaisia” ja moraalisesti arveluttavia seuralaisia kuten kansainvälinen rikollisuus, terrorismi, ihmissalakuljetus, huumekauppa tai ”turvapaikkashoppailu”. Muukalaiset tuovat mukanaan epävarmuuden ja ennalta-arvaamattomuuden elementin, joka voidaan yhdistää lähes mihin tahansa

⁸⁸ Douglas 2000 [1966], 47–53.

yhteiskunnalliseen ongelmaan. Ratkaisuksi on siksi helppo esittää yhteiskuntien pitämistä ”hygieenisinä” ja ”moraalisesti puhtaina” kokonaisuuksina.

Mielikuva yhteiskunnasta muodostuu Douglasin mukaan ulkoisista rajoista, marginaaleista sekä sisäisestä rakenteesta, muodosta. Kun järjestäytynyt muoto ja rakenteiden välissä piileskelevä muodottomuus (marginaalisuus) kohtaavat, muoto kyseenalaistuu, ja sitä uhkaa saastuminen. Sosiaalisen saastumisen tila uhkaa silloin, kun ulkoisia rajoja koetellaan, tai kun järjestelmän sisäisiä rajoja rikotaan, sillä tällöin muodon sisäinen ristiriita uhkaa hajottaa koko järjestelmän.⁸⁹ Tämänäyttöinen ”muodottomuuden uhka” on monien mielestä jo kohdannut sellaisia monikulttuurisia yhteiskuntia kuten Saksaa ja Ranskaa, joissa ääri-oikeistolaiset ryhmittymät ovat keränneet kannatusta juuri saastumiseen liittyvillä argumenteilla.⁹⁰

Hämmentävintä on kuitenkin se, että etenkin New Yorkin 11/9 ja Madridin 11-M terrori-iskujen jälkeen näitä argumentteja ovat esittäneet myös maltillisemmat poliitikot. Espanjassa julkinen keskustelu 11-M:n jälkeen keskittyi juuri ”laittoman” siirtolaisuuden rajoittamiseen ja rajojen kontrollin tiukentamiseen, vaikka suurin osa iskujen tekijöistä oli oleskellut laillisesti Espanjassa tai muissa EU-maissa jo useita vuosia, muutama heistä oli myös syntynyt Euroopassa. Tässä kohden yleisö kauhisteli siis yhteiskunnan sisäistä ristiriitaa, johon oli yleisen hokeman mukaan johtanut liian suvaitseva ulkomaalaispolitiikka. Länsimaissa kasvaneet nuoret, joista tuli Madridin iskuista vastanneita terroristeja ja ”hirviöitä” siirtolaisuuden, marginaalisuuden, tilassa eläessään⁹¹, eivät tämän diskurssin mukaan koskaan voi tulla osaksi yhteiskunnan puhdasta ruumista. He ovat ja tulevat aina olemaan uhka, ”lika”, joka pitää poistaa keskuudestamme.

Espanjan historiasta voi löytää aikaisempiakin esimerkkejä rajanteosta itsen ja toisen välillä. Näistä dramaattisimmat sijoittuvat kolonialismin aikaan, jolloin Amerikan alkuperäisväestön tuhoamista oikeutettiin juuri heidän epäinhimillisyydellään ja siihen viittaavilla kuvauksilla esimerkiksi intiaanien eläimellisyydestä ja alkukantaisuudesta verrattuna ”kastilialaisiin”. ”Veren puhtaus” (*limpieza de sangre*) muodostui tärkeimmäksi ihmisyyttä määrittäväksi tekijäksi myös manner-Espanjassa, missä

⁸⁹ Douglas 2000 [1966], 169–192.

⁹⁰ Vrt. ”rotuhygienian, veren ja kunnian” nimeen vannova äärioikeiston diskurssi. Ks. Mägerle 1998.

⁹¹ El País, 14.4.2004.

inkvisition tehtäväksi annettiin ”vereltään saastuneiden” vainoaminen ja hävittäminen koko Iberian niemimaalta.⁹²

Valtion ruumiillistaminen, sen ”puhdistautumisen” oikeuttaminen ja vaaran tunteen lieventäminen voi tapahtua myös epähenkilöinnin avulla. Nykypäivän Espanjan ”saastuneita” ovat ”laittomat” siirtolaiset, jotka pyritään riisumaan ihmisyyden määreistä asettamalla heidät jonnekin välitilaan ”persoonana” olemisen ja ei-olemisen välissä: poliittiseen ja juridiseen limboon, marginaalisuuden tilaan.

2.2.2. Epähenkilöinnin politiikka

Kansainvälisen politiikan kentällä etenkin ”laittomat” siirtolaiset ylittävät yhteisöjen ja valtioiden rajoja spontaanilla ja ennakoimattomalla tavalla. Heidän pelkkä olemassaolonsa koetaan usein uhkaksi, sillä he paljastavat armottomasti itsen ja toisen välisen erottelun mielivaltaisuuden ja maailman monimutkaisen yhteen kietoutuneisuuden. Dokumentoimattomat siirtolaiset oleskelevat kansallisvaltiojärjestelmän ”limbossa”: välitilassa, missä he eivät kristillisen symboliikan mukaisesti vielä ”tiedä kohtaloaan viimeisessä tuomiossa”. Limbo-sana juontaa juurensa latinankieliseen termiin *limbus*, joka tarkoitti marginaalia tai rajaa. Anu Kantola määrittelee limbon ”epävarmuuden tilaksi, jossa ei voi olla varma johtaako tie sieltä paratiisiin vai helvettiin”.⁹³ Limbolle (engl.) voidaan löytää myös käännökset: ”esihelvetti” ja ”unhola”.⁹⁴

Alessandro Dal Lago nimeää limbon symboliikkaa seuraten kansainvälis-juridisesti statuksettomassa tilanteessa elävät ”laittomat” siirtolaiset epähenkilöiksi. He ovat radikaalilla tavalla marginaalisessa asemassa kansallisvaltiojärjestelmässä, sillä dokumentoimattomilla, vaikkakin tietyn kansallisvaltion alueella oleskelevilla ihmisillä, ei ole mitään takeita siitä, kuinka kauan he voivat ylipäänsä ”jatkaa elämäänsä” tuon valtion rajojen sisäpuolella. He ovat jatkuvan karkotuksen uhan alla, ja maastakarkotus tarkoittaisi heidän sosiaalisen ja poliittisen olemassaolonsa loppumista tuolle valtiolle. Kansallisvaltiojärjestelmä on tehnyt mahdolliseksi tilanteen, jossa eräiltä inhimillisiltä olennoilta voidaan näin riistää ”persoonan” status, joka ylittää yksilön määrittelyn pelkkänä biologisena ruumiina. Dal Lagon ”persoonan” käsite (*persona*) viittaa

⁹² Isaksson, Jokisalo 1998, 39.

⁹³ Suomen Kuvalehti, 30.7.2004.

⁹⁴ (Sanakirjat) Rekiaro & al. 1993[1989].

olennaisella tavalla juuri ihmisenä olemisen moraaliseen merkitykseen, ihmisen kuvaamiseen sosiaalisena ja poliittisesti merkityksellisenä olentona.⁹⁵

Ihmiseltä voidaan riisua hänen moraalinen, sosiaalinen ja poliittinen olemassaolonsa myös totalitaarisissa järjestelmissä, joissa heidän persoonansa tuhoaan ja heitä käsitellään ainoastaan biologisina olentoina. Ihmisyyden riisto, dehumanisointi, voidaan näin toteuttaa joko totalitaarisen sosiaalisen kontrolloinnin avulla tai vielä radikaalimmalla tavalla: sodassa tai keskitysleireissä sallituilla kidutuksen tai suoranaisten tuhoamisen strategioilla. Länsimaiden moraalinen retoriikka ja lainsäädäntö sallivat kuitenkin myös ”normaaliyhteiskunnassa” tapahtuvan ihmisten persoonan kontrolloinnin heidän ruumiinsa kautta tai heidän asettamisensa yhteiskunnan sosiaaliselle rajavyöhykkeelle, muun muassa erikoisvankilojen ja -sairaalojen sekä hätätilapoliisin toiminnan ulottuville.⁹⁶ Viime vuosina on käynyt ilmi, että ihmisyyden riisto on mahdollista myös ”erityistilanteen”, kuten terrorismin uhan vuoksi, kuten on useiden asiantuntijalähteiden mukaan tapahtunut esimerkiksi Guantánamon pidätysleirillä Kuubassa. Guantánamoon on jo lähes kolmen vuoden ajaksi eristetty noin 600 USA:n terroristeiksi epäilemää henkilöä, joista vain noin 400:n henkilöllisyys on tiedossa. Suurimmalle osalle ei ole koskaan luettu heidän syytteitään, eivätkä he saa tavata asianajajia.⁹⁷

Dal Lagon mukaan tämän tyyppistä epähenkilöintiä tapahtuu ”normaaliyhteiskunnan” alueella myös siirtolaisina elävien, dokumentoimattomien ihmisten kohdalla, sillä modernissa valtiossa henkilöitä ei faktisesti ole olemassa juridisen/poliittisen järjestyksen ulkopuolella. Nämä ihmiset ovat siten, Carl Scmittin ajatusta seuraten, sosiaalisesti olemassa henkilöinä, mutta ei ”poliittisen järjestyksen subjekteina”⁹⁸. Modernin poliittisen järjestelmän logiikan mukaisesti täydet ”persoonan” oikeudet on myönnetty vain niille, jotka kuuluvat juridisesti näihin järjestelmiin, eli kansallisvaltioiden kansalaisille. Muut on suljettu näiden poliittisten järjestelmien kehikon ja sitä kautta myös niihin liitettyjen oikeuksien sekä ”täytenä henkilönä olemisen” ulkopuolelle. Täten kansalaisuudesta on käytännössä tullut ”henkilönä olemisen” edellytys.⁹⁹

⁹⁵ Dal Lago 1999, 266–267.

⁹⁶ Mt., 267–268, 270.

⁹⁷ Times OnLine 16.1.2005.

⁹⁸ Sit. Dal Lago 1999, 274.

⁹⁹ Dal Lago 1999, 274–275.

Eri kansalaisuuksien välillä vallitsee kuitenkin myös oma poliittinen hierarkiansa: ”täyden henkilön” oikeuksista nauttivat vain ne ihmiset, joilla on ”yksilöä suojaavan oikeuskulttuurin muovanneiden valtioiden kansalaisuus”, eivätkä nämä poliittiset järjestelmät hyväksy jäsenikseen (joille voitaisiin myöntää ”henkilön” oikeudet) ketä tahansa. Kansainvälisessä järjestelmässä tapahtuu tässä suhteessa Dal Lagon termein selkeää ”materiaalista diskriminointia”, sillä esimerkiksi Schengenin sopimuksen jälkeisessä Euroopassa japanilaisilla, sveitsiläisillä tai pohjoisamerikkalaisilla ei ole ollut mitään ongelmia saada ”henkilön” asemaa, toisin kuin esimerkiksi köyhästä Afrikasta tulevilla siirtolaisilla.¹⁰⁰

”Laittomia” siirtolaisia siedetään siten vain yhteiskunnan rajatilassa, limbossa, mistä heidät voidaan koska vain siirtää henkilönä olemattomuuden tilaan. Näillä maahanmuuttajilla ei käytännössä ole muita oikeuksia kuin oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen, vaikka tätäkin oikeutta rikotaan jatkuvasti pidättämisen, siirtämisen ja karkottamisen yhteydessä. ”Laittomien” olemassaolo on siten ”paljasta olemassaoloa”: fyysisen, ravittavan, kontrolloitavan ja pidätettävissä olevan ruumiin olemassaoloa.¹⁰¹ Esimerkiksi siirtolaisten olemassaolon alentamisesta ”paljaaseen, fyysisen ruumiin olemassaoloon” käy Suomesta karkotettu ukrainalaisperhe, jolle maasta karkotuksen yhteydessä annettiin vastoin heidän omaa tahtoaan rauhoittavia lääkkeitä¹⁰².

Radikaaleimmalla tavalla bio-väkivallan käyttäminen tai epähenkilöinti tapahtuu tilanteessa, jossa kansallisvaltiot päättävät ”laittomien” siirtolaisten elämästä ja kuolemasta. Tätä äärimmäistä suvereenisuuden harjoittamista Foucault kuvaa ”oikeudeksi tappaa tai antaa elää”.¹⁰³ Tätä ajatusta jatkaa Dal Lagon lisäksi toinen italialainen politiikan filosofi, Giorgio Agamben. Hänen antiikin Rooman lakijärjestelmästä poimimansa käsite *homo sacer* (lat., suom. ”pyhä ihminen”) kuvaa henkilöä, jonka elämä voidaan rangaistuksetta uhrata, sillä hän on sekä inhimillisen että jumalallisen lain ulkopuolella.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Dal Lago 1999, 275–276, 286.

¹⁰¹ Dal Lago 1999, 277–278.

¹⁰² Aamulehti 17.1.2004.

¹⁰³ Dean 1999, 105.

¹⁰⁴ Agamben 1998[1995], 73.

2.2.3. Biopoliittinen rasismi

Agamben keskittyy kirjoituksissaan kansallisvaltiostysteemissä omaksuttuihin sisäänottamisen ja ulossulkemisen käytäntöihin, joissa biovallan periaatteiden mukaisesti ihmisyyden on politisoitu ja ihmisyyden ulkopuolelle on suljettu esimerkiksi ”laittomat” siirtolaiset. He ovat kansallisvaltiojärjestelmän ”ylijäämää”, sillä ”laittomia” muukalaisia ei pystytä kategorisoimaan kansallisvaltioiden käytössä olevilla diskursseilla.¹⁰⁵ Tätä ihmisyyden ulkopuolelle jätettyä elämää Agamben nimittää ”paljaaksi elämäksi”, vastakohtana kansalaisten ”tunnustetulle” elämälle.¹⁰⁶

Mitchell Dean kutsuu tämänkaltaista erottelua ”biopoliittiseksi rasismiksi”, joka koskee käytännön toiminnan lisäksi mielikuvien rasismia, ihmisten asettamista eriarvoiseen asemaan hierarkkisessa järjestelmässä. Michel Foucault’n lanseeraaman ”hallinnon taidon” (*art of governance*) päämääränä on siten ”elämän optimalisointi”: ”normaalin” voitto ”epänormaalista”. Dean ymmärtää tietyn valtion väestön Mary Douglasin tavoin elävänä kokonaisuutena, jonka tärkein ase selviytymistaistelussa sekä ulkoisia että sisäisiä uhkia vastaan on normin ja homogeenisyyden, yhtenäisyyden suojeleminen.¹⁰⁷ Agamben jatkaa tätä ajatusta ruumiillisuuden keskeisyydestä politiikassa myös yksilön tasolle: hänen mukaansa modernin ajan politiikan subjektina ei ole ollut ihminen tai ihmisyyden, vaan hänen ruumiinsa (*corpus*). Tästä fyysisestä ruumiista on tehty paradoksaalisesti sekä alamainen suvereenille vallalle, hallinnan kohde että yksilön oikeuksien kantaja.¹⁰⁸ Poliittika, vallankäyttö on siten ulotettu jo kaikkein ”pyhimpään”: ihmisruumiiseen, siihen joka jää jäljelle kun kaikki muu on riisuttu pois.

Kun biologisesta elämästä tulee vallankäytön keskus, ei Agambenin mukaan olla enää kaukana parlamentaarisen demokratian muuttumisesta autoritaariseksi valtioksi, missä suvereenit päättävät yksityiselämästä siinä missä julkisestakin elämästä. Molempia hallintomuotoja yhdistää biologis-tieteellis-teknokraattisen diskurssin hallitseva asema, ja vain tämä fakta voi Agambenin mukaan selittää jopa sen, miksi demokraattiset valtiot ovat historian kuluessa pystyneet muuttumaan niin nopeassa ajassa totalitaarisiksi

¹⁰⁵ Sit. Prem Kumar, Grundy-Warr 2004, 35.

¹⁰⁶ Agamben 1998[1995], 124.

¹⁰⁷ Dean 1999, 105, 145, 147, 209.

¹⁰⁸ Agamben 1998[1995], 124–125.

valtioiksi. Yksilöiden ruumista kahlitseva diskurssi tulisi kuitenkin palauttaa biovallan kontekstiin, minne se kuuluu.¹⁰⁹

Foucault'n näkemyksen mukaan biovallan läsnäolo modernien valtioiden kehityksessä on johtanut lopulta siihen, että ihmisen ”elämä on panoksena hänen omissa poliittisissa strategioissaan”. Näin ihmislaji on erkaantunut aristotelisestä ihmisyyden määritelmästä, jonka mukaan ihminen oli ”elävä eläin, jolla on lisäksi poliittisen olemassaolon kyky”. Modernissa tilassa ihminen on muuttunut eläimeksi, jonka elämän hänen politiikkansa elävänä oliona asettaa kyseenalaiseksi. Elämä on siten typistetty pelkäksi poliittiseksi objektiksi, perustarpeiden kokonaisuudeksi tai Agambenin termiin ”paljaaksi elämäksi”, jonka oikeus terveyteen, onneen ja tarpeiden tyydytykseen on asetettu pelinappulaksi monimutkaisissa vallan käytännöissä.¹¹⁰

Foucault'n mukaan ihmisruumiista on tullut osa poliittista kenttää, sillä vallanpitäjien on mahdollista kohdistaa ruumiiseen omia tavoitteitaan sekä merkitä ja hierarkisoida ruumiita normaaliuden asteen mukaisesti. Yhteiskunta kokonaisuutena voidaan nähdä siten poliittisena ruumiina, jossa yksilöitä, ihmisruumiita, käytetään valta- ja tietosuhteiden ”aseina, tukikohtina ja kulkuväylinä”.¹¹¹ Tässä poliittisen anatomian järjestyksessä muukalaiset on sijoitettu normaaliuden hierarkian alimmille portaille ja heihin voidaan siten ulottaa sellaisia symbolisen vallankäytön keinoja, joita ei voitaisi käyttää valtion omiin kansalaisiin. Näitä vallankäytön keinoja perustellaan esimerkiksi turvallisuushkalla, jonka muukalaiset oletettavasti asettavat omien kansalaisten ylle ja joka vaatii erilaisten valvonta- ja turvallisuusteknologioiden käyttöönottoa.¹¹² Tämä ajattelun kaava juontaa juurensa modernin kansallisvaltiojärjestelmän syntyyn. Laajemmassa mittakaavassa muukalaiset voidaan nähdä uhkana kansallisvaltion suvereenisuudelle, ja tämän aspektin otan lähempään tarkasteluun seuraavassa luvussa. Suvereenit kansallisvaltiot ovat pyrkineet asettamaan muukalaiset poikkeuksen tilaan, missä heidät esitetään esimerkiksi median teksteissä symbolisena ja käytännöllisenä uhkana, joka on välttämätöntä poistaa.

¹⁰⁹ Agamben 1998[1995], 120–123.

¹¹⁰ Foucault 1990[1976], 143.

¹¹¹ Foucault 1980[1975], 33, 36.

¹¹² Osborne 1996, 101.

2.3. SUVEREENIT JA ELÄMÄN HALLINNOINNIN PERUSTEET

Seuraavaksi aion perehtyä suvereenien kansallisvaltioiden käyttämiin symbolisiin strategioihin, joilla ne pyrkivät muukalaisten/erilaisuuden haltuunottoon. Olen valinnut lähestymistavakseni poststrukturalistiseen tutkimussuuntaukseen sijoittuvan kriittisen geopolitiikan hegemonisia valtarakenteita purkavan ajatusmallin sekä foucault'laisen ”hallintamentaliteetin” käsitteen (*gouvernementalité*), koska nämä teoreettiset rakennelmat ovat erityisen ansiokkaasti nostaneet tarkastelun keskiöön diskursiivisen (symbolisen) vallan keinona väestön tehokkaaseen hallinointiin. Suvereenit valtiot ovat hahmotelleet hallinta-alueidensa fyysisiä ja symbolisia rajoja maailmankartalle viimeisten 500 vuoden ajan, mutta joidenkin ihmisryhmien liikkeet kyseenalaistavat nuo poliittiset rajat jatkuvasti. Viimeisessä alaluvussa 2.3.3. suhteutan tähän suvereenien hallinnan strategioiden kuvioon siirtolaisuuden, jonka avulla suvereenit valtiot artikuloivat oman poliittisen yhteisönsä rajoja.

2.3.1. Ulko- ja sisäpuolen erottaminen

Modernin maailmanjärjestyksen luominen alkoi 1500-luvulla, jolloin eurooppalaiset valtiot lähettivät ensimmäiset löytöretkeilijät matkaan, ja imperialistinen järjestelmä alkoi hahmottua. Vallan keskittäminen vaati myös tehokkaampia symbolisen haltuunoton menetelmiä, joita uuden teknologian lisäksi kartat ja uusi tiede, geografia (maantiede), kehittivät järjestäen eurooppalaista tilaa kansallisvaltioiksi. Koko maailman kattavalla poliittisella areenalla käytiin taistelua tilan suvereenista määrittelyvallasta, ja valtiot pyrkivät saavuttamaan auktoriteetin aseman tietyn alueen kuvaajana ja kertojanäänenä, sekä ottamaan haltuunsa aseman, josta käsin maa-alueita ja niillä asuvia ihmisiä voitaisiin hallita. Syntyi illuusio homogeenisestä tilasta ja poliittisista yhteisöistä, joita oli mahdollista mitata sekä kuvata erilaisin tekstein ja (mieli)kuvin.¹¹³

Kilpailevat kuvat ja mielikuvat loivat diskursiivisia rajoja itsen ja toisen välille maailmaa kartoitettaessa, ja poliittisia rakenteita alkoi muotoutua, kun valtaa keskitettiin ja harjoitettiin ”uudessa maailmanjärjestyksessä”: maailmassa, joka oli ensimmäistä kertaa ihmiskunnan historiassa suljettu tila, ainakin eurooppalaisten imaginaarisissa kuvastoissa. Suvereenin valtion tuottama valtdiskurssi halusi hiljentää sen omasta

¹¹³ Ó Tuathail 1996, 10–13.

näkemyksestä poikkeavat tulkinnat ja häivyttää todellisuudessa tulkintojen taisteluna kehittyvän historiallisen prosessin heterogeenisen äänen.¹¹⁴

John Agnew'n mukaan modernia geopoliittista mielikuvitusta hallitsivat kolme esioletusta. Ensinnäkin valtioiden eksklusiivinen suverenisuus omalla territoriollaan, toiseksi valtioiden rajojen yhdyttäminen (kansalais)yhteiskuntien rajoihin, niin että valtioiden rajat määrittävät myös poliittisten yhteisöjen rajoja ja kolmanneksi valtioiden sisä- ja ulkopoliitiikan (*domestic/foreign*) erottaminen sekä eri sääntöjen noudattaminen näillä kahdella areenalla. Suverenien kansallisvaltioiden ensisijainen päämäärä oli suojella koko väestönsä ”turvallisuutta” ulkopuolelta tulevia uhkia vastaan.¹¹⁵

Sekä kolonialistisella kaudella että kylmän sodan aikana geon politiikka tarjosi yleisölle myös kiehtovia fantasiatarinoita, joissa sankarit ja konnat, sivistyneet kansat ja ”jalot villit” kohtasivat maailmanlaajuisella näyttämöllä. Hyvä ja paha sekä ystävä ja vihollinen olivat selkeästi erotettavissa toisistaan.¹¹⁶ Tämä tilanne teki myös diskursiivisen ”geopolitikoinnin”, symbolisen väkivallan harjoittamisen erittäin helpoksi, sillä juuri luonnollistamalla ”hyvän ja pahan” välisen rajalinjan voitiin tätä erottelua käyttää ilman perusteluja todistamaan yhtä jos toistakin ”poliittista ja ideologista pakkoa tai tosiasiaa”, kuten jonkin maan valloittamista, vallankumouksen vauhdittamista tai sen julistamista ”pahan akseliin” kuuluvaksi. Tässä suhteessa kylmän sodan aikakausi ei tosin juurikaan eroa nykypäivän tilanteesta.

Kylmän sodan päättyminen on kuitenkin tuonut mukanaan melkoisia muutospaineita myös geopolitisoinnin kentälle, kun maailmaan on syntynyt uhkakuvien mentävä aukko ja tarve löytää uusia, minuutta koossa pitäviä vihollisia. Turvallisuuden käsitteen monimutkaistuminen, sekä sisä- ja ulkopoliitiikan rajojen hämärtyminen globalisaation ja informaation räjähdysmäisen kasvun aiheuttamien sosio-poliittis-kulturaalis-teknis-territoriaalisten muutosten myötä onkin antanut post-1989-maailman geopoliittiselle mielikuvitukselle mahdollisuuden löytää aivan uusia identiteetin, turvallisuuden ja vaaran rakentamisen mahdollisuuksia.¹¹⁷ Tällaisen mahdollisuuden tarjoavat esimerkiksi ”laittomat” siirtolaiset, jotka ”vyöryvät” valtiorajojen yli uhkaavana kuin

¹¹⁴ Mt., 14–18.

¹¹⁵ Agnew 1998, 8, 49, 51.

¹¹⁶ Ó Tuathail & Dalby 1998, 1.

¹¹⁷ Mt., 1, 4–8.

luonnonvoimat, ja joiden pysäyttämiseksi tarvitaan vähintään tiukennettua rajavalvontaa ja yhteistyötä ”meidän” EU-maiden kesken.

Jos palaamme luvussa 2.1.1. esittämiini modernin ja postmodernin asenteen eroavaisuuksiin, niin voimme tunnistaa edellä kuvatun uhkakuvien kehityskulun takana modernin ajatusmallin tavoitteen: päästä eroon ihmisten elämää vaivanneesta epävarmuudesta ja ennustamattomuudesta. Tämän piti tapahtua sosiaalista aluetta rajaamalla sekä kontrolloimalla ihmisryhmien ja maa-alueiden rajojen ”puhtautta”. Paradoksaalisesti edellä kuvattu moderni poliittinen projekti on kuitenkin johtanut epävarmuuden lisääntymiseen. Täydelliseen kontrolliin pyrkiminen on tuottanut vain lisää turvattomuutta, sillä kaikkea ei kuitenkaan pystytä hallitsemaan. Ainoa mitä voidaan tehdä, on luoda hallinnoinnin illuusioita. Turvautuminen ulkoiselta väkivallalta on siten johtanut väkivaltaisesti luotujen fyysisten ja symbolisten rajojen luomiseen tilasta riippumattomia ilmiöitä pullollaan olevassa maailmassa.¹¹⁸

Globalisaation murrosten esiintuomat uudet politiikan (tehtävä)kentät ovat paljastaneet myös ”kansainvälisen politiikan” ja ”sisäpolitiikan” erottelun keinotekoisien luonteen. Richard Ashley sijoittaakin poststrukturalismin paikan maailmanpolitiikan tutkimuksessa sisäpolitiikan ja kansainvälisen politiikan väliin: ”ei-paikkaan” (*non-place*): raja-alueelle, joka problematisoi kahden edellisen jaottelun sekä suvereenien valtioiden legitiimin vallankäytön itsestäänselvyytenä. Marginaaliin sijoitettu tutkimusote ei erottele kansainvälistä ”anarkian ja vaarojen aluetta” sisäisestä alueesta, jossa ulkoisia vaaroja pyritään kontrolloimaan, sillä loppujen lopuksi nuo vaarat toimivat vain peilinä sisäpuolen, meidän itsemme hahmottamiselle. Ulkopuolelta uhkaavat vaarat ovat siten vain heijastuma sisäpuolen, itsen, identiteetin epämääräistymisen, ulkopuolen ja sisäpuolen sekoittumisen eli ”vuodon” pelosta.¹¹⁹ Tällä raja-alueella toimivat myös kansallisvaltiojärjestelmästä marginalisoidut siirtolaiset.

2.3.2. Suvereenien hallintamentaliteetti

Eronteko meidän ja muukalaisten, poliittiseen yhteisöön sisäänotettujen ja ulossuljettujen välillä kuuluu modernin maailmanjärjestyksen valtakurssin

¹¹⁸ Jukarainen 2003, 311.

¹¹⁹ Ashley 1989, 285, 309–311, 313.

mukaisesti kansallisvaltioille, jotka hallitsevat tilaansa suvereenille valtioille kuuluvaksi tunnustetun itsemääräämisoikeuden perusteella. Suvereenit valtiot ovat myös (onnistuneesti) omaksuneet roolinsa kansalaistensa suojelijana ja heidän turvallisuutensa takaajana ulkoisia uhkia vastaan ja lunastaneet siten paikkansa modernissa maailmanjärjestyksessä.¹²⁰ Valtiosuvereenisuuden periaatteen kohteena on siten Michel Foucault'n mukaan territorio, ja sitä kautta myös tuolla territoriolla asuva väestö, jota hallinnoidaan turvallisuuden käsitteen avulla. Kurinpito taas keskittyy Foucault'n mukaan yksittäiseen ruumiiseen, vaikkakin tuota ruumista tarkastellaan aina osana jotain suurempaa kategorialla, kuten ”kansalaisia” ja ”ei-kansalaisia”.¹²¹

Foucault'n oman määritelmän mukaisesti ”hallinnointi” (*gouvernement*) tarkoittaa yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien käyttäytymisen ohjaamista (*conduct of conduct*)¹²², jossa keskeisessä asemassa ovat erilaiset tiedon muodot ja mekanismit. Tietoa ja totuuksia muokkaamalla, ”valtiojärkeä” käyttämällä, on tarkoitus tuottaa erotteluja oikean ja väärän välillä.¹²³ Sakari Hänninen ja Jouko Karjalainen asettavatkin Foucault'n problematiikan valtakäytäntöjen ja totuusvaikutusten välimaastoon, ja hänen erityisenä ansionaan voidaan pitää väestön nostamista mielenkiinnon kohteeksi. Tämä kohdennus juontaa juurensa poliittisen taloustieteen kehitykseen, minkä myötä elämän hallinnoimisen edellytyksiä yhteiskunnassa pyrittiin laskelmoimaan ja tässä prosessissa tiedontuotannon merkitys korostui.¹²⁴ Totuusjärjestelmien ja sitä kautta myös ”universaalien arvojen” määrittelemisen prosessiin osallistuvia instituutioita ovat läntisessä yhteiskunnassa olleet perinteisesti valtionhallinto, tiede, tiedotusvälineet ja kirkko, miksei myös taide.

”Hallintamentaliteetti” (*gouvernementalité, governmentality*) tarkoittaa siten hallinnointia, jonka päämääränä on muuttaa tai säilyttää erilaisten ajattelutapojen (mentaliteettien) kokonaisuutta konteksteineen ja vaikuttaa samalla niin koko väestön kuin yksilöidenkin elämään. Tässä suhteessa myös biovallan, elämän hallinnoinnin mekanismit noudattavat hallintamentaliteetin periaatteita. Esimerkkinä hallintamentaliteetin kokonaisvaltaisista vaikutuksista Mitchell Dean käyttää Länsi-Euroopan 1500-luvulta lähtien harjoittamaa kolonialismia, yhtä modernin

¹²⁰ Walker 1993, 181–183.

¹²¹ Sit. Gordon 1991, 20.

¹²² Foucault 1982, 220–221.

¹²³ Foucault 1991b, 82.

¹²⁴ Hänninen, Karjalainen 1997, 10.

maailmanjärjestyksen laajamittaisimmista elämän hallinnoimisen projekteista.¹²⁵ Aivan yhtä hyvin hallintamentaliteetin toiminta näkyy post- tai neo-kolonialismin luomissa maailmanlaajuisissa poliittisissa rakenteissa, joiden eräänä seurauksena voidaan pitää myös nykyisenkaltaista laittomuuden tilaan pudonneiden ihmisten joukon muodostumista. Näiden ihmisten hallinnoimiseksi EU on pyrkinyt kehittämään esimerkiksi biotunnisteisiin pohjautuvaa viisumipolitiikkaa – ihmisten biologisen olemassaolon haltuunottamista. Teknologisen kehityksen myötä edes ihmisen geenit eivät ole rauhassa biovallankäytöltä.

Keskeisessä asemassa foucault’laisessa näkökulmassa on tieto ja sen kytkeytyminen niin yksilötason kuin valtiollisen tasonkin hallinnoinnin käytäntöihin. Diskursiivisella tasolla tämä tarkoittaa tapaa, jolla todellisuus avautuu hallinnoitavaksi¹²⁶: miten maailmaa kuvataan sellaisin termein, joihin on esioletuksena jo kirjoitettu hallinnoinnin välttämättömyys sekä keinovalikoima, jota tässä hallinnoinnin projektissa voidaan käyttää. Ajateltavissa ja toteutettavissa olevan hallinnoinnin on perustuttava ”modernille rationaalisuudelle”, jonka mukaan kaikki ratkaisut on oltava perusteltavissa sekä hallinnoinnin toteuttajille että sen kohteille.¹²⁷ Siirtolaisuuden ennakoimattoman luonteen vuoksi sen tehokas hallinnointi on kuitenkin käytännössä mahdollista vain symbolisella, diskurssien tasolla, sillä ihmisten liikkeitä on vaikea kontrolloida täydellisesti käytännön tasolla.¹²⁸

Siirtolaisten läsnäolo aiheuttaa kuitenkin myös symbolisella tasolla suvereenisuuttaan toteuttaville kansallisvaltioille paradoksaalisen tilanteen, jossa muukalaiset voidaan nähdä sekä ongelmana ja yhtenäisyyttä hajottavana tekijänä että suvereenien sosiaalisia, poliittisia ja diskursiivisia käytäntöjä vahvistavana ja suvereenisuuden representaatioita uudelleentuottavana tai elvyttävänä tekijänä. Siirtolaisuutta kuvaavat diskurssit lisäävät siten myös ”valtiollisten käytäntöjen” käytettävissä olevia resursseja luoden sekä populaaria että institutionaalista diskurssia, valtiollistaen siirtolaiset ja tehden heistä ”ongelman”, johon on tarpeen hakea institutionaalisia, hallinnoivia ratkaisuja.¹²⁹

¹²⁵ Dean 1999, 2, 10–11, 209–210.

¹²⁶ Mervola 2005, 29.

¹²⁷ Gordon 1991, 3.

¹²⁸ Guidaron, Joppke 2001, 2.

¹²⁹ Soguk 1999, 15–16.

Tässä tapauksessa diskurssit lopulta myös muotoilevat ja rajaavat mahdollisten, ajateltavissa olevien, ratkaisujen joukkoa tähän ”ongelmaan”.¹³⁰ Foucault näki länsimaisissa kansallisvaltioissa tapahtuneen hallinnonin laajentumisen ongelmallisena juuri sen vuoksi, että hallinnointi pyritään näissä yhteiskunnissa ulottamaan kaikkeen ja kaikkiin. Suvereenin päämääränä on yhteiskunnan yhtenäistäminen, jota Foucault itse kutsuu ”totalisoinniksi”. Samaan aikaan tarvitaan kuitenkin myös ”individualisointia”, joka pyrkii tekemään yksilöistä hallinnoitavia.¹³¹ Elämän kokonaisvaltainen hallinnointi tarvitsee lisäksi sääntöä vahvistavia poikkeuksia, jonkin oudon elementin läsnäoloa – muukalaisia, erilaisia, ulossuljettuja, tai tarkemmin sanottuna tämän toiseuden konstruoimista symbolisella tasolla.

2.3.3. Siirtolaiset suvereniteetin haastajina

Suvereenin olemassaolon oma paradigma nousee tilanteesta, jossa suvereeni on itse samanaikaisesti laillisen järjestyksen sisä- ja ulkopuolella. Suvereeni voi määritellä itsensä lain ulkopuolelle väittäessään, että kaikki kuuluu lain ja järjestyksen sisäpuolelle, koska todellisuudessa suvereeni hallitsee kuitenkin vain sitä, minkä se pystyy sisäistämään: määrittelemään rajojensa sisäpuolelle kuuluvaksi. Tästä syystä jotain (tai joku) jää aina poikkeuksen tilaan. Carl Schmitt esittää, että juuri sen vuoksi poikkeukset selittävät kokonaisuutta paremmin kuin yleinen itse, sillä yleinen ei herätä mitään intohimoja ja sitä ajatellaan Søren Kierkegaardia lainaten: ”mukavuudenhaluisen pinnallisella asenteella”. Poikkeukset sen sijaan tarkastelevat sääntöjä ja normeja herkeämättömän intensiivisesti.¹³² Herkeämättömällä asenteella suvereniteetin haastavat myös valtioiden rajoja kunnioittamattomat siirtolaiset.

Siirtolaiset pitävät hallussaan aivan erityistä asetta modernia kansallisvaltiota vastaan: he ovat pystyneet kyseenalaistamaan valtioiden suvereenin oikeuden hallita omaa territoriaansa sekä symbolisella että käytännöllisellä tasolla. Erityisesti ”laittomat” tai ”dokumentoimattomat” siirtolaiset ovat paljastaneet suvereenien valtioiden vallan haurauden ja ”joukkoon kuulumisen tai kuulumattomuuden” välisen erottelun keinotekoisuuden, sillä he eivät kunnioita valtioiden rajoja ja hajottavat siten kansallisvaltioiden perustana olevia binaarisia oppositioita performatiivisella tavalla eli osallistumalla aktiivisesti maailman konstruoimisprosessiin. Heidän ilmestymisensä

¹³⁰ Soguk 1999, 17.

¹³¹ Sit. Gordon 1991, 3.

¹³² Sit. Agamben 1998[1995], 15, 16, 18.

suvereenien kansallisvaltioiden rajojen sisäpuolelle tekee näkyväksi sisäpuolen kommunikoinnin ulkopuolen kanssa, minkä vuoksi sisäpuoli on artikuloitava uudelleen ”laittomien” laillistamiskampanjoiden, siirtotyöläisohjelmien ja muiden ihmisten liikkumista säätelevien normien luomisen kautta.¹³³

Politiikka sinällään onkin Giorgio Agambenille jatkuva prosessi, jossa pyritään selkiyttämään sisäänottamisen ja ulossulkemisen välistä rajaa: rajaa niiden elämän muotojen, joita suvereenit haluavat suojella, ja muiden elämien välillä. Tämän erottelun myötä muodostettu normi mahdollistaa suvereenisuuden säilyttämisen, sillä tästä normista poikkeavat voidaan perustellusti jättää poliittisen olemassaolon ulkopuolelle. Olemisen perustila, kansallisvaltion normi, on kuitenkin riippuvainen poikkeuksen, ”laittomuuden”, olemassaolosta, sillä ”laiton siirtolainen” piirtää esiin järjestelmän määrittelemän ihmisyyden ja inhimillisyyden. Tämä on erityisen tärkeää normia tukevien diskurssien toiminnalle, sillä potentiaalisesti vaarallisten ryhmien ulossulkemisella ylläpidetään poliittisen järjestelmän rajoja.¹³⁴

Ihmisyyden (ihmisoikeuksien) sitominen kansallisvaltioon tai tarkemmin sanottuna kansalaisuuteen on paradoksaalisesti aiheuttanut sekä ihmisoikeuksien että kansalaisuuden kriisin. Tästä kriisistä näkyvimpiä esimerkkejä ovat kansalaisuudettomat henkilöt, sillä heidät on samanaikaisesti suljettu ihmisarvon ja ihmisoikeuksien järjestelmän ulkopuolelle. Nämä ihmiset ovat Hannah Arendtin sanoin: ”menettäneet kaikki määreensä ja suhteensa – lukuun ottamatta pelkkää tosiseikkaa, että he ovat inhimillisiä olentoja”.¹³⁵ puhdasta, depolitisoitua biologista elämää. Kansallisvaltio teki syntyperästä, natiivisuudesta, oman olemassaolonsa ja suvereniteettinsa perustan, mutta todellisuudessa kaikki ihmiset eivät ole koskaan mahtuneet, eivätkä tule mahtumaan tämän kapean määritelmän sisälle. Vieraassa maassa oleskelevat ihmiset, jotka eivät halua palata kotimaahansa, jos sellaista on koskaan ollutkaan, tai joiden kotimaa ei pysty heitä suojelemaan, kuuluvat myös tähän kansalaisuudettomien, usein myös ”laittomien siirtolaisten” joukkoon. Näillä ihmisillä ei poliittisessa mielessä ole mitään statusta, heidän olemassaolonsa on supistettu ”paljaaksi elämäksi”.¹³⁶

¹³³ Doty 1996, 178–179.

¹³⁴ Pram Kumar, Grundy-Warr 2004, 34–35, 42.

¹³⁵ Sit. Agamben 2001[1996], 22–23.

¹³⁶ Agamben 2001[1996], 25–26, 37.

Koska pakolainen rikkoo ihmisyyden ja kansalaisuuden välisen kyseenalaistamattoman sidoksen, muuttuu hän modernin kansallisvaltion kriisin keskushahmoksi. Pakolaisuus, tai maanpako, *fuge*, on Giorgio Agambenin tulkinnan mukaan siten aidoin poliittisen olemassaolon muoto, sillä se on ainoa tila, joka suvereeniteetin hajoamisprosessin keskellä voi ennakoida edes jollain tavalla poliittisen yhteisön tulevaisuutta. Agamben ehdottaa maanpakolaisuuden käsitettäväksi perustavanlaatuisena filosofis-poliittisena paradigmatena, sillä se tarjoaa mahdollisuuden ajatella uudelleen kriisiin ajautuneen modernin ajan politiikan periaatteita.¹³⁷ Kun poikkeuksesta tulee sääntö, siirtyvät marginaalit keskukseen, sillä niissä toteutuu oleminen puhtaimmillaan, ja Aristoteleen alkuperäisen erottelun mukaisista *zoēsta* ja *bioksesta*: paljaasta elämästä ja elämästä poliittisena toimintana tulee erottamattomat.¹³⁸

Agamben tarjoaa ratkaisuksi suvereenisuuden synnyttämään dilemmaan ”vastavuoroisen ekstraterritoriaalisuuden” käsitettä. Tässä kansainvälisten suhteiden uudessa mallissa kansallisvaltiot olisivat pysyvästi maanpaossa, olemassa irrallaan koko territorion käsitteestä ja ihmiset eläisivät jatkuvassa *exoduksessa* eli maanpakolaisuuden tilassa. Tämänkaltaisessa järjestelyssä kansa voisi löytää aina uuden poliittisen merkityksen ihmisryhmien määritelmien läpäistessä toisiaan. Näin Eurooppakin voitaisiin nähdä pohjimmiltaan aterritoriaalisena tilana.¹³⁹ Pakolaisuus tai siirtolaisuus, ”paikaltaan siirtyminen”, tulee siksi ajatella rajatilana tai kynnyksenä, josta käsin 1900-luvulla ilmennyt suvereeniteetin kriisiä voidaan tarkastella uudelleen.¹⁴⁰

Kun keskustaa ja periferioita ei voida enää määrittää yhtä tarkasti kuin ennen vallan jakautuessa eri toimijoiden kesken moniulotteisemmalla tavalla, on tarpeen myös tarkastella marginaalisuutta ja muukalaisuutta uudesta näkövinkkelistä. Tuija Parvikko esittääkin, että marginaalisuus on aina suhteellinen asema ja luokittelu, sillä kukaan ei voi enää varata itselleen politiikan keskusta, kun mikä tahansa poliittinen asema on väistämättä osittainen ja rajallinen. Tällainen näkemys ei pidä marginaalisuutta pelkästään negatiivisena ilmiönä, vaan avaa uusia reittejä poliittisuuden ilmenemiselle ennalta-arvaamattomilta suunnilta.¹⁴¹ Tämän näkemyksen mukaisesti siirtolaiset eivät ole ”marginaalisia ongelman ruumiillistumia”, vaan he sijoittuvat monenlaisten voimasuhteiden risteykseen, missä pelataan erilaisia pelejä, luodaan strategioita ja

¹³⁷ Agamben 2001[1996], 9, 20, 73–74.

¹³⁸ Agamben 1998[1995], 9.

¹³⁹ Agamben 2001[1996], 26–27.

¹⁴⁰ Parvikko 2002, 59.

¹⁴¹ Parvikko 1993, 45–46.

yhteyksiä sekä pystytetään esteitä, käydään kamppailuja tiedon ja vallan kentällä, Foucault'n termistöä lainatakseni.

Seuraavassa luvussa tarkastelen lyhyesti siirtolaisille ja siirtolaisuudelle annettujen puhetapojen muodostumista järkeä ja järjestystä ihannoivalla maaperällä, Euroopassa. Tavoitteena on kartoittaa siirtolaisten elämän hallinnon diskursiivisia juuria, maahanmuuton ja muukalaisten kohtaamisen genealogiaa.

3. SIIRTOLAISUUDEN SYMBOLINEN HALLINNOINTI

Erilaisuuteen suhtautuminen on ikuinen haaste ihmiselle. Hänen biologiseen perimäänsä on kirjoitettuna oman yhteisön etujen ensisijaisuus, kun taistellaan olemassaolosta, rajallisista resursseista ja elintilasta. Muukalaisiin suhtaudutaankin suopeimmin silloin, kun oma etu on varmalla pohjalla – kehitysapua voidaan nostaa vain, jos kansantaloustuote kasvaa kohisten. Tiukkoina aikoina muukalaiset ovat niitä, jotka joutuvat kärsimään ensimmäisten joukossa, sillä he eivät mahdu kansallisvaltion täysiä etuja nauttivan ”persoonan” määritelmän kehyksiin. Ihmisillä, tässä kontekstissa eurooppalaisilla, on ollut tästä syystä loputon tarve kehitellä perusteluja institutionalisoiduille symbolisen väkivallan koneistoille. Eurooppalaisen väestön ”turvallisuuden ja hyvinvoinnin” edistäminen kiinnittyy siten rasistisiin ja syrjiviin käytäntöihin.¹⁴²

3.1. EUROOPPA JA ERILAISUUDEN PELKO

Eurooppaa on kuvattu niin sivistyksen, vapauden, ihmisoikeuksien kuin kristinuskonkin keskuksiksi tai syntysijoiksi huolimatta niistä jopa koko ihmiskunnan historian kauheimmista hirmuteoista, kuten holokaustista, kolonialismista ja orjakaupasta. Eurooppalaisista kulttuuriperinteistä puhuttaessa tulisi myös muistaa, että kulttuurin perustana ollut kristinusko sai todellisuudessa alkunsa Lähi-idässä ja koko eurooppalainen kulttuuriperintö voidaan jäljittää nykyään islamilaisiksi maiksi kutsutuille alueille. Eurooppalaisuutta ja ei-eurooppalaisuutta on siten vaikea erottaa toisistaan, edes maantieteellisessä mielessä, sillä koko läntisen maailman historia on vain erilaisia poliittisia, sosiaalisia ja taloudellisia tarkoitusperiä varten kirjoitettu kertomus siitä, miten maanosastamme tuli maailman moraalin esivartija, ”vanha manner”, jossa asuu sivistyskansa ”eurooppalaiset”.

¹⁴² Cole 2000, 30.

3.1.1. Muukalaisten kohtaaminen

Euroopan ja muun maailman kohtaamisten historia kärsii synkstä painolastista. ”Valkoisen miehen taakka” on ajanut eurooppalaisia milloin valloittamaan uusia maita ja mantereita, milloin ”kasvattamaan” ja ohjaamaan muukalaisia, joiden tavat ja perinteet on luokiteltu ”alkukantaisiksi” tai jopa ”barbaarisiksi”. Eurooppalaisen etnosentrismen hirvittävimpiä ilmentymiä oli monta sataa vuotta harjoitettu orjakauppa (vaikka sen voi todeta jatkuvan edelleen esimerkiksi naiskaupan muodossa). Kolonialismin perintö on jättänyt myös symbolisella ja diskursiivisella tasolla syvät jäljet eurooppalaiseen maailmankuvaan, biopolitiikan juuret ulottuvat syvälle Euroopan maaperään.

Valtion, sen hallitseman alueen ja kansalaisyhteiskunnan kyseenalaistamaton sidos on ollut elintärkeä osa eurooppalaisten itseymmärrystä. ”Kansalliset intressit” ovat hallinneet eurooppalaisten valtioiden politiikkaa, ja erityisesti ”yhteiskunnallisten kriisien”, kuten terrorismin uhan alla, näistä ”kansallisista intresseistä” on tehty politiikan paradigmoja, perustavaa laatua olevia ”olemassaolon edellytyksiä”. Kansalaisyhteiskunnan on myös nähty lähes automaattisesti kannattavan kaikkea, mikä on silloisenkin kansallisen intressin mukaista toimintaa. Tätä turvallisuuden ja valtion sidettä korostavaa paradigmaa on tukenut myös kansainvälisen politiikan realistinen koulukunta, joka on tarjonnut (ja tarjoaa) valtioiden maailmanjärjestykselle sekä metodologisen että ontologisen tuen. Realistinen näkökulma on pyrkinyt häivyttämään kaikki taustalla piilevät normatiiviset oletukset siitä, millaisena maailma haluttaisiin nähdä tai millainen maailma voisi olla. Valtiota kansallisine intresseineen ei siten useinkaan nähdä ihmisten itsensä rakentamana sosiaalisena konstruktiona, vaan objektiivisena totuutena. Siten myös muukalaisten kohtaaminen on tässä järjestelmässä ensisijaisesti jokaisen valtion sisäinen asia.¹⁴³

Kevin Robins nostaa esille yhden keskuksessa olevan ihmisryhmän identiteettiin liittyvän huolenaiheen: kun kolonialismin aikana keskusta tunkeutui periferiaan, voidaan Eurooppaan suuntautuva siirtolaisuus ymmärtää eräänlaisena käänteisenä invaasiona, jossa periferia on soluttautumassa kolonialismin ytimeen. Ajan ja paikan pehmentävä vaikutus on poistunut ja maailman kulttuurit ovat välittömästi kosketuksissa toisiinsa ”Rubikin kuutiomaiseen” tapaan. Muukalaiset joudutaan siten

¹⁴³ Poku & al. 2000, 9–12.

kohtaamaan jo keskustan ytimessäkin.¹⁴⁴ Tämä on lisännyt myös biopoliittiseen rasismiin perustuvia pelkoja väestön sekoittumisesta, oman kulttuurin ja elämäntavan erityispiirteiden häviämisestä.

Näitä pelkoja peilaten Zygmunt Bauman kuitenkin muistuttaa, että mitään metafysisistä Muukalaista ei ole edes olemassa, vaan ainoastaan poliittisten yhteisöjen välille pystytettyjen rajojen kautta synnytettyjä muukalaisia, joiden kaikkien taustalla on spesifi ja konkreettinen poliittis-juridinen tilanne¹⁴⁵. Muukalaista ei näin ollen voida ajatella minään ”meidän” ulkopuolisena ilmiönä, vaan lähtökohtaisesti ulkopuolen erottamiseen käytettyjen esteiden ja rajojen synnyttämän tilanteen jälkeläisenä. Jo pelkkä ”muukalaisen” kategorian käyttö tekee siten näistä ihmisistä Dal Lagon termein ”epähenkilöitä”, poliittista ja sosiaalista olemassaoloa nauttivien henkilöiden negaatioita. Tällainen ajattelutapa hävittää siten ”muukalaisten” suhteen muihin kaltaisiinsa, ”ihmiskasvoisiin”.¹⁴⁶

3.1.2. Eurooppa suljettuna tilana

Maahanmuuton kontrollia korostavat ulkomaalaislait perustuivat Philip Colen mukaan selkeästi rasistisiin teorioihin ja myytteihin. Aina ulkomaalaispolitiikan luomisen alkuhetkistä lähtien maahanmuuton historia Euroopassa on ollut ”institutionaalista rasismia rajalla”.¹⁴⁷ Nederveen Pietersen tulkinnan mukaan Euroopan taipumus sulkeutumiseen liittyy olennaisesti kansallisvaltiojärjestelmän syntyyn. 1600-luvulta eurooppalaista tilaa hallinnut westfaliaaninen valtioiden systeemi piti tärkeimpänä periaatteenaan kansallisvaltioiden ehdotonta suvereenisuutta. Valtion tuli toimia hegemonin oikeuksin kontrolloitujen rajojensa sisäpuolella ja suojella kansakuntaa ulkopuolelta tulevilta hyökkäyksiltä. Tässä valossa siirtolaisuus uhkasi (ja uhkaa) kansallisvaltioiden suvereenisuuteen nojautuvaa identiteettiä.¹⁴⁸ Maahanmuuttajiin suhtautumista on ohjannut siten identiteettipolitiikka, jonka avulla Euroopan ulkorajoja on luotu niin maantieteessä, politiikassa kuin mielikuvissakin.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Robins 1991, 32–33.

¹⁴⁵ Bauman 1995, 30.

¹⁴⁶ Dal Lago 1999, 276–277, 286.

¹⁴⁷ Cole 2000, 30.

¹⁴⁸ Nederveen Pietersen 1995, 73.

¹⁴⁹ Horsti 2003b, 13.

Perinteisen idän ja lännen vastakkainasettelun siirryttyä taka-alalle Eurooppa, ja koko läntinen maailma, oli uusien viholliskuvien tarpeessa. Talouden ja teollisuuden suosiollinen kehitys antoivat Euroopan entisille siirtomaavalloille tilaisuuden keventää moraalista taakkaansa ja vastaanottaa köyhistä maista tulevia siirtolaisia, sekä sopeuttaa heidät lännen järjestelmään assimilaatio- (esimerkiksi Ranskassa ja Espanjassa) tai integraatiopolitiikan (Iso-Britanniassa) avulla. Samoin rautaesiripun takaa läntiseen Eurooppaan ”karanneet” toivotettiin tervetulleiksi osana lännen ideologian voiton paraatia.¹⁵⁰

Talouden nousukaudella 1960- ja 1970-luvuilla perustetut laajat siirtolaisohjelmat alkoivat kuitenkin pikku hiljaa kuihtua kokoon 1980- ja 90-luvulla siirtotyövoiman tarpeen vähennyttyä Euroopassa. Syynä oli lähinnä työmarkkinoilla tapahtunut rajua rakennemuutos, mutta myös maailmanpolitiikassa tapahtunut asenteiden koventuminen.¹⁵¹ Kommunismin loppu tarkoitti kuitenkin käytännössä kapitalistisen maailman sisällä kiihtynyttä kilpailua, kun selkeä kaksinapainen malli oli menetetty. Uudessa maailmanjärjestyksessä riitti myös uusia potentiaalisia diskursseja pelkojen kanavoimiseksi: islamilainen fundamentalismi, ympäristökatastrofit sekä köyhien maiden siirtotyöläiset saivat kukin osansa uhkakuvien mobilisoinnin tiimellyksessä. Edes Euroopan hiili- ja teräsyhteisöstä liikkeelle lähteneen eurooppalaisen integraatioprosessin hedelmät eivät ole riittäneet ylittämään nationalismia hegemonisena ideologiana. Eurooppa on myös joutunut seuraamaan talouden globalisaation ja informaatioyhteiskunnan alati kiihtyvän kehityksen rinnalla äärioikeistolaisten, nurkkakuntaisiin ja jopa avoimen rasistisiin ajatuksiin nojautuvien poliittisten suuntausten kasvua.¹⁵²

Kansallisen identiteetin uhka on ajoittain jalostunut läpi poliittisen spektrummin vaikuttavaksi ”moraalipaniikiksi”, kun sitä on ruokittu sopivilla aineksilla. Esimerkiksi taloudellisen laman tai stagnaation aikana siirtolaisuuteen on suhtauduttu Euroopassa erityisen varautuneesti – tällöin ulkoa tulevan työvoiman on uskottu horjuttavan kansallisen talouden ja sitä kautta koko yhteiskunnan tasapainoa. Siirtolaisuus onkin alkanut huolestuttaa eurooppalaisia etenkin 1970-luvun öljykriisistä alkaneen maailmanlaajuisen talouden kasvun lamaantumisen ja vierastyövoiman tarpeen

¹⁵⁰ Dal Lago 1999, 275.

¹⁵¹ Ylänkö 2000, 28.

¹⁵² Dal Lago 1999, 275.

¹⁵⁴ Nederveen Pietersen 1995, 72, 76.

vähentymisen myötä. Toisaalta globaali taloudellinen lama tai kasvun hidastuminen on lisännyt siirtolaisten määrää maailmassa sekä kasvattanut etenkin liikettä etelästä pohjoiseen.¹⁵⁴

Vuodesta 1995 laillisen statuksen omaavien siirtolaisten määrä maailmassa on kuitenkin pudonnut, kun kylmän sodan poliittisten pakolaisten aika on ohi ja nk. ”*non-entrée*” (suom. ei sisäänpääsyä)-regiimeistä on tullut vallitseva trendi. UNHCR:n tilastojen mukaan pakolaisten määrä maailmassa saavutti huippunsa kylmän sodan jälkeen vuonna 1993, jolloin heitä oli maailmassa 18,2 miljoonaa. Vuoteen 2000 mennessä määrä putosi kuitenkin jo 12,1 miljoonaan, vaikka konfliktien määrä maailmassa vain lisääntyi.¹⁵⁵ Myös turvapaikanhakijoiden määrät olivat EU:n laajentumisvuoteen mennessä laskeneet dramaattisesti: vuodesta 1992 vuoteen 2003 mennessä määrä oli laskenut 700 000:sta 288 000:aan.¹⁵⁶ EU-maiden tiukentuneiden maahanmuuttosäännösten myötä ”laiton” maahanmuutto onkin paradoksaalisesti lisääntynyt, kun ”laillisen” maahantulon mahdollisuudet ovat kaventuneet.¹⁵⁷ Perheiden yhdistämisestä onkin tullut 1990-luvun alun jälkeen yleisin laillisen maahanmuuton kanava Euroopassa.¹⁵⁸

Euroopan rajojen tiivistämiseen on tähdätty myös rajavalvonnan tiukentamisella, EU-linnoituksessa olevia aukkoja tilkkimällä. EU:n laajentumista vappuna 2004 edeltäneissä jäsenyysneuvotteluissa jopa yhtenä ehtona kymmenen Itä-Euroopan maan jäsenyydelle oli rajakontrollin vahvistaminen unionin itärajoilla. Vanhoja jäsenmaita huoletti (ja huolettaa edelleen) erityisesti idän ja lännen välillä vallitseva suuri elintasokuilu, jonka arveltiin lisäävän siirtolaisuutta ja rikollisuutta unionin itäisissä jäsenmaissa. EU-maat kuluttivatkin miljardeja euroja rajavalvonnan fyysiseen vahvistamiseen ja uusille jäsenmaille jaettiin noin miljardi euroa idän ja lännen välisen uuden rajanmuurin vahvistamiseen. Rajojen pitävyyttä halutaan vahvistaa edelleen tulevaisuudessa, ja tämän projektin eräänä välietappina voidaan pitää EU-maiden yhteistä rajavalvontavirastoa. Myös poliisiviranomaisten yhteistyötä ja teknisiä valvontamenetelmiä, kuten biotunnisteiden käyttöönottoa aiotaan kehittää.¹⁵⁹ Pelkkä rajavalvonnan kiristäminen ei kuitenkaan ole kestävä ratkaisu, sillä se on johtanut yhä

¹⁵⁵ Castles & al. 2003[1993], 103, 107.

¹⁵⁶ Refugees, vol. 2, no. 135, 2004.

¹⁵⁷ Wihtol de Wenden 1999, 35. Sit. Henriksson 2000, 105.

¹⁵⁸ Coleman 1999, 492.

¹⁵⁹ Refugees, vol. 2, no. 135, 2004.

epätoivoisempiin, vaarallisempiin ja traagisempiin rajanylitysyriytyksiin¹⁶⁰, kuten uutiset Välimeren ylittävien siirtolaisten kohtaloista todistavat.

Euroopan historiasta voidaan löytää useita moraalisia syitä sille, miksi eurooppalaisilla ei ole oikeutta sulkea rajojaan. Erot pohjoisen ja etelän taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden välillä ovat sellaiset, että valtioiden näkökulmasta ”laiton” siirtolaisuus tulee todennäköisesti kasvamaan jatkossakin, pystytettiin Euroopan rajamaille millaisia esteitä tahansa. Maanosien välisessä vertailussa erityisesti Afrikan tilanne antaa aiheutta syvään pessimismiin, sillä elintaso on pudonnut entisestään monissa maissa ja poliittinen epävakaisuus on monilla alueilla syvälle juurtunutta. Kansainvälinen yhteistyö suorien investointien, kehitysavun ja kansainvälisen kaupan liberalisaation muodossa ovat keinoja, joilla tätä eriarvoisuutta voitaisiin vähentää, mutta poliittinen tahto puuttuu.¹⁶¹ G-8-maiden heinäkuussa 2005 tekemä päätös köyhimpien maiden velkojen anteeksiantamisesta oli alku sekkin, vaikka kuinka vaatimaton. Esimerkiksi kaupan esteiden purkaminen tai rikkaiden maiden maataloustuotteiden vientitukien lopettaminen olisi paljon tehokkaampi ja kauaskantoisempi tapa korjata vääristymiä maailmantalouden rakenteissa.¹⁶²

Euroopassa on aina ollut siirtolaisia, mutta viimeisen 100 vuoden aikana tapa, jolla heidät on vastaanotettu, on vaihdellut radikaalisti riippuen kulloisestakin turvallisuus- ja talouspoliittisesta sekä sosiaalipoliittisesta ilmapiiristä.¹⁶³ Eurooppalaisuuden ja muukalaisten välisiä suhteita olisi siten kuvattava diskursseiksi, jotka läpikäyvät muutoksia ja joihin lisätään uudenlaisia määritelmiä jatkuvasti.¹⁶⁴ Siksi on tärkeää syventyä tässä välissä myös siirtolaisuudelle ja siirtolaisille muodostettujen kuvausten lyhyeen genealogiaan. Näistä kuvauksista muodostuu siirtolaisuusdiskurssi: siirtolaisten elämän hallinnoinnin keinovalikoima symbolisella tasolla.

3.2. LIIKKUVIEN MUUKALAISTEN NIMEÄMISESTÄ

Ihmisten liike voidaan nähdä vapauden ilmentymänä. Tuija Pulkkisen tulkinnan mukaan vapaa liike ja sen estäminen ovat perustavanlaatuisia metaforia liberaalissa

¹⁶⁰ Finance Custom Wire, 26.8.2004.

¹⁶¹ Castles & al. 2003[1993], 119–120, 143.

¹⁶² Turun Sanomat 9.7.2005.

¹⁶³ Refugees, vol. 2, no. 135, 2004.

¹⁶⁴ Foucault 1991a, 54.

valtakäsityksessä. Vapaa liike tarkoittaa valtasuhteiden kontekstissa ”kykyä toimia omien aikomustensa ja intressiensä mukaisesti”, ja valta viittaa ”kykyyn estää jotakuta toista tekemästä niin”. Foucault’laisen ajatusmallin mukaan valta nähdään kuitenkin tämälntyyppisen ulkoisen suhteen lisäksi sisäisenä suhteenä, joka muotoilee molempia osapuolia.¹⁶⁵ Samoin Euroopasta pois ja Eurooppaan suuntautuvat muuttovirrat ovat muokanneet niin liikkuvia kuin paikallaan pysyviä ihmisryhmiä, niin lähtö- ja tulomaiden yhteiskuntia kuin reitin varrelle jääviä alueitakin.

3.2.1. Muuttoliikkeen kuvaaminen ilmiönä

Liike tulkitaan joko toivottavana tai ei-toivottavana. Hieman karrikoiden voisi sanoa, että läntisen maailman kansalaisten liikkuminen paikasta toiseen on toivottavaa, se on turismia, liikematkailua, työkokemuksen hankkimista tai opiskelua ulkomailla. Köyhän etelän/idän kansalaisten liikkuminen sen sijaan tulkitaan pakolaisuuden, (laittoman) siirtolaisuuden ja jopa ”turvapaikkaturismin” konteksteissa. Siirtolaisuus, latinankielisistä termeistä *migratio*, *circulatio* ja *trahere* johdettu sana, saa esimerkiksi tiedotusvälineissä usein negatiivisen sävyn. Alun perin nämä verbit kuvaavatkin etymologisen taustansa mukaisesti pakenemista, kiertolaisuutta, levottomuutta tai mullistuksia, ja *trahere* viittaa jonkin epäilyttävän asian mukaan tuomiseen.¹⁶⁶ Siirtolaisuuteen liitetään edelleen monia epäilyttäviä ilmiöitä alkaen työttömyydestä ja kansainvälisistä rikollisliigoista ja päättyen sosiaalipalvelujen väärinkäyttöön sekä kansallisen yhtenäisyyden uhkaamiseen.¹⁶⁷ Siirtolaisuutta pidetään korkealla kansalliseen turvallisuuteen liittyvien kysymysten agendalla, jolloin se nähdään usein konfliktien ja epäjärjestyksen aiheuttajana.¹⁶⁸

Siirtolaisuustutkimuksessa ihmisten liikkuvuuden syitä ja seurauksia selitetään usein muuttopaine- ja vetovoima-tekijöillä (*push and pull factors*). Näissä teorioissa voidaan korostaa esimerkiksi työmarkkinoilla vallitsevan tilanteen merkitystä joko muuttopainetta aiheuttavana tai siirtolaisia maahan houkuttelevana tekijänä. Siirtolaisuutta selitetään klassisten teorioiden mukaan myös lähettävien ja vastaanottavien maiden erilaisilla sosiaaliturkijärjestelmillä ja poliittisen systeemin vakaudella tai epävakaudella. Globalisaatiokehitystä painottavat teoriat ovat halunneet

¹⁶⁵ Pulkkinen 1998, 89, 98.

¹⁶⁶ Ylänkö 2000, 34.

¹⁶⁷ Poku & Graham 2000, 2.

¹⁶⁸ Castles & al. 2003[1993], 278.

kiinnittää entistä enemmän huomiota rajojen merkityksen vähenemiseen kansallisten markkinoiden ja valtioiden välillä. Ihmisten vapaa liikkuminen, tarkoittaen tässä tapauksessa työvoiman vapaata liikkumista, takaisi globaaliteoreetikkojen mukaan maailmanlaajuisesti verkottuneen talouden tehokkaan kehityksen ja oikeudenmukaisemman resurssienjaon.¹⁶⁹

Siirtolaisuuden potentiaalisuus kasvaa sellaisilla alueilla, joissa maantieteellisesti lähekkäin sijaitsevilla mailla on suuri elintasoero. Hyvänä esimerkkinä tällaisista rajapinnoista toimivat Marokko ja Espanja (tai Pohjois-Afrikka ja EU), Meksiko ja USA tai esimerkiksi Puola ja Saksa. Koska resurssien epätasa-arvoinen jako/jakautuminen, ja sen vuoksi myös elintasoero maailman rikkaiden ja köyhien maiden välillä on kasvussa, ei siirtolaisten liike tule ainakaan vähenemään tulevaisuudessa. Kansainvälinen siirtolaisuutta tutkiva järjestö IOM (*International Organization for Migration*) on lisäksi arvioinut, että muuttoliikkeiden taustalla olevat muuttopainetta aiheuttavat tekijät ovat tavallisesti merkittävämpiä lähdön syitä kuin kohdemaan vetovoima.¹⁷⁰

Siirtolaisuus ilmiönä pitää sisällään kuitenkin paljon enemmän kuin pelkkää työvoiman ja rahavirtojen liikettä, se kuvastaa modernin maailman siistien rajalinjojen hämärtymistä ja vahvistaa postmoderneja kokemuksia päällekkäisistä identiteeteistä ja lojaliteeteista sekä kansallisvaltioiden auktoriteetin horjumisesta. Ajallisesti ja tilallisesti tihentyneessä maailmassa yleistyy paradoksaalisesti juurettomuuden kokemus, joka ravitsee itseään median levittämällä mielikuvilla individualismin autuudesta. Nuo mielikuvat kaikessa häilyvyydessäänkin antavat kuitenkin toivoa ja tulevaisuuden uskoa monille turhautuneille, jotka heinäkuussa 2004 Italiaan rantautuneessa veneessä olleen nigerialaisen miehen sanoja¹⁷¹ mukailleen: vain haluavat tehdä jotakin konkreettista parantaakseen oman elämänsä kulkua – ”*I want to be somebody*”.

Tuossa lausahduksessa piilee paljon enemmän kuin mitä se ensi kuulemalta kertoo. ”Olla joku” ei ole mikään itsestäänselvyys epätasaisesti jakautuneiden resurssien maailmassa, jossa edes ”universaalit” ihmisoikeudet eivät välttämättä koske kaikkia ihmisiä. Esimerkiksi niitä afrikkalaisia, jotka paremman elämän toivossa ylittävät

¹⁶⁹ Ylänkö 2000, 33.

¹⁷⁰ Henriksson 2000a, 4.

¹⁷¹ Ylen TV-uutiset, 12.7.2004.

Välimeren – matkalla, joka voi olla heidän viimeisensä tai alku uudelle elämälle Euroopan ”elintasoparatiisissa”. Ulrich Beckiä lainaten, ”kosmopoliittisessa modernissa maailmassa ei-läntiset yhteiskunnat jakavat lännen kanssa saman aika-tilahorisontin”¹⁷². Tämä tarkoittaa paitsi sitä, että alhaisen elintason maissa ihmiset ovat tietoisempia läntisissä maissa vallitsevasta korkeasta elintasosta, mutta myös sitä, että globaalissa tilassa kaikki osallistuvat tihenevällä intensiteetillä ja nopeudella, tavalla tai toisella (esimerkiksi ”laittoman rajojen ylittämisen” muodossa) keskusteluun tai heterologisiin, jossa pyritään asettamaan rajalinjoja ja tekemään ulkona/sisällä-erotteluja. Monet poliitikotkin ovat myöntäneet sen tosiasian, että kansallisvaltiot eivät pysty kontrolloimaan täysin rajoillaan tapahtuvaa liikettä, mikä aiheuttaa pelkoa kategorioiden sekoittumisesta ja oman identiteetin menettämisestä. Näitä symbolisella tai jopa biologisella tasolla (esimerkiksi rotujen sekoittumisen muodossa¹⁷³) artikuloituja pelkoja voidaan taasen kanavoida tiukennetun ulkomaalaispolitiikan tueksi.

3.2.2. Turvapaikanhakijat, pakolaiset, ”laittomat” siirtolaiset

Maahanmuuttajien nimeäminen siirtolaisiksi, siirtotyöläisiksi tai elintasopakolaisiksi on aina poliittinen teko. Ei ole yhdentekevää miten liikkuvia ihmisryhmiä nimetään, sillä tällä nimeämisen teolla kyseessä olevia ihmisryhmiä otetaan haltuun, heidän liikkeelleen annetaan tietty merkitys.¹⁷⁴ Tavallisimmin poliitikot ja mediat puhuvat yleisesti ”siirtolaisista” viitatessaan ”kolmannesta maailmasta” tuleviin turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin, ei siis läntisen maailman sisällä tapahtuvaan liikkumiseen. Tässä tutkielmassa puhutaan yleisen tavan mukaisesti laajempänä ilmiönä ”siirtolaisista” tai spesifissä ”laittomuuden tilassa” olevista siirtolaisista, jotka ensisijaisesti asetetaan ongelmakehykseen poliittisessa ja muussa julkisessa keskustelussa.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka on hakenut turvapaikkaa toisesta maasta, ja turvapaikan saatuaan hän saa pakolaisstatuksen. YK:n alaisen pakolaisjärjestö UNHCR:n määritelmän mukaan pakolaisstatusta voi hakea henkilö, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi omassa kotimaassaan rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen

¹⁷² Beck 1999, 185.

¹⁷³ Esimerkiksi Katalonian autonomisen alueen entinen presidentti Jordi Pujol antoi 2004 elokuussa lausunnon, jonka mukaan ”katalaanien ja siirtolaisten rodullinen sekoittuminen (esp. *mestizaje*) olisi Katalonian loppu”. *El Mundo*, 23.8.2004.

¹⁷⁴ Lehti 2003, 115.

mielipiteen vuoksi.¹⁷⁵ Myös YK:n vuoden 1948 ihmisoikeuksien julistuksen 14. artikla toteaa, että ”jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa”. Vuoden 1951 YK:n Geneven pakolaissopimuksen artiklassa 33 vahvistettiin lisäksi palauttamisen kieltö, jonka mukaan henkilöä ei saa palauttaa alueelle, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan, tai jossa hän joutuisi epäinhimillisesti kohdelluksi. Noin 140 maailman 190 maasta on allekirjoittanut tämän sopimuksen tai sen vuoden 1967 Protokollan. Palauttamiskieltö on vahvistettu myös Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n kidutuksen vastaisessa yleissopimuksessa.¹⁷⁶

Ongelma nousee kuitenkin siitä tosiasiasta, että kansalliset lainsäädännöt päättävät viime kädessä kenelle turvapaikka myönnetään ja kenelle ei. Suvereniteetti-periaatteen vuoksi kansallisvaltioita ei voida pakottaa vastaanottamaan yhtäkään ihmistä, jota he eivät halua maaperälleen. Viime aikoina siirtolaisuus-keskustelussa onkin vahvistunut erottelu niin kutsuttuihin talous/elintasopakolaisiin ja poliittisen vainon kohteeksi joutuneisiin pakolaisiin. Esimerkiksi kokonaisen mantereen köyhtymisen taustalla vaikuttavat kuitenkin sekä poliittiset että maailmantaloudelliset syyt, eikä sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä ole helppo erottaa toisistaan. Loppujen lopuksi korruptio, velkaantuminen, hyperinflaatio, luonnonvarojen riisto tai ympäristökatastrofit voivat olla yhtä hyvä syy maasta paolle kuin suoranainen hengen uhkaaminen tai kidutuksen pelko.¹⁷⁷

Monissa tilanteissa onkin vaikea erottaa suoranaisen vainon kohteeksi joutuneita niistä ihmisistä, joiden lähtö on elämiselle välttämättömän taloudellisen ja sosiaalisen infrastruktuurin tuhoamisen aiheuttama. Vastaanottava valtio kuitenkin tulkitsee ”laittomuuden” tilaan joutuneen siirtolaisen tilanteen lähinnä legaalis-juridisista taustaa vasten: henkilö on saapunut maahan ilman viisumia, hän on viipynyt maassa viisumin umpeutumisen jälkeen (engl. *overstayers*), hän on oleskellut/työskennellyt maassa ilman oleskelu- ja/tai työlupaa tai, turvapaikanhakijan anomus on hylätty, mutta hän ei ole poistunut maasta.¹⁷⁸

¹⁷⁵ UNHCR, s.a.

¹⁷⁶ Scheinin 1998, 16 ja Castles & al. 2003[1993], 103.

¹⁷⁷ Enzensberger 2003[1995], 40.

¹⁷⁸ Castles & al. 2003[1993], 103, 283.

Nimitettiin maahanmuuttajia millä termillä tahansa on viime vuosina käynyt selväksi, että juuri ihmisten, ei esimerkiksi rahan, tavaroiden tai informaation, liikkumista pidetään ongelmana, jonka avulla voidaan artikuloida pelkoa ja turvattomuutta. ”Laittomien siirtolaisten hallitsematon maahanmuutto” on riski kansallisvaltioille, ja tämä riski vaatii kontrollin kiristämistä, väestön turvallisuuden nimissä.¹⁷⁹ Seuraavaksi käsittelen lyhyesti tätä siirtolaisuuden ”turvallistamista” erityisesti eurooppalaisesta näkökulmasta.

3.2.3. Siirtolaisuus turvallisuusdraamana

Vaikka Länsi-Euroopassa arvioidaan tällä hetkellä asuvan noin 20 miljoonaa muualta maailmasta saapunutta ”laillista siirtolaista”¹⁸⁰, eivät nämä luvut ole ennennäkemättömän suuria edes lähistorian mittakaavassa. Vuosina 1810–1921 Euroopasta muutti pelkästään Yhdysvaltoihin noin 34 miljoonaa ihmistä. Kuten Hans Magnus Enzensberger toteaa: ottaen huomioon maailmanlaajuisen väestönkasvun, on nykyisenkaltainen liike jopa suhteellisen vähäistä. Siirtolaisuudesta kuitenkin puhutaan yllättävän usein ”apokalyptisten” ja pelkoa lietsovien uhkakuvien kautta.¹⁸¹ Tämä kertoo omaa tarinaansa väestön hallinnoimisen lisääntyneestä tarpeesta läntisissä yhteiskunnissa: ”moderniteetin kynnyksestä”, jossa ihmisen säilymisen nähdään riippuvan siitä poliittisesta strategiasta, jonka hän valitsee.¹⁸²

Pelastusvene-metafora – jonka mukaan ääriään myöten lastattuun pelastusveneeseen on haalittu jo niin paljon haaksirikkoutuneita, että jos kyytiin otetaan vielä lisää ihmisiä, koko vene kaatuu – kertoo vain siitä surullisesta tosiasiasta, että niiden väitteiden, joita siirtolaisuus-tilanteesta esitetään, ei tarvitse välttämättä olla missään tekemisissä nk. tosiasioiden kanssa.¹⁸³ Monimutkainen ja vaikeasti ymmärrettävissä oleva motiivien, mahdollisuuksien ja riippuvuuksien vyyhti on ainoastaan helpompi selvittää ”taistele tilastasi tai kuole” -tyyppisen mallin avulla. Tämänkaltainen tilanneanalyysi antaa myös mahdollisuuden käyttää tarvittaessa hätätilan edellyttämiä keinoja, kuten Suomessa päädyttiin pikakäännyttämään Slovakian romanien ”virta” keväällä 2004 tai kuten

¹⁷⁹ Mervola 2005, 34.

¹⁸⁰ Sama määrä kuin Afrikassa ja Aasiassa.

¹⁸¹ Enzensberger 2003[1995], 29.

¹⁸² Foucault 1990[1976], 143.

¹⁸³ Enzensberger 2003[1995], 29–30.

ukrainalaisperheelle annettiin rauhoittavia lääkkeitä heidän vastusteltuaan poliisia maasta käännättämisen yhteydessä.¹⁸⁴

Erilaiset selitykset muuttoliikkeiden kontrolloinnin oikeuttamiseksi ovat joskus ristiriidassa muiden poliittisessa keskustelussa esitettyjen faktojen kanssa. Esimerkiksi samassa maassa voi olla samanaikaisesti sekä liian vähän (”kansamme kuolee sukupuuttoon”) että liian paljon (pelastusvene-metafora: ”emme pysty vastaanottamaan enempää siirtolaisia”), ja kuitenkin sveitsiläiset, japanilaiset tai yhdysvaltalaiset ovat tervetulleita muuttamaan vaikka pysyvästi tähän haaksirikon partaalla olevaan laivaan. Ainoa johtopäätös minkä näistä seikoista voi vetää, on että ”muukalaiset ovat sitä vieraampia, mitä köyhempiä he ovat”.¹⁸⁵ Kun sosiaalisesta eriarvoisuudesta, jonka oire siirtolaisuuskin on, tehdään olennainen osa turvallisuuspolitiikkaa, muuttuvat myös ne argumentit, joilla politiikan tekoa perustellaan.¹⁸⁶

Viime aikojen poliittisissa ja mediassa vallitsevissa diskursseissa siirtolaisuudesta on tullut yksi keskeisimmistä poliittisista huolenaiheista sekä sisä- että ulkopolitiikan alueella. Siirtolaiset ovat saaneet systemaattista huomiota hallituksilta ja valtamedioilta aina 1980-luvun puolestavälistä alkaen, kun EU-maiden sisäisten rajojen häivyttämisen prosessi sai alkunsa.¹⁸⁷ Muuttoliikkeet on alettu nähdä pikemminkin ”sosiaalisina vihollisina” kuin positiivisen muutoksen agentteina, sillä etenkin ”hallitsemattoman maahanmuuton” nähdään vaarantavan koko eurooppalaisen väestön hyvinvoinnin ja turvallisuuden.¹⁸⁸

Myös turvallisuus-aspektin liittäminen siirtolaisuuteen kertoo taustalla olevien yhteiskunnallisten asenteiden muutoksista – siirtolaisuus on muuttunut poliittisissa tulkintarepertuaareissa humanitaarisia ratkaisua vaativasta ilmiöstä turvallisuusongelmaksi.¹⁸⁹ ”Ulkoa” tulevia siirtolaisia, turvapaikanhakijoita ja pakolaisia käsitellään siten nykyään pikemminkin turvallisuuspoliittisena kuin humanitaarisena ilmiönä. Tässä kontekstissa modernista valtiosta on muodostunut ”kontrolloidun ja turvallistetun territorion kulminoituma”, jossa suvereenien toiminta

¹⁸⁴ Aamulehti, 17.1.2004.

¹⁸⁵ Enzensberger 2003[1995], 32, 35.

¹⁸⁶ Käkönen 1997, s.1.

¹⁸⁷ Castles & al. 2003[1993], 2, 13.

¹⁸⁸ Mervola 2005, 40.

¹⁸⁹ Huysmans 2000, 760.

perustuu ensisijaisesti ”sisäänottamisen ja poissulkemisen logiikalle”.¹⁹⁰ Samantyyppinen siirtymä on näkyvissä myös akateemisessa siirtolaistutkimuksessa, jonka painopisteet ovat siirtyneet turvallisuus- ja strategiatutkimuksen kehykseen, joka pyrkii ”ongelmien ratkaisuun” rakentaen samalla tutkimuskohteistaan, kuten ”laittomista” siirtolaisista ongelmia.¹⁹¹

Myös etnisyydestä on tullut jaetuissa mielikuvissa konfliktien mahdollinen lähde, ja se esitetään siirtolaisuudesta puhuttaessa uhkaavana ja negatiivisena asiana, puhuttaessa esimerkiksi ”sivilisaatioiden yhteentörmäyksestä”. Kulttuurien esittäminen staattisina kokonaisuuksina tekee kuitenkin kulttuurisista eroista pysyviä blokkeja. Enää ei väitetä, että läntiset yhteiskunnat olisivat biologisesti ylivertaisia, vaan niitä pitää pikemminkin suojella muiden, vieraiden kulttuurien invaasiolta, muuten on edessä kollektiivisen kulttuurin ja hyvinvoinnin rapautuminen. Koska luonnonvoimien omaisten muuttoliikkeiden, siirtolaisten ”virran”, hallinta on vaikeaa, tähän ongelmaan tarvitaan myös radikaaleja ratkaisuja.¹⁹² Kansallista yhtenäisyyttä on puolustettava hinnalla millä hyvänsä epämääräistä ja siksi pelottavalta tuntuvaa uhkaa vastaan.¹⁹³

Siirtolaisuuteen liittyvät voimakkaat uhkakuvat myös leviävät tehokkaasti globalistuvan tiedonvälityksen kautta.¹⁹⁴ Siirtolaisuuden turvallistaminen onkin yleistynyt eurooppalaisten maiden julkisessa keskustelussa jopa siihen pisteeseen asti, jossa ”siirtolaistulvien” tuloa halutaan estää jo ennakolta, jotta vältettäisiin samat ongelmat, mitä siirtolaisuuden on nähty aiheuttavan muissa maissa. Turvallistaminen, turvallisuus-aspektin liittäminen tiettyyn yhteiskunnalliseen ilmiöön, paiskaa tuon ilmiön automaattisesti poliittisia toimenpiteitä vaativien ”ongelmien” joukkoon. Siksi turvallisuudesta puhumista ei voida koskaan irrottaa ilmiöiden arvottamisen prosessista, jossa yhteiskunnan valtarakenteet, myös taloudelliset ja materiaaliset, kuten ideologisetkin intressit ovat vahvasti läsnä.

Turvallistamisen diskursseissa on kyse yksinkertaisesti siitä, että jokin totuus turvallisuudesta saa niskaotteen toisesta totuudesta. Näitä ”totuuksia” ei voida paljastaa yksiselitteisesti vain todellisuutta tarkkailemalla, vaan selvittämällä valta-tieto-suhteissa

¹⁹⁰ Jukarainen 2004, 23–24.

¹⁹¹ Huysmans 1995, 54.

¹⁹² Benda-Beckmann & Verkuyten 1995, 5–8.

¹⁹³ Ylänkö 2000, 37.

¹⁹⁴ Laitinen 1998, 73.

¹⁹⁶ Laitinen 1998, 68, 72.

tapahtuneita muutoksia. Euroopassa ja muuallakin maailmassa nämä tiedon ja totuuden suhteet määräytyvät edelleen valtiosuvereenien rajaamassa mentaalisisessä tilassa, vaikka valtioiden toimia rajoittavat nykyään monet ulkoapäin tulevat päätökset.¹⁹⁶ Siksi myös Euroopan unionin pyrkimykset turvapaikkapolitiikan harmonisointiin ovat toistuvasti törmänneet valtiosuvereniteetin periaatteeseen, jonka mukaan jokainen itsenäinen valtio saa itse päättää kuka pääsee sen alueelle ja kuka ei. Jo turvapaikkapolitiikan sijoittaminen EU:n turvallisuus-, oikeus- ja sisäasioiden yhteyteen on linjannut siirtolaisuudesta puhumisen tulkintakehyksiä kontrollikeskeiseen suuntaan. Esimerkiksi ihmisoikeusjärjestö Amnesty onkin arvostellut EU:ta tämän vuoksi: ”EU:lta näyttää päässeensä unohtumaan, että oikeus turvapaikkaan on ennen kaikkea ihmisoikeuskysymys”.¹⁹⁷

Edellisestä yhteenvetona voisi sanoa, että kun yhteiskunnan turvaamista käytetään oikeuttamassa tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa, saavat humanismin periaatteet jäädä sivuun.¹⁹⁸ Muuttovirtojen hallintaan keskittyvät diskurssit ovat vahvistuneet ja jostakin niin luonnollisesta asiasta kuin ihmisten liikkumisesta valtioiden rajojen yli on tullut ”korkean tason turvatoimia” vaativa ilmiö. Tärkeänä symbolisen hallinnon välineenä voidaan pitää tiedotusvälineitä, erityisesti niiden luomien diskurssien vuoksi. Nämä diskurssit asettavat siirtolaisuuden esimerkiksi edellä kuvattuun turvallistamisen kontekstiin, jonka avulla tätä ristiriitaista ilmiötä tulkitaan ja se asetetaan hallinnon kohteeksi.

3.3. SIIRTOLAISUUDEN HALLINNOINTI MEDIASSA

Median rooli on erityisen tärkeä puhuttaessa siirtolaisista ja vähemmistöistä, sillä monille joukkotiedotusvälineet ovat ainoa tapa saada tietoa näistä ihmisryhmistä tai yleensäkin vieraista kulttuureista. Media osallistuu aktiivisesti normaalin ja epänormaalin välisen rajan asettamiseen, ilmiöiden arvottamiseen ja tulkintaan. Tiedotusvälineet täyttävät oman osansa myös poliittisen yhteisön, kansakunnan rajojen määrittelyprosessissa ja tukevat siten toiminnallaan suverenien kansallisvaltioiden järjestelmää, sillä yleisesti yhteiskunnassa hyväksytyjen normien rikkominen on harvinaista.

¹⁹⁷ STT 2.11.2004.

¹⁹⁸ Käkönen 1997, s.1.

Vaikka määrällisesti suurin muuttoliike tapahtuu läntisen maailman sisällä, median huomio kiinnittyy erityisesti ”kolmannesta ensimmäiseen” suuntautuvaan siirtolaisuuteen. Medioissa siirtolaisuuden uutisarvo onkin merkittävin silloin, kun sen ympärille voidaan mobilisoida joitain apokalyptisia elementtejä, kuten äkillisyyttä, uhkaavuutta, mullistuksenomaisuutta tai muita yleisön pelkoihin tai epävarmuuksiin kiinnittyviä olevia kuvauksia.

3.3.1. Muukalaisten haltuunotto

”Suuren yleisön” huomio kiinnittyykin muukalaisiin, kuten siirtolaisiin tai etnisiin vähemmistöihin tavallisesti vain puhuttaessa nopeista muutoksista, poikkeuksellisista tapahtumista, konflikteista tai ”ongelmista”.¹⁹⁹ Muukalaisiin kohdistettu katse on siten jo valmiiksi negatiivisesti motivoitunut. Katseen subjektina on useimmiten valtaväestön, ”normin”, edustaja, joka määrittelee muukalaisen marginaalisen aseman katseen objektina.²⁰⁰

Muukalainen tai esimerkiksi ”laiton” siirtolainen on siten asetettu julkisuudessa diskursiiviseen *stasiksen* tilaan, jossa hänet vaiennetaan, marginalisoidaan tai hänet assosioidaan terroristeihin ja rikollisiin kuuluvaksi.²⁰¹ Muukalaisten depolitisointi sekä ulossulkemiseen ja ihmisyyden rajoittamiseen perustuva historiallinen kertomus, kansallisvaltioiden ontologia on kuitenkin vastoin alkuperäistä tarkoitustaan nostanut kotiseudultaan paenneen siirtolaisen hyvin keskeiselle paikalle julkisuudessa: kontrolloitavaksi, analysoitavaksi, valvonnan kohteeksi. Näin myös julkisen tilan luomiseen osallistuvat tiedotusvälineet asettavat muukalaisten elämän hallinnon kohteeksi, joskus jopa tehokkaammin kuin itse poliittiset instituutiot ja valtarakenteet.

Mediat osallistuvat kansallisvaltion suvereniteetin ja poliittisen yhteisön rajojen vahvistamisen projektiin myös tuottamalla uhkakuvia. Näiden uhkien herättämiä pelkoja pyritään jälkepäin lievittämään kontrollidiskurssilla, jossa ”vaarallisia” ihmisryhmiä otetaan uudelleen haltuun peräänkuuluttamalla kansallista autonomiaa sekä käyttämällä esimerkiksi turvallisuuden ylläpitoa korostavaa sotaan ja armeijaan liittyvää sanastoa, joka vaatii siirtolaisten ”invaasion pysäyttämistä”. ”Laittomien” ihmisten

¹⁹⁹ Pietikäinen 2003, 20.

²⁰⁰ Mt., 18.

²⁰¹ Pram Kumar, Grundy-Warr 2004, 44.

pysäyttämiseksi ja kansallista poliittista yhteisöä edustavien rajojen suojelemiseksi legitimoidaan näin erilaisia puolustuksellisia ja hyökkäviä strategioita, kuten ”pikakäännystä”. Nämä viestintästrategiat liittyvät ”hyper-realististen” olosuhteiden luomiseen, missä koko ilmiölle luodaan halutut puitteet: ne asetetaan tiettyyn diskurssiin. Näin voidaan esimerkiksi työvoimatilanteesta puhuminen erottaa yksittäisistä ihmiskohtaloista tai taloudelliset näkökulmat ihmisoikeuskysymyksistä.²⁰²

Norman Fairclough listaa viisi lähestymistapaa, joilla erilaisuuteen suhtautudutaan. Erilaisuuden hyväksyminen, dialogissa erilaisten kanssa eläminen on näistä ensimmäinen; konfliktin, vallan ja merkityskamppailun korostaminen on toinen. Konflikti voidaan myös pyrkiä ratkaisemaan ja samalla ylittämään erilaisuuden asettamat ”esteet”. Neljäs lähestymistapa on erilaisuuden jättäminen täysin huomiotta ja korostaa solidaarisuuden sekä yhteisöllisyyden korostaminen. Viimeinen lähestymistapa sen sijaan pyrkii luonnollistamaan tilanteen, jossa voimasuhteet ovat epätasapainossa.²⁰³ Tämän tutkielman puitteissa mielenkiinto kohdistuu erityisesti toiseen tapaan, jota edustaa muun muassa median siirtolaisia koskevan uutisoinnin diskurssien kontrolli- ja teknologiakeskeisyys sekä siirtolaisten asettaminen pysyvään poikkeustilaan, josta lisää seuraavassa luvussa.

3.3.2. Pysyvän poikkeustilan luominen

Pelon ja uhan kuvaamisen kautta media legitimoit myös järeämpien voimien käyttöönottoa, minkä kautta tarjotaan ratkaisua uhkaavaan tilanteeseen. Tätä suuntausta on vahvistanut myös viime vuosien länsimaihin suuntautuneissa terrori-iskuissa konkretisoitunut epämääräisen pelon aiheuttaja: globaalin terrorismin uhka. Tätä uhkaa toistelemalla luodaan mielipideympäristöä ja perustellaan valtiollisen kurinpidon lisääntyvää tarvetta, samalla epänormaalia tilanteesta muodostuu pikku hiljaa normaali, ja aiemmin epänormaaleista poikkeustilan keinoista tulee tavanomaisia ja arkipäiväisiä keinoja. Median vaikutusvalta ilmenee siten sen kyvyssä luonnollistaa erilaisia asiantiloja, sillä tiedotusvälineiden kanssa kommunikointi ei useimmiten ole mahdollista, vaan vuorovaikutustilanne lukijoiden/kuuntelijoiden/katsojien kanssa on lähes aina yksisuuntainen.²⁰⁴

²⁰² Doty 1996, 180–182.

²⁰³ Fairclough 2003, 41–42.

²⁰⁴ Huhtinen 2004, haastattelu.

Giorgio Agamben kutsuu tätä ilmiötä ”pysyvän poikkeustilan” synnyttämiseksi. Sen tavoitteena on biopolitiikan hengen mukaisesti luoda elämälle sellainen konteksti, missä sen hallinnointi on mahdollisimman helppoa. Tämä tarkoittaa normin, elämän homogeenisyyden suosimista heterogeenisyyden, erilaisuuden, kustannuksella.²⁰⁵ Maahanmuutto mielletäänkin nykyään luonnolliseksi osaksi ”lain ja järjestyksen ylläpitoa” ja näiden ulottuvuuksien korostaminen hallitsee usein myös siirtolaisuuden ympärillä käytävää julkista keskustelua.²⁰⁶

Kontrollikeskeinen siirtolaisuuspolitiikka on vahvistunut entisestään vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen, kun koko läntinen maailma on lisännyt valvontateknologia-arsenaaliaan. Lisäksi rajakontrollia ja viisumimääräyksiä on kiristetty entisestään kansallisen turvallisuuden nimissä. Yhdysvalloissa on myös kohdennettu erityisiä rekisteröinti- ja pidätysmääräyksiä muslimimaista saapuville ihmisille.²⁰⁷ Madridin vuoden 2004 maaliskuun 11. päivän iskujen jälkeen etenkin Pohjois-Afrikasta saapuvien siirtolaisten tarkkailua on lisätty Espanjassa, olivathan iskujen pääepäillyt marokkolaisia.²⁰⁸ Lontoon busseissa heinäkuussa 2005 räjähtäneet pommit tuskin ainakaan lieventävät kontrollikeskeistä suuntausta.

Margaret Thatcherin lanseeraama TINA-ajattelu (*”There is no alternative”*)²⁰⁹ onkin pesiytynyt läntisen maailman siirtolaisuus-diskursseihin menestyksellisesti. Kontrollikeskeisten ”siirtolais-ongelmien ratkaisumallien” painottaminen on tehnyt pelkästään siirtolaisten, muukalaisten läsnäolosta epäilyksiä herättävän asian.²¹⁰ Länsi vahvistaa tämäntyyppisen ajattelumallin kautta symbolisia rajalinjoja ja harjoittaa symbolista väkivaltaa, joka perustuu abstraktille muukalaispelolle, ksenofobialle.

3.3.3. ”Hallittu ja hallitsematon maahanmuutto”

Olemme tulleet niin riippuvaisiksi medioista, että suurin osa päivittäin vastaanottamastamme tiedosta välittyy medioiden kautta. Nämä erilaiset välitetyt tekstit ovat keskeisiä hallinnoinnin (*governance*) prosesseissa²¹¹ ja niillä muokataan ihmisten

²⁰⁵ Prem Kumar, Grundy-Warr 2004, 33, 36.

²⁰⁶ Henriksson 2000b, 111.

²⁰⁷ Cornelius, Tsuda 2004, 19.

²⁰⁸ El Mundo, Madridin junaiskujen teemasivut, 2004.

²⁰⁹ Fairclough 2001, 129.

²¹⁰ Le Monde Diplomatique, octobre 1996.

²¹¹ Fairclough 2003, 219.

mielikuvia esimerkiksi siitä, ketkä ovat ”oikeita” tai ”sopivia” siirtolaisia.²¹² Ei ole siten lainkaan yhdentekevää *kuka* rajoja ylittää, vaan lähtöoletuksena on, että tietynlainen tai ”vääränlainen” siirtolaisuus ilmiönä vaatii hallinnan strategioita ja kontrollointia. Hieman yleistettynä koulutetut ja hyvin toimeentulevat siirtolaiset eivät ole ongelma, eivätkä siten kaipaa myöskään erityisiä hallinnon keinoina ja toimenpiteitä, kun kouluttamattomat ja köyhät siirtolaiset ”vyöryvät” hallitsemattomasti maihin, joissa heitä ei kaivata. Siten näiden ”laittomien” siirtolaisten pysäyttämiseksi tarvitaan erityisiä, valtiollistettuja ratkaisuja, joita tukee erityisesti median populaari diskurssi tiettyjen maahanmuuttajaryhmien ”vaarallisuudesta”.²¹³

Esimerkiksi Espanjassa vuoden 2004 toukokuussa ”laittomien” siirtolaisten karkotukseen erikoistuneet turvallisuusjoukot luotiin osana ”kaupunkien turvallisuuden parantamisen suunnitelmaa”. Samaan aikaan perustettiin Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan erikoistuneet turvallisuusjoukot.²¹⁴ Lisäksi Espanjan sisäministeriö teki syksyllä 2004 päätöksen, jonka mukaan se aikoo sijoittaa seuraavan neljän vuoden aikana 130 miljoonaa euroa sähköiseen valvontajärjestelmään, jonka tarkoituksena on estää luvaton maahantulo Andalusian ja Kanarian saarten rannikoilla. Pakettiin kuuluu muun muassa lisää tutkakeskuksia rannikkoalueille, 59 partiovenettä ja 11 merellä liikkuvaa tutkaa.²¹⁵ Tällaiset hallinnon keinot ovat kuitenkin lähinnä illusorisia, sillä todellisuudessa rajojen täydellinen valvonta on mahdoton tehtävä.

Hallittavuuden ja hallitsemattomuuden määrittelyn takana on foucault’lainen hallintamentaliteetin logiikka, jonka taustalla piilevät poliittiset ”rationaliteetit”. Nämä ”rationaliteetit” määrittävät myös ongelmalliseksi esitetyn siirtolaiskysymyksen ratkaisuun käytettävissä olevat resurssit. Media synnyttää näitä ratkaisuja tukevia diskursseja, institutionalisoiden siirtolais”*ongelman*” ja muotoillen ”ajateltavissa olevia” ratkaisuja tähän ”ongelmaan”.²¹⁶ Esimerkiksi espanjalainen sanomalehti *El País* kuten valtaosa muistakin maan tiedotusvälineistä käyttää termiä ”siirtolaisongelma”. Termistä syntyy väistämättä mielikuva ilmiöstä, josta halutaan päästä eroon (esim. otsikko: ”*Un problema de medio millón de inmigrantes irregulares al año*”, suom.

²¹² Horsti 2003a, 52.

²¹³ Vrt. Suomen pikavauhtia säätämät ”pikakäännytyslait” Slovakian romanien ”tulvan” ilmaannuttua sanomalehtien sivuille ja pääuutislähetysiin. Ks. Horsti 2005.

²¹⁴ *El Mundo*, 24.5.2004.

²¹⁵ *El País* 11.10.2004.

²¹⁶ Soguk 1999, 15–17.

”Puolen miljoonan laittoman siirtolaisen vuosittainen ongelma”).²¹⁷ Seuraavassa luvussa luon kulttuurisen ja yhteiskunnallisen katsauksen myöhemmän tapaustutkimuksen kohteena olevan Espanjan historiaan ja nykypäivään erityisesti muukalaisten kohtaamisen ja siirtolaisuuden hallinnoinnin/hallitsemattomuuden näkökulmasta.

²¹⁷ El País 29.5.2004.

4. ESPANJA, VÄLIMEREN PORTTI EUROOPPAAN

Espanjan ja Maghrebin erottavaa Välimeren aluetta voi pitää sekä kulttuurisesti, uskonnollisesti että geopolittisesti tärkeänä vyöhykkeenä, joka on ladattu täyteen erontekoja. EU:n laajentumisen myötä eurooppalaisten huomio on kiinnittynyt erityisesti idän ja lännen väliseen elintasokuiluun, mutta ero on todellisuudessa vielä suurempi Välimerellä. Rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän välinen kuilu on lisäksi jatkuvassa kasvussa.²¹⁹

Myös ideologinen muuri erottaa eteläisen ja pohjoisen rannan toisistaan. Hieman karrikoiden voisi esittää, että toisella rannalla hallitsevat suuntaukset ovat demokratia ja sekularismi, toisaalla totalitaariset sekä uskonnollis-poliittiset järjestelmät. Tosin tämä erotus on hyvin mustavalkoinen näkemys tilanteesta ja vahvistaa osaltaan ennakkoluuloja. Ehkä olisikin parempi puhua rajamuurista, joka on vallannut *mielikuvamme*. Joka tapauksessa tämä ideologinen ja poliittinen mielikuvien vallihauta on syventynyt entisestään Euroopan unionin maiden taloudellisen ja poliittisen yhteistyön tiivistymisen myötä.²²⁰ EU-maiden yhteistyötä on haluttu kehittää myös etelästä pohjoiseen suuntautuvan maahanmuuton ”hillitsemiseksi”, ja unionin rahoilla on vahvistettu Espanjan ja Marokon välisen rajan valvontaa ja ”varustelua”.

Kymmenien tuhansien kilometrien pituista rannikkoa on kuitenkin käytännössä mahdotonta valvoa vedenpitävästi, ja niin Espanjaan kuin moniin muihinkin Välimeren maihin on etenkin viimeisen vuosikymmenen aikana muodostunut mittava ”laittomien” siirtolaisten yhteisö.²²¹ Espanjan taloudellinen kehitys on kaiken kaikkiaan pitkälti riippuvainen siirtolaisten työvoimasta, vaikka erityisesti ”dokumentittomat” tai ”laittomat” siirtolaiset joutuvat elämään monessa suhteessa yhteiskunnan ulkopuolella, tai vähintään ”toisen luokan kansalaisina”.

Espanjalla on kuitenkin pitkät perinteet monikulttuurisena yhteiskuntana, sen maaperällä ovat vuosisatoja eläneet rinnakkain kolme kulttuuria ja elämäntapaa:

²¹⁹ Bort 2002, 192.

²²⁰ Driessen 1998, 100.

²²¹ Mt. 1998, 101.

kristillinen, juutalainen ja islamilainen. Alkuun onkin syytä kerrata Espanjan kulttuurihistorian käännekohtia erityisesti muukalaisten kohtaamisen näkökulmasta.

4.1. LYHYT KATSAUS HISTORIAAN

4.1.1. *Kolmen kulttuurin convivencia*

Välimeren alueella sydänkeskiaikaa leimasi kolmen uskonnon suhteellisen rauhallinen rinnakkaiselo, *convivencia*, jolloin juutalaiset, kristityt sekä muslimit elivät, kävivät vilkasta kauppaa ja solmivat diplomaattisuhteita toisiinsa. Vaikka uskontojen välisestä yhteisymmärryksestä tuskin voidaan puhua, niin läntisen Välimeren alueella muukalaisia suvaittiin, koska osapuolet jakoivat yhteisiä intressejä ja historiallisia kokemuksia. Tätä rinnakkaiselon kautta kesti kaiken kaikkiaan 800 vuotta, joiden aikana Espanjaa hallitsivat juutalaisia ja kristittyjä suvaitsevat muslimikalifit.²²³

Muslimien vallassa oleva alue Iberian niemimaalla ulottui aina Pyreneille asti. Muslimien eteneminen pohjoiseen pysähtyi vasta kuuluisassa Poitiersin taistelussa nykyisen Ranskan valtion maaperällä vuonna 732.²²⁴ Erityisesti kristityt hyötivät muslimien tieteistä ja taiteista, jotka olivat yliverkaisia eurooppalaisiin verrattuna. Kristityt omaksuivat muslimeilta paitsi uusia maanviljelytekniikoita, niin myös hallintojärjestelmään liittyviä periaatteita. *Al-Andalus*, Andalusia oli aatteiden ja tavaroiden tärkeä kohtauspiste. Siellä kristityt tutustuivat paitsi muslimiajattelijoihin, niin myös arabien säilyttämään kreikkalaiseen kulttuuriperintöön.²²⁵

Kastilian kuningaskunta aloitti mantereen takaisinvaltaamisen muslimeilta (*reconquista*) frankkien tuella 1000-luvulla, ja vuonna 1085 Toledo ensimmäisenä kuningaskuntana palautettiin kristityille. 1200-luvulla niin Córdoba, Sevilla kuin Cádizkin päätyivät takaisin kristittyjen haltuun.²²⁶ Vuonna 1479 valtaan astuivat Isabella ja Ferdinand, joiden avioliitto yhdisti Kastilian ja Aragonin kuningaskunnat. Tästä alkoi pitkä ja synkkä inkvisition kausi Espanjan historiassa, jolloin ”veren puhtautta” arvostettiin enemmän kuin yhteistyötä muukalaisten kanssa.

²²³ Hanska, Masonen, Virtanen 1998, 9–11.

²²⁴ Bono 1998, 20.

²²⁵ Savola 1998, 181–182, 188.

²²⁶ Bono 1998, 28.

4.1.2. ”Veren puhtauden” oppi

Isabellan ja Ferdinandin valtakauden keskeiseksi tehtäväksi muodostui Espanjan lopullinen takaisinvaltaaminen maureilta. Tämä huipentui vuonna 1492 Granadan takaisin valtaamiseen, samana vuonna kuin Kolumbus ”löysi” meritien Amerikkaan. Vuosi aloitti Espanjan historiassa kauden, jonka tarkoituksena oli maan kulttuurin, uskonnon ja väestön etnisen alkuperän homogenisointi. Juutalaisten häätäminen Andalusiasta tapahtui samana vuonna 1492. Maurien karkotus maasta sen sijaan alkoi hieman myöhemmin, 1600-luvun alussa. Näiden vuosisatojen aikana vaihtuvat hallitsijat pyrkivät yhdistämään Espanjan heterogeenistä karttaa ”veren puhdistamisen” (*limpieza de sangre*) ja kansallismielisyyden, ”kastilialaisuuden” (*casticismo*), nimissä. Näistä jälkimmäisen tarkoituksena oli kastilian espanjan virallistaminen kuningaskunnan ainoaksi kieleksi sekä alueellisten kulttuurien tukahduttaminen.²²⁷

Veren puhtaudesta huolehtinut inkvisitio loi Espanjaan vuosisadoiksi pelon ja mielivaltaisuuden värittämän ilmapiirin. Juutalaisten karkotuspäätös kumottiin Cádizissa vuonna 1812 ja ensimmäinen synagoga avattiin Madridiin niinkin myöhään kuin vuonna 1968. Itse inkvisition toiminta lakkasi virallisesti vuonna 1834. Juutalaisten karkottaminen ei ollut vain inhimillisessä, vaan myös taloudellisessa mielessä katastrofi Espanjalle. Tätä suuntausta voimisti entisestään maurien ja heidän jälkeläistensä karkotus, joka tapahtui lopullisesti 1600-luvun alussa.²²⁸ ”Myrkyttyneen veren” puhdistamiselle omistautunut inkvisitio tarkoitti Léon Poliakovin mukaan rasismien ensimmäistä institutionalisoitua muotoa Euroopan historiassa.²²⁹

Pekka Isaksson ja Jouko Jokisalo pitävät vuotta 1492 eurooppalaisen rasismien syntyvuotena, sillä se yhdisti rasisien ajattelun modernin aikakauden alkuun: kansallisvaltioiden järjestelmään, globaalissa mittakaavassa ymmärrettävään historiaan, tieteelliseen ajatteluun, teollistumiseen, kirjapainotaitoon ja kapitalismiin. Siirtomaiden valloitus Latinalaisessa Amerikassa ja siitä alkanut transatlanttinen orjakauppa ruokkivat rasisista ajattelua, ne ”yhdistivät ihmiskuntaa hallitsemisen ja alistamisen sitein”. Modernin rasismien ideologia syntyi siten oikeuttamaan Euroopan

²²⁷ Driessen 1998, 110–111.

²²⁸ Isaksson, Jokisalo 1998, 39.

²²⁹ Sit. Isaksson, Jokisalo 1998, 37.

valtakulttuurien harjoittamaa väkivaltaa ja riistoa siirtomaissa. Viidenkymmenen vuoden aikana siirtomaavaltioitajat tuhosivat Amerikan 80 miljoonasta asukkaasta arviolta 70 miljoonaa.²³¹

Koko Välimeren alueen historiaa leimaavat kolonialismin aikana luodut valtasuhteet rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän välillä, ja näistä valtasuhteista juontuva ”valloittajan ja voittajan etuoikeus tulkita ja kirjoittaa historiaa”. ”Toiseus” onkin Kirsi Virtasen (nyk. Henriksson) mukaan tullut esille Välimeren kulttuureissa vain silloin, kun se on kohdannut eurooppalaisuutta.²³³ Toiseus on määritelty aina suhteessa eurooppalaisuuteen, ”normaaliuteen”. Isakssonin ja Jokisalon tulkinnan mukaan eurooppalaisten mielikuvat esimerkiksi Afrikasta ovat muuttuneet sitä mukaa kun Euroopassa itsessään ja sen suhteessa islamiin on tapahtunut muutoksia. Mielikuvat muotoutuvat siten paremminkin niiden kantajassa, kuin kohteessa, tapahtuvien muutosten myötä.²³⁴

Valtiovallan keskittämisen politiikalla on vuosisataiset perinteet Espanjan maaperällä. Etnisen pluralismin kieltämisen politiikka on johtanut myös alueellisen nationalismien elinvoimaisuuden kasvamiseen erityisesti Kataloniassa ja Baskimaalla.²³⁵ Rasismin uusi nousu ajoittui kenraali Fransisco Francon noustua valtaan hieman ennen toista maailmansotaa. Francon diktatuurin päämäärä oli hyvin samankaltainen kuin inkvisition: alueellisten kulttuuristen erityispiirteiden, ensisijaisesti kielten käytön, kieltäminen ja vallan voimakas keskittäminen Francolle myötämielisten käsiin. Espanja pysyi aina 1980-luvulle asti ensisijaisesti siirtolaisia maailmalle lähettävänä, maatalousvaltaisena maana, jonka taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitys jäi jälkeen muusta Euroopasta.

Myös espanjalainen media joutui toimimaan Francon kaudella, aina 1970-luvun lopulle asti tarkan kontrollin alaisena. Pääasiallisina uutislähteinä oli luvallista käyttää vain virallisia tiedonantoja. Tämän vuoksi myös julkinen keskustelu oli suppeaa ja varovaisuus sekä kriittisen journalismin näivettyminen jatkuivat vielä Francon diktatuurin purkauduttuakin, lopullisesti vuoden 1978 uuden perustuslain myötä. Vielä

²³¹ Isaksson, Jokisalo 1998, 8–9, 31, 41.

²³³ Virtanen 1996, 152–155.

²³⁴ Isaksson, Jokisalo 1998, 27.

²³⁵ Driessen 1998, 111.

1980-luvulla kriittistä journalismia harjoittaneita toimittajia vedettiin oikeuteen ”paljastuksista, jotka häiritsivät valtion toimintaa ja kehitystä”.²³⁶ Antonio Miguel Bañon-Hernándezin mukaan myös julkinen keskustelu siirtolaisuudesta on päässyt vauhtiin vasta 1990-luvun lopulla, kun siirtolaisten määrä Espanjassa on kasvanut. Tiedotusvälineillä on ollut tärkeä rooli tässä debatissa.²³⁷

4.1.3. Lähettävästä maasta vastaanottajaksi

Espanjan kokema huima elintason nousu, joka lähti liikkeelle diktaattori Francon kuoleman jälkeen vuonna 1975, antoi alkusysäyksen maan paluulle eurooppalaisten suurvaltojen joukkoon. Espanjasta tehtiin jälleen demokraattinen kuningaskunta ja rajoja ryhdyttiin avaamaan nopeasti koko ajan kasvavalle kansainväliselle vaihdolle. Maan EY-jäsenyys vuonna 1985 nopeutti entisestään taloudellista kehitystä kaupan liberalisoinnin ja rikkaammilta yhteisön mailta köyhemmille suuntautuneen kehitystuen muodossa puolittaan palkkatasoissa vallinneet erot Pohjois- ja Etelä-Euroopan välillä.²³⁸

Talouden vahvistuminen teki Espanjasta siten myös houkuttelevamman muualta tuleville siirtolaisille. Siirtolaisuus oli aiemmin suuntautunut pääsääntöisesti Espanjasta muualle Eurooppaan sekä Yhdysvaltoihin ja Etelä-Amerikkaan, mutta talouden koheneminen sai aikaan muuttoliikkeen kääntymisen. Suuri osa ulkomaille muuttaneita espanjalaisista muutti takaisin kotimaahansa ja muuttoliike Afrikasta ja Etelä-Amerikasta Espanjaan päin alkoi kasvaa. 1980-luvun puolessavälissä kolmannesta maailmasta saapuvien siirtolaisten määrä oli ylittänyt pohjoiseurooppalaisten talvehtijoiden määrän.²³⁹ Entiset valloitetut ovat siten tunkeutuneet aivan ”keskustan”, vanhan siirtomaavallan ytimeen.

Espanjasta on aivan viime vuosien aikana tullut yksi EU-maiden tärkeimmistä siirtolaisten vastaanottajista. Prosentuaalisesti siirtolaisten osuus väestöstä oli vielä vuosituhaten alussa suhteellisen alhainen, mutta Kansallisen tilastokeskuksen INE:n (*Instituto Nacional de Estadística*) tammikuussa 2003 julkaisemien tietojen mukaan Espanja oli kivunnut jo EU-maiden keskitason (5 %) ohi: vuonna 2002 Espanjan

²³⁶ Dallanhol 2000, s.1.

²³⁷ Bañon-Hernández 2002, 173.

²³⁸ Cornelius, Tsuda 2004, 10.

²³⁹ Cornelius, Tsuda 2004, 35.

väestöstä 6,26 prosenttia oli ulkomaalaisia.²⁴⁰ Tuoremmat tilastot osoittavat, että maahanmuuttajien määrä Espanjassa on kasvanut edelleen viime vuosien aikana ripeästi. Heidän kokonaismääränsä on kolminkertaistunut viimeisen seitsemän vuoden aikana. Jos sama tahti jatkuu tulevaisuudessa, on siirtolaisten määrän arvioitu kasvavan vuoteen 2015 mennessä 11 miljoonaan. Tämä tarkoittaisi sitä, että vuonna 2015 noin joka neljäs espanjalainen olisi joko itse siirtolainen tai hänen vanhempansa olisivat siirtolaisia.²⁴¹

Maahanmuuttajien vastaanottaminen on ollut elintärkeää maan talouden ja työmarkkinoiden kannalta sillä Espanjan syntyvyysluvut ovat jo pitkään olleet Euroopan alhaisimpien joukossa.²⁴⁷ Espanjan väestöstä jo noin 17 prosenttia on 65-vuotiaita tai sitä vanhempia.²⁴⁸ Katalonialaisen päivälehdessä *El Periódico*²⁴⁹ julkistamien tutkimustietojen mukaan pelkästään Barcelonan alue tulee tarvitsemaan noin 500 000 uutta siirtolaista seuraavan 20 vuoden aikana ”korvatakseen” väestön vanhenemisesta johtuvan aktiivisen väestön määrän suhteellisen laskun. Espanjan olisi siten vastaanotettava tulevina vuosina enemmän siirtolaisia kuin tällä hetkellä ylläpitääkseen edes tämänhetkisen väkiluvun. Maahanmuuttajat muodostavat jo nyt noin 80 prosenttia Espanjan väkiluvun vuosittaisesta lisäyksestä ja heidän ansiostaan YK:n ennustamaa dramaattista väestömäärän laskua²⁵⁰ on onnistuttu hillitsemään.

Lisäksi aktiivisen väestön osuus on noin 16 prosenttia korkeampi ulkomaalaisväestön kuin espanjalaisten keskuudessa (77 prosenttia siirtolaisista käy säännöllisessä työssä).²⁵¹ Espanjalainen ekonomisti Josep Oliver onkin korostanut siirtolaisuuden voimakkaan kasvun yhteyttä maan talouden samanaikaiseen vahvistumiseen. Samoin siirtolaiset tekevät useimmiten viljelyalueilla, rakennuksilla sekä palvelualoilla töitä, joita espanjalaiset itse eivät halua.²⁵² Vaikka nämä faktat ovat hyvin tiedossa, mediassa on kaikesta huolimatta korostunut kontrollikeskeinen lähestymistapa siirtolaisiin.

²⁴⁰ La Vanguardia, 29.1.2004.

²⁴¹ El Mundo, 22.1.2004.

²⁴⁷ Henriksson 2000b, 116.

²⁴⁸ Eurostatin tiedot vuosilta 2002–03. Europa 6/2004.

²⁴⁹ El Periódico, 30.1.2004.

²⁵⁰ 42 miljoonasta 30 miljoonaan vuoteen 2050 mennessä. YK 2000, s.1.

²⁵¹ El País, 29.1.2004.

²⁵² Expansión, 4.3.2004.

Espanja on halunnut osoittaa, että se ottaa vakavasti EU:n ”eteläisen portinvartijan” roolinsa.

4.2. EU-LINNOITUKSEN PORTINVARTIJA

Iberian niemimaasta on tullut kahden viimeisen vuoden aikana pääreitti Euroopan unioniin pyrkiville siirtolaisille. EU:n virallisen tilastokeskuksen, Eurostatin, arvion mukaan joka neljäs asettui Espanjaan pysyvästi. Maa onkin useasti nostanut esimerkiksi EU:n oikeus- ja sisäasioiden ministerineuvostojen kokouksissa nostanut esille laittoman maahanmuuton torjunnan tärkeyden ja siirtolaisten palauttamispolitiikan sekä Euroopan rajavalvontaviraston tärkeyden. Erityisesti yhteisen turvapaikkapolitiikan muodostaminen on antanut selkeitä merkkejä siitä, että nk. Eurooppa-linnoitusta ollaan todellakin pystyttämässä. Turvapaikkoja ei esimerkiksi myönnettäisi unionin alueella enää lainkaan sellaisille hakijoille, jotka tulevat ”turvalliseksi” luokitellusta maasta.²⁵³

4.2.1. ”Laiton” siirtolaisuus

Espanjan kohdalla siirtolaisuuden kasvusta kertovat tilastot ovat olleet jossain määrin epäluotettavia maassa oleskelevien ”laittomien” siirtolaisten (esp. *irregulares*, suom. normista tai säännöstä poikkeava, ajoittainen, epätasainen, säännötön, viallinen, epärehellinen, laiton) suuren osuuden vuoksi.²⁵⁴ Kaupunkien ja kuntien asukasrekisterien mukaan Espanjassa oleskeli vuoden 2002 lopussa noin 850 000 laitonta siirtolaista, mutta viimeisimpien arvioiden mukaan luku on ylittänyt jo miljoonan rajan. Myös laittomasti maahan tulleet siirtolaiset voivat rekisteröityä julkisen terveydenhuollon ja koulutusjärjestelmän piiriin, mikä on entisestään lisännyt paineita puuttua luvattomaan maahanmuuttoon.²⁵⁵ Espanjan sisäministeriön mukaan ”laittomien” määrä oli vuonna 2003 lisääntynyt 30 prosentilla edellisvuodesta.²⁵⁶

Suurin osa ”luvattomista” siirtolaisista saapuu maahan Kanarian saarten, Andalusiassa rannikon sekä Pohjois-Afrikan rannikolla sijaitsevien Espanjalle kuuluvien

²⁵³ El País, 29.5.2004.

²⁵⁴ Coleman 1999, 493.

²⁵⁵ El Mundo, 29.1.2004.

²⁵⁶ El País, 22.4.2004.

²⁵⁹ La Vanguardia, 29.1.2004.

autonomisten kaupunkien Ceutan ja Melillan kautta.²⁵⁹ Näiden siirtolaisten määrästä antaa jotain osviittaa vuoden 2004 alkupuoliskolla Melillan edustalla käännytettyjen luku: 38 000 ihmistä.²⁶⁰ Espanja on ”virtaa hillitäkseen” muun muassa rakennuttanut Pohjois-Afrikassa sijaitsevan Ceutan kaupungin ympärille muurin, jota on myös uudistettu ja korotettu aivan viime vuosien aikana. Tämä muuri on hyvin näkyvä ja symbolinen maahanmuuton hallinnoinnin keino, jolla Espanja on myös pyrkinyt osoittamaan muille EU-maille sitoutuneisuutensa yhteiseen turvallisuusagendaan.²⁶¹ Muuri ei ole kuitenkaan kuin korkeintaan hidastanut Espanjaan pyrkivien siirtolaisten matkaa. Myös merellä tapahtuvan valvonnan ja Espanjan sekä Marokon yhteisen meripartioinnin tehostaminen on johtanut vain siirtolaisten reittien siirtymisen toisaalle, usein vaarallisemmille vesille.

Nämä Afrikasta ja Aasiasta kotoisin olevat ihmiset taitavat matkaa tavallisesti heikkokuntoisilla ja täyteen ahdetuilla laivoilla, jotka eivät aina kestä ankaraa merenkäyntiä. Vuonna 2003 104 siirtolaista sai surmansa merellä tapahtuneissa onnettomuuksissa.²⁶² Koko maassa pidätettiin vuonna 2003 laittomia rajanylittäjiä 87 685²⁶³, joten merellä ja rannikolla pidätetyt muodostavat vain osan kyseisenä vuonna pidätettyjen kokonaismäärästä. Kuitenkin tiedotusvälineissä he ovat kaikkein näkyvin, symbolisin ja siten uutisarvoltaan tärkein rajan ylittäjien ryhmä.

Siirtolaisuuden huomioarvon kasvu espanjalaisessa yhteiskunnassa johtuukin osittain myös siitä, että kieleltään ja kulttuuritaustaltaan lähellä espanjalaisia olevien latinalaisamerikkalaisten määrä on viimeisen vuosikymmenen aikana suhteellisesti laskenut ja Afrikasta saapuvien, kulttuuritaustaltaan ja ulkonäöltään selkeästi ”erilaisten” määrä on kasvanut.²⁶⁶ Tämä fakta on edesauttanut myös siirtolaisten integraation ja ”yhteiskunnallisen rauhattomuuden kasvuun” liitettyjen puheenaisten pinnalle nousua myös mediassa ja politiikassa.

Median kiinnostusta on lisännyt myös ihmissalakuljetuksen ja ihmiskaupan kasvu koko Välimeren alueella. Erilaiset rikollisryhmät pyrkivät myös hyötymään tilanteesta, jossa

²⁶⁰ Le Monde 24.8.2004.

²⁶¹ Guidaron, Joppke 2001, 12.

²⁶² La Vanguardia Magazine, 28.12.03.

²⁶³ El País, 20.1.2004.

²⁶⁶ La Vanguardia, 29.1.2004.

ihmiset ovat valmiita maksamaan kohtuuttomia summia matkasta meren yli päästäkseen Espanjaan ja Eurooppaan siirtolaisiksi. Myös monet aiemmin huumausaineita ja aseita salakuljettaneista rikollisverkostoista ovat siirtyneet ihmiskauppaan, jossa Espanjan poliisin tiedusteluosaston arvioiden mukaan liikkuu jo enemmän valuuttaa kuin huume- tai asekaupassa²⁶⁷. *El País* -lehden mukaan Saharan alueella toimii yli 20 mafiaa, jotka hoitavat ihmisten salakuljetusta Kanarian saarille²⁶⁹. Näillä verkostoilla on yleensä jonkin viranomaistahon ”suojelija”, joka takaa ”kuljetusten” esteettömän liikkumisen maa- ja merialueilla. YK:n työjärjestö ILO:n arvion mukaan ihmissalakuljetuksen maailmanlaajuinen liikevaihto on vuodessa 5–7 miljardia dollaria²⁷⁰.

Salakuljetusta harjoittavien rikollisverkostojen ”asiakkaina” on entistä enemmän taloudellisista syistä lähtevien siirtolaisten lisäksi myös YK:n määritelmän mukaisesti legitiimejä pakolaisia, joiden mahdollisuudet ylittää raja laillisesti ovat heikentyneet tiukentuneen viisumipolitiikan vuoksi.²⁷¹ Yhä useammat eivät edes uskalla hakea turvapaikkaa käännättämisen pelossa, vaan elävät mieluummin ”maan alla”, tekevät pimeitä töitä ja pyrkivät välttämään tilanteita, joissa he joutuisivat tekemisiin viranomaisten kanssa.²⁷²

Kuten siirtolaisuustutkija Catherine Wihtol de Wenden on todennut, siirtolaisen ”laittomuus” ei saa häntä muuttamaan takaisin lähtömaahansa, mutta se estää hänen integroitumistaan uuteen kotimaahan.²⁷³ Espanjassa onkin tehty useita kampanjoita maassa oleskelevien laittomien siirtolaisten statuksen laillistamiseksi (*regularización*). Viimeisin näistä toteutettiin keväällä 2005, jolloin lähes 700 000 laittomasti maassa oleskelevää siirtolaista jätti hakemuksen työ- ja oleskeluluvan saamisesta. Kesän 2005 aikana selvinnee monenko siirtolaisen status lopulta virallistetaan. Oikeus lailliseen statukseen koskee vain niitä, jotka pystyvät esittämään työsopimuksen puoleksi vuodeksi eteenpäin, joilla ei ole rikosrekisteriä ja jotka ovat oleskelleet Espanjassa vähintään elokuusta 2004 asti.²⁷⁵

²⁶⁷ ABC, 7.2.2004.

²⁶⁹ El País, 9.2.2004.

²⁷⁰ Sit. Ylänkö 2000, 35.

²⁷¹ Castles & al. 2003[1993], 115.

²⁷² Pakolainen, 2/04.

²⁷³ Wihtol de Wenden 1999, 40–42. Sit. Henriksson 2000b, 109.

²⁷⁵ Helsingin Sanomat 15.5.2005.

4.2.2. Siirtolaispolitiikka muutoksessa

Oikeistolainen PP (*Partido Popular*) painotti kahdeksan vuotta kestäneellä valtakaudellaan (vuosina 1996–2004) kontrollin lisäämistä siirtolaiskysymyksissä. Espanjan parlamentti hyväksyi suurella äänen enemmistöllä maan uuden ulkomaalaislain (*Ley de Extranjería*) vuoden 2003 lokakuussa ja laki astui voimaan tammikuussa 2004. Laki keskittyi erityisesti toimiin, joilla pyritään kontrolloimaan laitonta maahanmuuttoa. Esimerkiksi sisäministeriöllä oli lain voimaantulosta eteenpäin oikeus saada tietoja kaupunkien asukasrekistereistä, mikä on tehnyt laittomien (dokumentittomien) siirtolaisten paikannuksen ja siten heidän mahdollisen maasta karkotuksensa entistä helpommaksi.²⁷⁶

Laissa myös helpotettiin suoran käännetyksen mahdollisuutta, joka lisääntyi jo vuonna 2003 huomattavasti. Vuonna 2003 noin 93 000 henkilöä palautettiin takaisin kotimaahansa ja heistä puolet käännetyttiin suoraan rajalta. Marokkolaiset muodostavat noin kolmasosan kaikista käännetytyistä, suurin käännetytyjen ryhmä ovat romanialaiset.²⁷⁷ Marokkolaisten suuren määrän selittää maan läheinen sijainti, romanialaiset kärsivät EU:n käyttöön ottamasta ”turvallisten kolmansien maiden” -käytännöstä, jonka mukaan unionin erikseen tähän kategoriaan sijoittamien maiden kansalaiset eivät voi anoa turvapaikkaa unionin jäsenmaista. Espanja on pyrkinyt neuvottelemaan useiden Afrikan maiden kanssa taloudellisen yhteistyön sopimuksia, joihin liittyy tavallisesti myös siirtolaisten takaisinottosopimuksia. Näillä sopimuksilla maat sitoutuvat ottamaan takaisin Espanjassa pidätetyt kansalaisensa. Käytännössä siis Espanja maksaa siitä, että Afrikan maat toimisivat niiden puolesta rajapoliiseina.

Espanjalaisten kiristyneistä asenteista siirtolaisuuteen kertoi myös Funcasin (*Fundación de las Cajas de Ahorros*) tammikuussa 2004 julkaisema tutkimus²⁸⁵, jonka mukaan 48 prosenttia espanjalaisista on sitä mieltä, että maassa on liikaa siirtolaisia ja toiset 40 prosenttia ajattelevat, että siirtolaisia on jo tarpeeksi, eli noin 90 prosenttia

²⁷⁶ El Mundo teemasivut siirtolaisuudesta, 02/2005.

²⁷⁷ El País 13.1.2004.

²⁸⁵ El Mundo, 22.1.2004.

espanjalaisista ei halua maahan enää lisää maahanmuuttajia. 46 prosentin mielestä espanjalaiset suhtautuvat siirtolaisiin epäluuloisesti ja 44 prosentin mielestä siirtolaisuuden ja kaupunkien turvattomuuden kasvun välillä on olemassa yhteys. Tätä turvallisuusorientoitunutta lähestymistapaa siirtolaisuuteen ovat ruokkineet erityisesti tiedotusvälineet, jotka mielellään uutisoivat siirtolais-kaupunginosien rauhattomuudesta.

Vuonna 2000 toteutetun tutkimuksen mukaan noin 85 prosenttia espanjalaisista oli sitä mieltä, että maahanmuutto tulisi sallia vain silloin, kun tulijalla on voimassa oleva työ sopimus.²⁸⁶ Huolimatta näistä mielipidekyselyiden tuloksista Espanja on edelleen yksi niistä harvoista Länsi-Euroopan maista, missä siirtolaisvastaiset ääri-oikeistolaiset puolueet eivät ole saaneet merkittävää näkyvyyttä yhteiskunnallisessa keskustelussa eivätkä maan parlamentissa, toisin kuin esimerkiksi Ranskassa, Belgiassa ja Itävallassa.²⁸⁷

Islamilaisen ääriliikkeen Madridin lähijuniin kohdistamat tuhoisat terrori-iskut maaliskuussa 2004 kiristivät hetkeksi ilmapiiriä ulkomaalaisia kohtaan, mutta varsinaisia rasisia purkauksia ei maassa tapahtunut. Terrori-iskujen (11.3.2004) jälkeisissä maaliskuun parlamenttivaaleissa (14.3.2004) tapahtunut vallanvaihdos oikeistolta (PP) sosialistipuolue PSOE:lle (*Partido Socialista Obrero Español*) merkitsi sen sijaan merkittävän murrosvaiheen alkua paitsi maan ulkopolitiikassa niin myös siirtolaisuuspolitiikassa. Sosialistien uusi pääministeri José Luis Rodríguez Zapatero on antanut selkeitä merkkejä linjan muutoksesta. Tästä esimerkiksi käy jo aiemmin mainittu siirtolaisten laillistamisprosessi vuonna 2005.

Puolustusministeri José Bono ilmoitti elokuussa 2004, että rajapoliisin on jatkossa neuvoteltava ensin hallituksen kanssa, jos se näkee tarpeelliseksi pysäyttää jonkin ”laittomia” siirtolaisia kuljettavan laivan avomerellä. Tämä päätös tehtiin Kanarian saarten vesillä sattuneen tapauksen jälkeen, jossa noin 500 afrikkalaista salakuljettanut ”mafioso” oli lähellä hukuttaa Hollgam Star -laivansa matkustajineen, kun espanjan merivoimat lähestyivät laivaa pidätysaikeissa.²⁸⁸ Käytännössä merellä otetaan lähes päivittäin kiinni ihmisiä kuljettavia veneitä, joista espanjalainen media uutisoi hyvin rutiininomaiseen tapaan. Tähän uutisointiin paneudun seuraavassa luvussa lähemmin.

²⁸⁶ El Mundo, 22.1.2004.

²⁸⁷ Cornelius, Tsuda 2004, 19.

²⁸⁸ El Mundo, 22.8.2004 b.

5. SYMBOLISEN VÄKIVALLAN TAPAUS ESPANJASTA

Tässä luvussa lähestyn edellä käsiteltyjä siirtolaisten elämän hallinnoinnin keinoja erityisesti median ja medioituneen – tiedon välityksen läpäisemän – arkipäivämme näkökulmasta. Median tekstit ovat hyvin otollisia valtasuhteiden tutkimisen kannalta, ovathan ne osa arkipäiväämme ja sen itsestäänselvyksiä sekä luonnollistettuja järjestyksiä. Ne luovat stereotyyppioita ja arvottavat ilmiöitä sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti, ”rivien välissä”. Voidaankin sanoa, että tiedotusvälineillä on huomattava rooli todellisuutemme muokkaamisessa, ja sitä pidetään usein niin sanotun valtakulttuurin parhaana propagandistin tai jopa neljäntenä valtiomahtina. Median diskurssit sekä luovat että heijastelevat yhteiskunnassa vallitsevia ryhmärajoja ja arvotuksia.

Tiedotusvälineiden voi ajatella olevan osa myös poliittista toimintaa. Tämä väite saa jatkuvasti taakseen lisää todistusaineistoa aikanamme, jolloin edustuksellisen demokratian toimivuutta on arvosteltu kovin sanoin. Yksi kritiikin lähde on ollut edustuksellisuuden perustuvan poliittisen järjestelmän kyvyttömyys vastata jatkuvasti pluralisoituneempien yhteiskuntien haasteeseen. Edustuksellisuuden kriisi on tuonut tiedotusvälineille lisää valtaa vaikuttaa ihmisten näkemyksiin, sillä ne ovat pystyneet tarjoamaan kanavan, jonka kautta valtio voi tuloksetta hakea tukea poliittisille päätöksille sekä niiden legitimoinnille.²⁸⁹

5.1. MEDIAN KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI

Jos pidämme esioletuksena luvun 2.1.2. viestiä: maailmaa pyritään hallitsemaan, ei ainoastaan materiaalisin keinoin, vaan näitäkin merkittävämpien diskursiivisten ”aseiden” avulla”, niin median rooli muodostuu tässä diskursiivisessa kamppailussa ”totuuksista” poikkeuksellisen tärkeäksi, perustuuhan sen valta juuri kielenkäyttöön ja symbolisiin voimakeinoin. Norman Fairclough näkee median tekstit tärkeinä sosiokulttuuristen, kollektiivisia arvoja ja asenteita koskevien, muutosten mittareina.²⁹⁰ Koska media samanaikaisesti rakentaa ja on osa yhteiskuntaa sekä siinä vaikuttavia vallan ja väkivallan käytäntöjä, ovat tiedotusvälineiden tuotteet myös tärkeä

²⁸⁹ Parvikko 2002, 49–50.

²⁹⁰ Fairclough 1997[1995], 73.

tutkimuskohde vallan ja hallinnon analysoinnista kiinnostuneille tutkijoille. Kuten Susan Sontag asian ilmaisee: ”Sanat muuntavat, sanat antavat painoa, ja sanat vähättelevät.”²⁹¹

5.1.1. Kieli vallankäyttönä

Kuvailemalla meitä ympäröivää maailmaa sitä voidaan ottaa haltuun, antamalla asioille nimiä ja luokitella niitä, aivan kuin nimet ja niihin liitetyt objektit kuuluisivat yhteen jotenkin luonnollisesti, ennalta määrättyllä tavalla. Kysymys on kuitenkin vain mielivaltaisesti tehdyistä sopimuksista, joiden perusteella ihmiset voivat jakaa merkityksiä ja pystyä kommunikoimaan keskenään. Kielen abstraktien käsitteiden avulla voidaan kuvailla ja tehdä todellisiksi eli representoida (”esittää uudelleen”) myös asioita, joille ei välttämättä löydy vastinetta ”reaalimaailmassa”. Yhdessä tällaiset merkitysten luomisen prosessit muodostavat representaatiojärjestelmää, tai ”diskursseja”, joissa ilmiöille ja asioille luodaan monimutkaisia ja monivivahteisia suhteita, niitä järjestetään hierarkkisiin asemiin ja organisoidaan maailmaa, tehdään erotteluja ja arvotetaan ilmiöitä.²⁹² Yhteenvedon voidaan siis sanoa, että kieli on reproduktiivista, uudelleen merkityksiä tuottavaa toimintaa ja vallankäyttöä. Myös väkivallan käyttöä, jos niin halutaan.

Näkemyksen yhteiskunnallisten merkitysten kiinnittymisestä kieleen sosiaalisen prosessin tuloksena kuuluu sosiaalikonstruktivistien perusväitteisiin. Maailman kuvaukset ovat siten aina tietoisesti tuotettuja käytäntöjä tietyn kulttuurisen ja historiallisen kontekstin sisällä. Representaatiojärjestelmät eivät ole stabiileja, vaan ottavat jatkuvasti uusia muotoja. Lopullista tulkintaa ei voida esittää, vaan merkitysten muodostamisen prosessi on liikkeessä kaiken aikaa. Kulttuurien tai valtioiden sisällä merkitykset kiinnittyvät kuitenkin myös laajempiin diskursseihin, esimerkiksi jonkin valtion menneisyyttä koskeviin ”suuriin kertomuksiin” ja muihin yhteiskuntaa kuvaaviin teksteihin, jotka voivat olla joko puhetta tai kirjoitusta.²⁹³

Kieli on kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta tarkasteltuna siten ennen kaikkea toimintaa ja vaikuttamista, ja kielellä ilmaistut väitteet pohjautuvat aina paikallisiin ja laajempiin diskurssiivisiin systeemeihin, johon väite on ”upotettu”. Kielen avulla

²⁹¹ Sontag 2004, 33.

²⁹² Hall 1997, 16–17.

²⁹³ Mt., 25, 42.

voidaan legitimoida valtaa, eli diskursseilla voi olla myös ideologisia vaikutuksia. Diskurssianalyysin tavoitteena on esittää hypoteeseja näistä kielen tarkoituksista ja seurauksista, sillä sen ymmärryksen mukaisesti kieli on rakennettu varta vasten sen aiheuttamia seurauksia silmällä pitäen.²⁹⁴

Tiedotusvälineet luovat diskurssia, jossa vahvistetaan normien mukaista arvojärjestelmää sekä määritellään tästä normista poikkeava, ja siten tuomittava, toiminta.²⁹⁶ Median diskursseissa korostuvat siten toimijoiden väliset hierarkkiset asemat, joiden johdosta tietyt toimijat saavat enemmän tilaa ja julkisuutta kuin toiset. Toimijoiden välinen epäsymmetrisyys on siten oleellinen osa median toimintatapaa, jossa ilmiöitä ja tapahtumia arvotetaan ja asetetaan tärkeysjärjestykseen sen mukaan, mikä on ”oleellista” ja mikä ei. Tässä päätöksenteossa toimittajien apuna toimivat paitsi heidän omat asenteensa ja arvohierarkiansa niin myös yhteiskunnan kollektiivinen omatunto, niin kutsuttu moraalinen yhteisö, jonka uskomuksia harvoin kyseenalaistetaan.

Media on yhteiskunnan keskeisimpiä, ellei keskeisin instituutio, jossa ilmiöitä tulkitaan ja sijoitetaan erilaisiin diskursseihin. Kun siirtolaisuus sijoitetaan esimerkiksi turvallisuusdiskurssiin, vaaditaan viranomaisilta seuraavaksi jo nopeita ratkaisuja tähän ”turvallisuuspulaan”. Turvallisuusnäkökohdat ja siirtolaisten elämän hallinnointi korostuvat etenkin, kun lähteinä käytetään turvallisuusbyrokratiaa: poliisia, armeijaa ja muita valtion turvallisuusviranomaisia, joiden intresseissä on legitimoida myös omaa toimintaansa.²⁹⁸

Teun A. van Dijk näkee kriittisen diskurssianalyysin kannalta erityisen mielenkiintoisina tutkimuskohteina teksteissä esiintyvät epäsuorat tai implisiittiset merkitykset, kuten esioletukset, vihjaukset ja epämääräisyydet. Implisiittinen tieto on siten osa tekstin ”mentaalista mallia”, mutta ei osa itse tekstiä, ja se liittyy yhteiskunnassa laajasti hyväksytyihin ja legitimoituihin uskomuksiin: ”kulttuurisiin esioletuksiin” ja ideologisiin tavoitteisiin, kuten ”meidän” hyvien puolten ja muukalaisten huonojen puolten esittelyyn.²⁹⁹ Demografisiin seikkoihin liittyviä pelkoja

²⁹⁴ Wetherell & al. 1988, 169–171.

²⁹⁶ Prem Kumar & Grundy-Warr 2004, 44.

²⁹⁸ Bigo 2001, 125–126.

²⁹⁹ van Dijk 2001, 104.

voidaan herättää esimerkiksi kertomalla miten siirtolaisuusväestön syntyvyys on huomattavasti korkeampi kuin pikemminkin ikäänntyvän valtaväestön, ja mitä siitä voi seurata. Samoin pääväestön ”moraalista ahdistusta” lisäävät viittaukset siirtolaisten kaupunginosien rauhattomuuteen, sosiaaliturvan väärinkäyttöihin tai viime aikoina kiihtyneeseen vastakkainasetteluun kristinuskon (tai tämän kulttuuripiirin omasta näkökulmasta länsimaalaisuuden, ”edistyneisyyden ja sivistyksen”) ja islamin välillä.³⁰⁰

5.1.2. Diskurssien käyttö mediassa

Kamppailu ilmiöiden määrittelystä on läsnä arkipäivässämme jatkuvasti Edward Saidin kuvauksen mukaisesti: ”kamppailu on monimutkaista ja mielenkiintoista, koska se ei ole ainoastaan sotilaita ja kanuunoita, vaan myös ideoita ja muotoja, mielikuvia sekä kuvitelmia.”³⁰¹ Nämä diskurssit ja kuvitelmat tulevat todellisiksi sosiaalisessa toiminnassa, jolloin on oleellista kiinnittää huomio siihen, kuka on kuvausten ”oikeanlaisen” tulkinnan opettajana, miten keskustelussa määritellään rajat olennaisen ja ei-olennaisen välillä, miksi asioista puhutaan juuri tietynlaisilla käsitteillä sekä miten teksteissä kuvataan toimijoiden tulevaisuutta pyrkien sen haltuunottoon. Todellisuudessaan tulevaisuus perustuu aina ihmisten omille valinnoille, ja samoin yhteiskunnallinen tila rakentuu jatkuvasti vuorovaikutusten verkostoissa.³⁰²

Tiedotusvälineiden diskurssi rakentuu tavallisesti ”tervejärkisille oletuksille”, joiden avulla tuetaan yleisiä käsityksiä ”oikeasta ja väärästä”, vahvistetaan stereotypioita ja valtasuhteita yhteiskunnassa. Tällöin hyvin ideologisiakin väitteitä voidaan esittää ”tosina”. Valtasuhteita legitimoivien diskurssien käyttö perustuu sille kognitiiviselle lähtökohdalle, että ihmiset uskovat paremmin sellaista tietoa, joka tukee heidän omia näkemyksiään ja mukaillee yleistä asenneilmastoa. Yleisö konstruoidaan tässä prosessissa passiivisiksi lukijoiksi (tai kuuntelijoiksi/katsojiksi), ei merkitysten luomisen prosessiin aktiivisesti osallistuviksi toimijoiksi.³⁰³

Lisäksi etenkin uutistekstien tuotantoa hallitsevat yleensä vakiintuneet rutiinit, jotka vaikuttavat koko prosessiin aina lähteiden valinnasta itse tekstin lopulliseen muotoiluun. Aiemmissa teksteissä käytetyt kontekstit ja vakiintuneet ilmaisun tavat, kuten

³⁰⁰ Bigo 2001, 126.

³⁰¹ Sit. Moisio 1998, 9.

³⁰² Moisio 1998, 27–28.

³⁰³ Fairclough 1997[1995], 24, 66.

siirtolaisuuden kuvaaminen luonnonilmiönä, hallintaa vaativana uhkana, ovat läsnä näissä tuotannon rutiineissa. Etenkin viranomais-, hallitus- ja poliisilähteitä kunnioitetaan yli muiden, ”virallisina” informoijina, joihin voi aina luottaa, joiden sana on väistämättä ”totta”. Nämä viralliset lähteet ovatkin useimmiten niitä, jotka ”tekevät” uutisen ja lähettävät sen sitten maailmalle muiden arvioitavaksi.³⁰⁴

Yhteenvedona edellisestä voitaisiin väittää, että siirtolaisuudesta kertovat diskurssit rakentuvat mediassa prosessissa, jota Norman Fairclough kutsuu ”medioituneeksi politiikan diskurssijärjestykseksi”. Tämän diskurssijärjestyksen voima on kiinni siitä arsenalista, jonka se onnistuu kokoamaan taakseen ja jonka on mahdollista ”tehdä diskurssi todeksi”.³⁰⁵

5.1.3. Kriittinen ja genealoginen asenne

Yhteiskunnan suuren kertomuksen taustalla kulkevissa diskursseissa on aina löydettävissä tietty juonikulku tai ”kielioppi”, joka kuvaa valtaväestön muodostamassa yhteisössä vallitsevia arvoja ja sen identiteettiä; omaa ”samuutta” muiden erilaisuuteen verrattuna. Tämän tarkoituksena on vahvistaa oman yhteisön rajoja ja luonnollistaa yhteisöiden välisiä valtasuhteita, legitimoida auktoriteetin asemaa. Tässä legitimaatiodiskurssissa hyvin keskeistä on ”vaaran” eli ”muukalaisuuden” representointi erilaisten tekstien avulla, sillä ilman ulkopuolta ei ole sisäpuolta. Kriittisen diskurssianalyysin keskeisenä mielenkiinnon kohteena ovat juuri nämä yhteiskunnan sisällä tai niiden välillä vallitsevat valtasuhteet, jotka ilmenevät tuon yhteiskunnan tuottamissa teksteissä diskursseina, puhe- tai lukutapoina.³⁰⁶

Diskurssit asettavat oman rajoitteensa kaikelle yhteiskunnassa käytävälle keskustelulle, tapahtui se sitten julkisessa tai yksityisessä sfäärissä. Diskurssit kontrolloivat kommunikaatiota sekä erottelevat muun muassa sovinnaisen ja epäsovinnaisen puheen. Nämä puhuvat eivät synny itsestään, vaan niitä tuotetaan jatkuvasti sosiaalisessa kanssakäymisessä, esimerkiksi median ja politiikan kentillä. Siksi diskursseista

³⁰⁴ Fairclough 1997[1995], 68, 69.

³⁰⁵ Mt., 231.

³⁰⁶ Alker ja Sylvan 1994, 5–7.

³⁰⁸ Aalto 2003, 131.

puhuttaessa tulisi muistaa, että ne eivät ole vallanpitäjien yksipuolista sanelua, vaan että yksilöt osallistuvat erilaisten puhetapojen syntyyn aivan yhtä merkittävällä tavalla.³⁰⁸

Kun tietystä diskurssista (eli puhetavasta tai keskustelutavasta) tulee itsestäänselvyys, se muuttuu osaksi vallan käytäntöjä. Diskurssi on siten aina poliittinen teko, eikä läpinäkyvä kommunikaation muoto. Valtasuhteiden luomiseen tarvitaan diskurssien tuottamista, akkumuloitumista, niiden kiertoa yhteiskunnan eri osissa ja näitä diskursseja toteuttavaa toimintaa, minkä kautta tieto institutionalisoituu ja opitut käyttäytymismallit saavat yleisesti hyväksytyyn totuuden aseman. Tämä totuus tuotetaan erilaisten rajoitusten avulla, määrittelemällä rajat esimerkiksi sallitulle ja kielletylle toiminnalle tietyn yhteiskunnan rajojen sisäpuolella.³⁰⁹ Tämä raja voidaan tehdä näkyväksi esimerkiksi siirtolaisuuden laillisuuteen ja laittomuuteen liittyvien diskurssien avulla, muuttamalla ilmiö legaaliseksi ongelmaksi.

Valtasuhteet voidaan tehdä näkyväksi Friedrich Nietzschen lanseeraaman ja Michel Foucault'n edelleen kehittämän genealogisen metodin avulla: kirjoittamalla auki käytäntöjen muodostamisen historiaa sekä tutkimalla tapoja, joilla ”oikea” legitimoidaan. Näin voidaan selvittää miten vallan mekanismit ja strategiat toimivat tiedon tuottamisen koneistona. Tärkein kysymys onkin Foucault'n mukaan *miten* valta toimii, ei missä tai kenellä sitä on. Yksilöt eivät ole tässä prosessissa mitään tahdottomia vallan kohteita, vaan ilmentävät valtaa jokapäiväisessä toiminnassaan, toimivat vallan ”kuljettajina” ja luovat jatkuvasti uusia käytäntöjä vallan toteuttamiselle.³¹⁰

Foucault'n mukaan puhetapojen genealogialla ei tarkoiteta suoranaisesti niiden alkuperää tai syntyä, vaan diskurssien polveutumista tai ilmaantumista. Hän korostaa sattuman ja pienten yksityiskohtien merkitystä, kun pyritään selvittämään puhetapojen genealogista ”polkua”. Tämä polku ei kuitenkaan johda mihinkään alkuperäiseen merkitykseen, vaan taustalla on pikemminkin tapahtumien runsaus. Foucault kaihtaa objektiivisuuden pyrkimystä ja siinä mielessä ”perimmäisen totuuden” selvittämistä, häntä kiinnostaa enemmän merkitysten hajottaminen ja sen kyseenalaistaminen, mikä mahdollistaa ”tunnistamisen rauhoittavan pelin”.³¹¹

³⁰⁹ Foucault 1980, 93, 107, 131.

³¹⁰ Mt., 96–107.

³¹¹ Jylhä 1998, s.l.

Foucault'n näkemyksen mukaan kaikkiin ilmiöihin liittyy väkivallan tekoja, sillä arvottaminen ja sitä kautta alistaminen ja alistuminen: voimien metafysiikka, on läsnä kaikkialla.³¹² ”Diskursiivisten voimien astumisesta näyttämölle” on kyse myös prosessissa, jossa media pyrkii määrittelemään määritelmiä kaihtavia ”dokumentoimattomia” siirtolaisia ja tavoittelee heidän diskursiivista haltuunottoaan.

Kriittinen diskurssianalyysi sopii metodina tähän tutkimuskohteeseen erityisen hyvin, sillä sen lähtökohdat luonteeltaan poikkitieteellisiä, kuten myös siirtolaisuus ilmiönä ja tutkimuskohteena.³¹³ Lisäksi Teun A. van Dijkin mukaan kriittinen diskurssianalyysi korostaa diskurssien roolia vallan käytännöissä ja pyrkii ”solidaarisuuteen sorrettuja kohtaan” sekä tilan luomiseen vaihtoehtoisille puhetavoille. Kriittinen diskurssianalyysi on siten erityisen kiinnostunut vallan *väärinkäytöstä*, ”diskursiivisista väkivallan teoista”. Tämä analyysi on lähtökohdiltaan puolueellista, ja ylpeä siitä.³¹⁴ Tässä tutkielmassa kriittisen diskurssianalyysin ja Foucault'n genealogisen metodin asenne palvelee diskursiivisissa rakentumisissa piilevän väkivallan paljastamista: siirtolaisten symbolisen hallinnon käytäntöjen päivänvaloon nostamista.

5.1.4. Aineiston esittely

Olen valinnut analyysin kohteeksi 16 uutisartikkelia espanjalaisista sanomalehdistä. Mukana on uutisia internetin kautta luettavissa olevista *El Mundosta* (8 kpl) ja *ABC:stä* (2 kpl) sekä *El País*in printti- ja internetlehdessä (6 kpl). Huomion kohteena ovat ”laittomasti” Espanjaan saapuvia siirtolaisia koskevat uutiset, joiden muoto eri sanomalehdissä on hyvin samankaltainen.

Kaikki analysoitavat tekstit kuuluvat siis uutisen lajityyppiin, mikä asettaa tiettyjä rajoitteita niiden analyysille. Ensinnäkin uutiset ovat tavallisesti lyhyitä, muutaman kappaleen pituisia tekstejä, joissa on harvoin kuvia tai haastatteluosuuksia. Uutisten muoto määrittynyt pitkälti toimituksen journalististen rutiinien mukaisesti ja nämä rutiinit toistuvat samankaltaisina päivästä toiseen. Lähteet ovat tavallisesti viranomaisia, joiden antamien tietojen ja välillä myös sanaston perusteella lyhyet uutiset rakennetaan. Tutut termit ja tiettyjen sanavalintojen toistaminen, diskurssien uusintaminen, on tyypillistä omalla painollaan pyörivälle päivittäisuutisoinnille, asioiden perustelemisen jätetään

³¹² Foucault 1980, 107.

³¹³ van Dijk 2001, 95 ja Fairclough 2001, 121.

³¹⁴ van Dijk 2001, 95–96, 119.

usein niukaksi. Karina Horstin mukaan siirtolaisista kertovien uutisten kielenkäyttö on lisäksi hyvin samantyyppistä eri puolilla Eurooppaa.³¹⁵

Päivittäisuutisoitointia ei voikaan kritisoida syvällisten analyysien puutteesta, koska ne eivät kuulu tähän tyyliin. Lyhyillä uutisilla on kuitenkin merkittävä tehtävä uuden sanaston, määrittelytapojen ja kontekstien, diskurssien, luomisessa, sillä niissä olevat diskursiiviset kehykset toistuvat jatkuvasti, ja muuttuvat siten helposti itsestäänselviksi, luonnollistetuiksi ilmaisutavoiksi ja siirtyvät luontevasti myös muuhun keskusteluun.

Analyysin kohteena olevat uutiset ovat tyypillisimmillään ”tilannekatsauksia”, joissa kerrotaan jonkin viranomaisen (esim. *El Servicio Marítimo de la Guardia Civil de Motril*, suom. Motrilin Paikallispoliisin Meripalvelu³¹⁶) näkökulmasta, hänen suullaan, mitä on tapahtunut: ”*interceptados 24 inmigrantes frente a la costa de Granada*”, suom. ”24 siirtolaista otettu kiinni Granadan rannikon edustalla”, kuka tai ketkä ovat toimijoita, missä, miten ja milloin kaikki on tapahtunut (”*esta madrugada*”, suom. ”tänään aamuyöllä”)³¹⁷. Sen sijaan kysymys miksi jää usein avoimeksi.

Olen halunnut käsitellä nimenomaisesti etelästä päin, meren yli Espanjaan saapuvista siirtolaisista kertovia tekstejä, sillä tämä ryhmä on selkeästi näkyvin maan medioissa. Tämä johtunee kyseisen rajanylitystavan suuresta symbolisesta arvosta, jonka yhteydessä on mahdollista artikuloida muun muassa maahanmuuton hallinnoinnin tarvetta tai luoda illuusiota ilmiön kontrollista. Nämä uutiset toistuvat lähes samanmuotoisina eri tiedotusvälineissä päivittäin ja kuuluvat siten katkeamattomaan uutisvirtaan, joka luo mielikuvia siirtolaisuuden todellisuudesta espanjalaiselle yleisölle.

Aineiston muodostavat uutiset sijoittuvat kevääseen ja kesään 2004, tarkalleen ottaen aikavälille 2.2.–25.8.2004. Luonnollisesti näin lyhyellä perspektiivillä ei voida vielä tehdä laajamittaisia päätelmiä merta ylittävien ”laittomien” siirtolaisten uutisoinnissa mahdollisesti tapahtuneista muutoksista, mutta tilannekatsauksen antajana ja symbolisen väkivallan mekanismien todentajana koin aineiston täysin riittäväksi. Etenkin, koska uutisoinnin tapa ei ole juuri muuttunut viime vuosien aikana.³¹⁸

³¹⁵ Horsti 2005, 69.

³¹⁶ Kenraali Francon aikana perustettu *Guardia Civil* (suom. Kansalliskaarti) toimii lähinnä pienemmällä paikkakunnilla, mutta toiminta vastaa suuremmissa kaupungeissa toimivia poliisilaitoksia (*Policia*).

³¹⁷ *El Mundo* 24.3.2004.

³¹⁸ Ks. esim. Bañon-Hernández 2002.

Analyysissa on siis mukana kolme espanjalaista seitsemänä päivänä viikossa ilmestyvää sanomalehteä: *El País*, *El Mundo* ja *ABC*. Näistä ensimmäinen on perinteisesti ollut sosialistien äänenkannattaja, kun *El Mundo* on virallisesti sitoutumaton lehti, yksi harvoista kaltaisistaan Espanjassa. Kolmas päivälehti, *ABC*, on sen sijaan lähempänä oikeistoa ja tunnettu erityisesti *Partido Popular* -puolueen äänenkannattajana. Käytännössä lehtien toisistaan poikkeavista ideologisista lähtökohdista huolimatta ”laittomista” kertovat uutiset ovat hyvin samankaltaisia jopa niissä käytettyjä termejä myöten. Tämä johtunee pitkälti siitä, että suurin osa uutisista on peräisin samasta lähteestä, Espanjan tietotoimisto EFE:ltä (*Agencia EFE*).

5.2. SYMBOLISEN VÄKIVALLAN DISKURSSEJA

”Laittomasta” siirtolaisuudesta puhuttaessa hallitseviksi symbolisen väkivallan diskursseiksi ovat aineistoni pohjalta muodostuneet teknologinen diskurssi, ilmiön kriminalisoinnin diskurssi, johon viittaavat esimerkiksi termit siirtolaisten ”laittomuudesta” ja ”klandestiiniydestä” (esp. *clandestino*, suom. maanalainen, salainen, lainsuojaton), ulossulkemisen diskurssi, jolla oikeutetaan rajavalvontaa valtion suvereenisuuteen ja turvallisuuteen vedoten, ruumiillisuuden ja epähenkilöinnin diskurssit sekä hiljaisuuden ”diskurssi”.

Näiden diskurssien kautta aion perehtyä siihen, minkälaisilla symbolisen väkivallan diskursseilla ”laittomia” siirtolaisia kuvataan näissä teksteissä. Diskurssit muodostuvat tässä analyysissä pääasiallisesti toiston, avainmetaforien, tulkinnan kaavojen sekä tekstin ymmärtämistä edellyttävien esioletusten kautta.³¹⁹ Olennaista on se, miten symbolisen väkivallan käytäntöjä luonnollistetaan, miten niistä muodostuu lähes huomaamattomia keskivertolukijalle. Esimerkiksi ilmiöiden arvottamista koskevat esisopimukset tekevät mahdolliseksi sen, että toisia ihmisryhmiä voidaan käsitellä eri sääntöihin perustuvien kuvauksien kuin toisia.

5.2.1. Teknologinen diskurssi

Siirtolaisten hallinnointiin tähtäävässä teknologisessa diskurssissa ”laittomat” siirtolaiset esitetään muukalaisina, joiden kurissapito yksilöinä vaatii kontrollin keinoja.

³¹⁹ Wetherell & al. 1988, 172, 177.

Tämän diskurssin puitteissa ”laittomien” maahantulo voidaan tulkita ensisijaisesti viranomaisten hallinnassa olevana ilmiönä, vaikkakin sen taustalla väijyy koko ajan uhka: teknologista kontrollia tarvitaan, jotta tilanne pysyy myös jatkossa hallinnassa. Kuten Karina Horsti esittää, tämäntyyppinen uutisointi etäännyttää lukijan tapahtumista ja esittää siirtolaiset ensisijaisesti toiminnan kohteina tai tilanteesta ulkopuolisina statisteina.³²⁰

Teknologinen diskurssi kuvaa tapahtumia pikkutarkasti ja teknisesti. Tästä esimerkki *El Mundosta*³²¹:

”Los inmigrantes, que fueron avistados por unas cámaras térmicas con las que cuenta la Guardia Civil en la costa de Granada, fueron interceptados por ambas embarcaciones pasadas las 11 de la noche del martes, y llegaron al puerto de Motril todos ellos a bordo de la embarcación de Salvamiento Marítimo “Mirfack” pasadas las dos de la madrugada.”

Suom. ”Siirtolaiset, jotka havaittiin Granadan rannikkopoliisin lämpökameroiden avulla, saatiin kiinni molemmista aluksista kello 11 tiistaiyönä. He saapuivat Motrilin satamaan meripelastusalus ”Mirfackilla” kello kahdelta aamuyöllä.”

Tarkkojen kellonaikojen mainitseminen siirtolaisten kiinni saamisen ja maahan saapumisen yhteydessä luo vaikutelmaa viranomaisten täsmällisyydestä ja tapahtumien hallinnasta. Koko uutisessa, jossa on kuusi kappaletta tekstiä, mainitaan yhteensä 18 lukua: useamman kiinni saadun siirtolaisryhmän tarkka kokonaislukumäärä sekä montako oli kussakin ryhmässä, montako heistä oli naisia ja montako miehiä, miten kaukana rannikosta heidät saatiin kiinni, mihin kellonaikaan ja monessako laivassa siirtolaiset matkustivat. Lisäksi lukijalle kerrotaan minkä nimisellä laivalla siirtolaiset kuljetettiin satamaan. Näiden tietojen avulla yleisö voi muodostaa teknisesti tarkan kuvan tapahtumista, tarkkailla tilannetta ulkopuolisena havainnoitsijana, joka vain panee merkille teknisiä yksityiskohtia rutiininomaisesti.

Samantyyppisiä teknisiä kuvauksia löytyy myös uutisesta *El Paísista* (teksti kokonaisuudessaan)³²²:

³²⁰ Horsti 2005, 82.

³²¹ El Mundo 25.8.2004.

³²² El País 11.4.2004.

”DETENIDOS 95 INMIGRANTES EN ALMERIA Y GRANADA:

Un total de 95 inmigrantes fueron detenidos entre el viernes y ayer sábado en distintos puntos de la costa de Granada y Almería. El último grupo, una patera con 26 magrebíes, fue interceptado ayer, sobre las 14.35, frente a las costas de Motril (Granada). Según la Subdelegación del Gobierno, fue un buque de Salvamento Marítimo el que alertó de la presencia de una patera a la deriva. Algunos de los inmigrantes presentaban síntomas de hipotermia. Estos inmigrantes se suman a otros nueve localizados el viernes tras desembarcar en las inmediaciones de Torrenueva, un anejo de Motril.

Los otros 60 inmigrantes, todos magrebíes y nueve de ellos menores, también fueron interceptados el viernes, a 100 metros de la costa de Almería. Los inmigrantes fueron detenidos de madrugada, cuando una patrullera del Servicio Marítimo Provincial de la Guardia Civil detectó una embarcación de ocho metros de eslora cerca de Adra.”

Suom. ”95 SIIRTOLAISTA PIDÄTETTY ALMERIASSA JA GRANADASSA:

Kaikkiaan 95 siirtolaista pidätettiin perjantain ja lauantain välisenä yönä eri kohdin Granadan ja Almerian rannikkoa. Viimeinen ryhmä, johon kuului 26 marokkolaista, saatiin kiinni eilen kello 14.35 Motrilin (Granada) rannikon edustalla. Hallituksen edustajan mukaan Meripelastusalue ilmoitti poikkeavalla reitillä olevasta laivasta. Osa siirtolaisista kärsi nestevajauksesta. Näiden siirtolaisten lisäksi perjantaina paikallistettiin 9 muuta, se jälkeen kun he saapuivat rantaan Torrenuevan, Motriliin kuuluvan kylän, välittömässä läheisyydessä.

Loput 60 siirtolaista, kaikki marokkolaisia ja heistä 9 alaikäisiä, saatiin myös kiinni perjantaina, 100 metrin etäisyydeltä Almerian rannikolta. Siirtolaiset pidätettiin aamuyöllä, kun poliisin alueellisen merivartioston alus havaitsi 8 metriä pitkän aluksen lähellä Adraa.” (kursivoinnit NS)

”Kiinni saatujen” siirtolaisten määrät ilmoitetaan tarkasti tapahtumien jokaisessa vaiheessa, mikä lisää vaikutelmaa siitä, että ”yksikään näistä ei päässyt karkuun” ja että ”jokainen yksilö on laskettu ja siten kontrollin alaisena”. Kellonaika kerrotaan minuutilleen (”kello 14.35”) yhden pidätyksen yhteydessä, muissa tapauksissa hieman ylimalkaisemmin (”aamuyöllä”, perjantain ja lauantain välisenä yönä”). Siirtolaiset otetaan myös haltuun verbeillä, jotka kertovat teknisen ja etäännytetyn katseen tarkasta kohdistamisesta näihin toiminnan kohteisiin (”pidätettiin”, ”saatiin kiinni”, ”paikallistettiin”, ”havaitsi”). Viranomaisten valvova silmä havaitsee kaiken ja rekisteröi kaiken armottomalla tarkkuudella, uutisessa esitetyt faktat antavat vaikutelman tulkinnan kiistämättömyydestä. Jopa laivan pituus esittäytyy tässä yhteydessä oleellisena tietona tapahtumien kulusta.

Myös siirtolaisten alkuperä mainitaan monesti yksityiskohtaisesti eritellen, luettelona, jossa hallinnon kohteet kategorisoidaan. Esimerkki katkelmasta uutista *El Paísissa*³²³:

”Doce de los detenidos aseguraron proceder de Mali, siete de Costa de Marfil, cuatro de Gambia, tres de Liberia, otros tantos de Sudán, tres de Guinea Conakry, uno de Benin, otro de Ghana, y dos de Bangladesh.”

Suom. ”Kaksitoista pidätetyistä vakuuttivat olevansa kotoisin Malista, seitsemän Marfilin rannikolta, neljä Gambiasta, kolme Liberiasta, saman verran Sudanista, kolme Guineasta, yksi Beninistä ja yksi Ghanasta sekä kaksi Bangladeshistä.”

Nämä ihmiset on kategorisoitu kansallisuutensa mukaan, mikä on hyvin tyypillistä uutisteksteissä. Tässäkin yhteydessä ilmoitetut tarkat lukumäärät helpottavat näiden ihmisten määrittelyä ja heidän ymmärtämistään osaksi organisoitunutta ja järjestäytyntä kansalaisuuksien järjestelmää, jossa jokaisella on oma paikkansa ja tuo paikka on helppo määrittää eksplisiittisesti, pitää lähinnä teknisenä tosiasiana.

Teknologista diskurssia vahvistavat myös uutisten lähteinä käytetyt viranomaiset. Esimerkkitapauksissa *El Mundosta* ja *ABC:stä* uutisen lähteenä on käytetty asevoimia (esp. *el instituto armado*)³²⁴ ja poliisia (esp. *Guardia Civil*)³²⁵. *El Paísissa* lähteinä ovat esimerkiksi Andalusian aluehallituksen edustaja (esp. *el Delegado del Gobierno en Andalucía*)³²⁶ ja Huelvan aluehallituksen edustaja (esp. *Subdelegación del Gobierno en Huelva*)³²⁷. Lähteiden seurauksena uutisten sanamuodot muistuttavat välillä viranomaisraportteja: passiivia käytetään paljon, tiedot ovat yksityiskohtaisia ja uutisen antama kuva maailmasta staattinen. Tiedon muodostaminen on näissä uutisissa, kuten virkatekstissäkin, itseisarvo ja tiedon liikuttelua voisi kutsua jo lähes teolliseksi toiminnaksi.³²⁸

Esimerkki virkakielen käytöstä löytyy *El Mundon*³²⁹ uutisesta, jossa tapahtumien kulkua kuvaavat verbit ovat: ”paikallistettiin” (esp. *”ser localizados”*), ”(pidätykset) suoritettiin”, (esp. *”las detenciones se produjeron”*), ”(poliisi) otti kiinni” (esp.

³²³ El País 20.6.2004.

³²⁴ ABC 8.7.2004, El Mundo 9.8.2004.

³²⁵ El Mundo 5.8.2004.

³²⁶ El País 1.8.2004.

³²⁷ El País 24.5.2004.

³²⁸ Heikkinen 2003, s.1.

³²⁹ El Mundo 31.7.2004.

”Guardia Civil interceptó”), ”ei ole pystytty selvittämään” (esp. ”no se ha podido determinar”), ”(asevoimien edustajat) löysivät” (esp. ”los efectivos del instituto armado hallaron”), ”havaittiin” (esp. ”se detectó”), ”(viranomaiset) suuntasivat” (esp. ”se dirigieron los agentes”), ”(laivamatkustajat) pakenivat” (esp. ”los ocupantes huyeron”), tämän jälkeen ”käynnistettiin paikallistamisoperaatio, joka ei ole vielä tuottanut tulosta” (esp. ”se montó un dispositivo de localización, dando por el momento resultado negativo”). Tapahtumat on etäännytetty viranomaiskieltä käyttämällä, ja teksti on lainattu osittain suoraan poliisin tiedotteesta. Näkökulma on jatkuvasti viranomaisten, joiden käsistä siirtolaiset ”pakenivat”, ja mikä edellytti ”operaation käynnistämistä”. Siirtolaiset ovat toiminnan ja vallankäytön kohteita, viranomaiset toimijoita.

*El País*n sivuilta löytyvät uutisten yhteydestä myös linkit tiivistelmään ”Siirtolaisuus numeroina” (esp. ”La inmigración en cifras”) ja kronologiseen esitykseen ”Siirtolaisten massiiviset maahantulot kahden viimeisen vuoden aikana” (esp. ”Las llegadas masivas de inmigrantes en los dos últimos años”). Lisäksi sekä *El Mundo*n että *El País*n internet-sivuilla on linkit animaatioihin³³², jotka keskittyvät etelärannikon siirtolaisten kontrolli- ja valvontateknologioiden esittelyyn. Myös nämä animaatiot ja tiivistelmät toimivat tehokkaana etäännyttämisen keinona ja keskittävät yleisön huomion teknisiin seikkoihin, lukuihin, teknologiaan ja laitteisiin, ihmisten sijaan. Näin lukijan tai toimittajan ei tarvitse ottaa suoraan kantaa siirtolaisuuteen, muukalaisiin, jotka herättävät ristiriitaisia tunteita.

5.2.2. Kriminalisoinnin diskurssi

Kriminalisointiin liittyvät diskurssit ovat läsnä lähes kaikissa analysoiduissa uutisissa. Siirtolaisia ”saadaan kiinni” (esp. *interceptar*) kuin rikollisia, ”pidätetään” (esp. *detenir*), heidät ”saatetaan poliisin haltuun” (esp. ”los inmigrantes han sido puestos a disposición de la Policía Nacional”, suom. ”on saatettu Kansallisen Poliisin haltuun”) ja viedään vastaanottokeskukseen (esp. *centro de acogida*).³³³ Näitä ”laittomia” voidaan siten siirrellä paikasta toiseen ilman heidän suostumustaan, pidättää ja muutenkin käsitellä kuin rikoksen tehneitä. Siirtolaisten pidätyksestä voidaan myös käyttää

³³² El Mundo: http://www.elmundo.es/elmundo/2003/graficos/nov/s1/rutas_pateras.html

El País: <http://www.elpais.es/afondo/tema.html?id=27>

³³³ El Mundo 25.8.2004.

”johonkin asiaan puuttumista” tarkoittavaa substantiivina ”*intervención*”³³⁴, mikä viittaa rikollisen toiminnan olemassaoloon ja poliisin tarpeeseen puuttua tähän toimintaan.

Myös siirtolaisiin ihmisiin viitataan kriminalisoivin adjektiivien laittomuudesta, ”normaaliyhteiskunnan toiminnan” ulkopuolella olemisesta, kuten uutisessa *El Mundossa*³³⁵, jossa siirtolaisia subjekteina kuvataan termillä ”*los ilegales*”. Laittomuuden tilassa olemiseen viittaa myös siirtolaisten kuvaaminen ”dokumentoimattomiksi” tai kirjaimellisesti suomennettuna ”dokumentittomiksi”. Esimerkiksi *El Mundossa*³³⁶ käytetään termiä ”*sin papeles*”, suom. ”dokumentittomat”.

Siirtolaisia ihmisinä, kohteina tai toimijoina kuvataan usein myös adjektiivillä ”*irregulares*”, (suom. poikkeava, ajoittainen, epätasainen, säännötön, viallinen, epärehellinen, laiton), kuten uutisessa *El Mundosta*³³⁸: ”*ochenta inmigrantes irregulares [...] han sido detenidos*”, suom. ”80 laitonta siirtolaista pidätettiin”. Toinen esimerkki *El Paísista*³⁴⁰: ”*en las que viajaban 463 inmigrantes irregulares*”, suom. ”joissa matkusti 463 laitonta siirtolaista”. Tämä adjektiivi viittaa legaalisesti ja moraalisesti epäilyttävään, ”hämäräperäiseen”, ei-hyväksyttävään toimintaan, ja antaa lukijoille valmiin tulkinnan näiden ihmisten maahantulon motiiveista.

Siirtolaiset voidaan liittää myös muuhun rikollisuuteen ja yhteiskunnallisiin ongelmiin kuvaamalla heidän toimintaansa ”salaiseksi” tai ”maanalaiseksi” (esp. ”*clandestino*”). Esimerkiksi *El Paísin* uutisessa puhutaan siirtolaisten ”salaisesta retkestä, jolla olleista suurin osa on voinut saavuttaa rannikon” (esp. ”*gran parte de la expedición clandestina hubiese podido alcanzar tierra*”³⁴²). Kriminalisoinnin diskurssi herättää tässä yhteydessä pelkoa ja turvattomuutta – mereltä on voinut saapua jotain arveluttavaa ja arvaamatonta, epämääräistä, ”salaista”. Tämä uhka vaatii hallinnon vastauksia meren yli purjehtivien siirtolaisten synnyttämään ”ongelmaan”. Rikollisuuteen viittaavin termein siirtolaisuutta ilmiönä myös turvallistetaan ja siihen puuttumista oikeutetaan.

³³⁴ El Mundo 2.8.2004.

³³⁵ El Mundo 25.8.2004.

³³⁶ El Mundo 21.7.2004.

³³⁸ El Mundo 5.8.2004.

³⁴⁰ El País 20.6.2004.

³⁴² El País 1.8.2004.

5.2.3. Ulossulkemisen diskurssi

Uutisen pääaihe, niin sanotussa uutiskärjessä mainittu asia on tavallisimmin siirtolaisten pidätys. ”Kiinni jäämisestä” käytetään yleisimmin verbiä, *interceptar*, jonka alkuperäinen merkitys on ”jättää ulkopuolelle”. Esimerkki otsikosta *El Paísista*:³⁴³ ”Fuerteventurassa saatu kiinni laiva, jossa 36 siirtolaista” (esp. ”*Interceptada una patera con 36 inmigrantes en Fuerteventura*”). Toinen esimerkki otsikosta *El Mundossa*³⁴⁴: ”Granadan vesillä saatu kiinni vielä 52 siirtolaista kuljettanut laiva” (esp. ”*Interceptada en aguas de Granada otra patera con 52 inmigrantes*”). Nämä ilmaukset sisältävät kuitenkin verbin implisiittisen, alkuperäisen merkityksen ulkopuolelle jättämisestä. Tämä diskurssi luo siten tulkintaa käsillä olevasta tapahtumasta: siirtolaiset on saatu kiinni heidän yritettyään soluttautua jonnekin, minne he eivät kuulu ja siksi heidän kiinni ottaminen ja meidän ryhmämme ulkopuolelle jättäminen on oikeutettua.

Siirtolaisten palauttamisesta tai käännyttämisestä käytetään espanjaksi verbiä ”*repatriar*” (esim. *El Mundo*³⁴⁵), joka muodostuu etuliitteestä *re-*, ”tehdä jotain uudelleen, palauttaa entiselleen” ja ”*patriar*”, jonka kantasana on ”*patria*”, ”isänmaa”, ”kotimaa”. Myös tämä ilmaus viittaa ”normaalitilan” (uudelleen)palauttamiseen, käännyttämisen luonnollisuuteen. Asiat palautuvat ennalleen, kun kukin palaa sinne, mistä hän on kotoisin, kun rajoja kunnioitetaan ja järjestys palaa kansallisvaltioiden järjestelmään.

Uutisten lähtökohtana voi olla myös se, että jotakin on mennyt pieleen, asiat eivät ole niin kuin niiden pitäisi olla, kuten otsikko *El Paísista*³⁴⁶ kertoo: ”30 Saharan eteläpuolisesta Afrikasta kotoisin olevaa ihmistä saapunut Ceutaan rikottuaan rajamuurin”, (esp. ”*30 subsaharianos consiguen entrar en Ceuta tras romper la valla fronteriza*”). Rajan yli on valunut jotain ei-toivottavaa, rikkoen sen, aiheuttaen siten epäjärjestystä: turvallisuuden horjumisen efektin normaaliyhteiskunnan puolella. Saman uutisen alku kuvaa tapahtumien kulkua seuraavasti:

³⁴³ El País 20.6.2004.

³⁴⁴ El Mundo 21.7.2004.

³⁴⁵ El Mundo 2.8.2004.

³⁴⁶ El País 26.4.2004.

³⁴⁸ Mt.

”Un grupo de unos 30 subsaharianos ha logrado llegar ilegalmente a Ceuta durante el fin de semana tras haber saboteado la doble valla del perímetro fronterizo que separa la ciudad de Marruecos.”

Suom. ”Noin 30 hengen ryhmä Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta saapui laittomasti Ceutaan viikonloppuna rikottuaan (tai ’sabotoituaan’) kaksinkertaisen ympärysmuurin rajalla, joka erottaa Marokolle kuuluvan kaupungin (oma lisäys: Espanjalle kuuluvasta).” (Kursiivit NS.)

Tähän lauseeseen on tiivistetty monia termejä, jotka vahvistavat järjestyksen edellytyksenä olevien rajojen symbolista roolia. Rajamuuri on ”kaksinkertainen”, se ”ympäröi” ja ”erottaa” Espanjalle kuuluvan maa-alueen Marokolle kuuluvasta. Rajojen merkitys nostetaan tässä yhteydessä korkeampaan kategoriaan: valtion suvereniteetin symboliksi, ja rajamuurin rikkominen on rikos tätä periaatetta vastaan. Rajojen läpäisy on luonut uhkan, johon sisäministeriö on reagoinut ”määräämällä 70 poliisia siirtymään kaupunkiin vahvistamaan valvontaa rajamuurilla” (esp. *”ha ordenado un desplazamiento de 70 guardias civiles hasta la ciudad para reforzar la vigilancia del perímetro fronterizo”*)³⁴⁸. Rajojen vahvistamisen ja siirtolaisten ulossulkemisen diskurssiin liittyy tässä jopa militaristisia sävyjä: ”on lähetettävä 70 poliisin ’joukko’ sotatantereelle puolustamaan maataan: vahvistamaan rajan pitävyyttä”. Tällainen puhetapa korostaa turvallisuuden palauttamisen välttämättömyyttä, ja siihen tarvitaan luonnollisesti turvallisuusjoukkoja, kuten poliisi- ja asevoimien kokonaisuutta kuvaava termi kuuluu espanjaksi: *fuerzas de seguridad*, sananmukaisesti käännettynä ”turvallisuusvoimat”, joskus myös *fuerzas y cuerpos de seguridad* (esp. *cuerpo*, suom. ruumis).

Samassa uutisessa esiintyy myös Saharan eteläpuoleisesta Afrikasta tulevista ihmisistä käytetty yleistävää termiä ”*subsaharianos*”³⁴⁹. Tämä viittaus niputtaa samaan kaikki nk. ”mustasta Afrikasta” saapuvat ihmiset, radikaalisti erilaiset. Lähinnä Afrikasta ja Aasiasta meren yli Espanjaan saapuvat ”laittomat” ovat juuri erilaisuutensa vuoksi median suuremman mielenkiinnon kohteena kuin esimerkiksi lentokentille saapuvat ”laittomat”, vaikka heitä onkin tilastojen mukaan selkeästi enemmän.³⁵⁰ Afrikkalaiset ja aasialaiset eroavat espanjalaisista, tässä kontekstissa ”meistä”, selkeästi ihonväritään, kulttuuriltaan ja kieleltään verrattuna muuta kautta (pohjoisen maarajan tai lentokenttien kautta) pääasiassa saapuviin eteläamerikkalaisiin ja itäeurooppalaisiin. He ovat poikkeavia ja siksi näkyvämpiä, hälyttävämpiä ja uhkaavampia tulijoita, kuin

³⁴⁹ El País 26.4.2004.

³⁵⁰ La Vanguardia, 29.1.2004.

esimerkiksi etniseltä alkuperältään hyvin lähellä espanjalaisia olevat kolumbialaiset. Valkoisuudesta poikkeaminen on siten merkittävä ulossulkemisen tapa median teksteissä.³⁵¹

5.2.4. Ruumiillisuuden diskurssi

Michel Foucault on kuvannut ruumiin haltuunottoa erityisesti länsimaisen modernin kulttuurin tavaksi saada kansalaisensa kontrollin alle. Ruumista valvotaan ja kuritetaan sekä ruumiilliselle vapaudelle asetetaan rajoja muun muassa erilaisten säännöstöjen muodossa.³⁵² ”Laittomien” siirtolaisten ruumiita on mahdollista ottaa haltuun paitsi fyysisesti siirtelemällä paikasta toiseen ilman heidän suostumustaan, pidättämällä tai vangitsemalla, niin myös diskursiivisesti, symbolisen väkivallan kautta. Tällä tavalla siirtolaisten ”paljas elämä” avautuu uutisoinnin kohteeksi, ja näiden ihmisten ”persoona” tai ”ihmisyys” riisutaan ja heidän olemassaolonsa pelkistetään ruumiillisiksi olennoiksi.

”Laittomien” siirtolaisten ruumiit avautuvat määriteltäviksi uutisteksteissä muun muassa heidän terveydentilansa mainitaan lähes kaikissa uutisissa, joko lyhyesti, kuten *El Mundossa*³⁵³: ”*los ilegales se encuentran en buen estado de salud*”, suom. ”laittomien terveydentila on hyvä”, tai sitten yksityiskohtaisissa kuvauksissa, esimerkiksi *El Mundossa*³⁵⁴:

”Los ilegales se encuentran en buen estado de salud según ha indicado personal de Cruz Roja, que realizó una revisión sanitaria a cada uno de ellos, en la que detectó únicamente problemas leves, hinchazón de pies e irritación de ojos por el largo tiempo que llevaban embarcados.”

Suom. ”Laittomien terveydentila on hyvä, kertoo Punaisen Ristin henkilökunta, joka suoritti terveystarkastuksen. Tarkastuksessa ilmeni vain lieviä ongelmia, kuten jalkojen turvotusta ja silmien ärsytystä, joka johtui pitkästä laivamatkasta.”

*ABC*³⁵⁵ nostaa Fuerteventurassa kiinni saaduista siirtolaisista kertovan uutisen väliotsikoksi ”*Lesión en una rodilla*”, suom. ruhje nilkassa. Lisäksi uutinen kertoo

³⁵¹ Horsti 2005, 64.

³⁵² Vrt. Foucault 1980[1975], 1990[1976].

³⁵³ El Mundo 25.8.2004.

³⁵⁴ El Mundo 25.8.2004.

³⁵⁵ ABC 8.7.2004.

laivalla matkustaneista kahden miehen löytyneen lähes tajuttomina (*”dos hombres que llegaron casi inconscientes, con síntomas de hipotermia y con las ropas mojadas”*, suom. ”mukana oli kaksi miestä, jotka olivat lähes tajuttomia ja joilla oli hypotermian oireita sekä märät vaatteet”). Siirtolaisten joukossa oli myös raskaana oleva nainen (*”una de ellas embarazada”*). Siirtolaisia kuvataan näin heidän ruumiinsa toimintojen ja sen fyysisen kunnon kautta, heidän koko olemassaolonsa esittäytyy näissä uutisissa puhtaana biologisena olemisena.

*El País*³⁵⁶ kuvaa siirtolaisten ruumiin tilaa vielä edellisiä esimerkkejä yksityiskohtaisemmin:

”...la mayoría varones adultos, aunque había 10 mujeres [...] Entre los más graves se encuentran una embarazada de dos meses con gastroenteritis aguda, otro con un grave corte infectado en la pierna derecha, un tercero con fractura en una falange de la mano derecha y otro más con un cuadro agudo de deshidratación. Los cuatro restantes fueron atendidos de deshidratación...”

Suom. “...suurin osa oli täysi-ikäisiä miehiä, vaikka joukossa oli myös 10 naista. [...] Vakavimpien joukossa oli toisella kuulla raskaana oleva, jolla oli vakava mahalaukun ja suoliston tulehdus, toinen jolla oli oikeassa jalassaan pahasti tulehtunut viiltohaava, kolmas jolla oli luunmurtuma oikeassa kädessä, ja vielä yksi, jolla oli vakava nestevajaus. Neljää muuta hoidettiin nestevajauksen vuoksi...”

Teksti luo tarkan kuvan siirtolaisten ruumiiden huonosta tilasta, ”sairaudesta” ja asettaa nämä ihmiset negatiiviseen määritelmään, minkä voi tulkita jopa viittauksena biopoliittiseen rasismiin. ”Elämän optimalisoinnin” nimissä nämä ”sairaat” ja siksi vaaralliset ihmiset on syytä pitää tarkkailun alaisina. Nämä sairauskuvaukset lähestyvät Jessika ter Walin tulkintaa italialaisen *La Repubblica* -lehden uutisoinnista, joka koski ”laittomien” siirtolaisten valtaamaa *La Pantanella* -pastatehdasta Rooman keskustassa. ”Laittomien” valtaamasta tehtaasta rakennettiin median kuvauksissa sosiaalinen uhka koko yhteisölle ja tapaus esitettiin ter Walin mukaan ”sosiaalisena patologiana”, joka assosioi sairaudet ja kurjuuden tilanteen vaarallisuuteen muille, paikalliselle väestölle.³⁵⁸ Ruumiillisuuden diskurssit tekevät näin ”laittomista” biologisia ruumiita, joista on mahdollista tehdä diagnooseja ja tarvittaessa myös asettaa heidät vaarallisuuden, uhkan kontekstiin.

³⁵⁶ El País 2.2.2004.

³⁵⁸ Sit. Horsti 2005, 63. Vrt. ter Wal 1996.

5.2.5. Epähenkilöinnin diskurssi

Yksi median keskeisimmistä toimintamekanismeista on ilmiöiden ja asioiden neutralisoiminen, joka pelkistää monimutkaisen todellisuuden yksinkertaisen puhtaiksi faktoiksi, jotka ovat kaiken moraalisen arvostelun ulkopuolella. Näitä neutralisoinnin prosesseja voidaan kutsua oikeuttamisen *ad hoc* -metodeiksi, jotka voivat tehdä esimerkiksi persoonien mitätöinnistä täysin normaaleja käytäntöjä jopa ”demokraattisessa ja kehittyneessä” yhteiskunnassa.³⁵⁹ Yksi tapa neutralisoida asioita on etäännyttää yleisö siitä mitä ”oikeasti tapahtuu” käyttämällä epäpersoonallisia termejä. Ihmisiä ja tapahtumia voidaan tässä tarkoituksessa kuvata esimerkiksi luonnonkatastrofeihin liittyvin metaforin, kuten esittämällä siirtolaisten maahan saapumista ”lumivyöryinä”. Tästä esimerkki *El Mundosta*³⁶⁰:

”Las costas españolas sufrieron en la jornada del sábado una llegada masiva de inmigrantes en patera, la ‘avalancha’ ha continuado este domingo...”

Suom. ”Espanjan rannikolle saapui lauantaipäivän aikana suuri (tai ”massiivinen”) joukko siirtolaisia ja ’(lumi)vyöry’ on jatkunut tänä sunnuntaina...”

Juttu alkaa ensinnäkin mielenkiintoisella lauseella, jossa toimijoina ovat ”Espanjan rannikot”, jotka sananmukaisesti ”kärsivät” (esp. ”*sufrieron*”) siirtolaisten ”massiivisesta” (esp. ”*masiva*”) maahan saapumisesta. Tapahtuma on abstrakti, mutta selkeästi ei-toivottava. Mittasuhteiden liioittelu puhuttaessa siirtolaismäärän ”massiivisuudesta” on lisäksi tehokas keino yleisön pelkojen mobilisointiin kasvottoman uhan, ”lumivyöryn” edessä. Termi on muutenkin mielenkiintoinen, sillä lumeen liittyvää luonnonvoimaa voi pitää vielä voimakkaammin vaarallisena ja outona, kun sitä käytetään juuri espanjalaisessa uutisoinnissa. Espanjalaisten sanomalehtien käyttämiä siirtolaisuuden hyperbolisia kuvauksia ovat löytäneet myös Antonio Miguel Bañon-Hernández³⁶¹ sekä Octavio Vazquez Aguado³⁶². Luonteenomaista näille metaforille on se, että ne eivät välttämättä vastaa todellisia lukuja.

³⁵⁹ Dal Lago 1999, 284.

³⁶⁰ El Mundo 2.8.2004.

³⁶¹ Ks. Bañon-Hernández 1996.

³⁶² Ks. Vazquez Aguado 1998.

³⁶⁴ El Mundo 2.8.2004.

Siirtolaisten ”vyöryjen”: ”pysyvän poikkeustilan” kuvaaminen oikeuttaa myös viranomaiset ryhtymään ripeään toimintaan. Sama uutinen jatkaa toisessa lauseessaan³⁶⁴:

”Por su parte, la Policía Nacional ha repatriado hasta el momento a 37 de los 82 inmigrantes marroquíes, uno de ellos 16 años, a las costas granadinas desde el pasado viernes.”

Suom. “(Kansallinen) Poliisi on palauttanut viime perjantaista alkaen granadalaiselta rannikolta tähän mennessä 37 kaikkiaan 82 marokkolaisesta siirtolaisesta, yksi heistä oli 16-vuotias.”

Uutinen on julkaistu maanantaina, joten ”tähän mennessä” poliisi on jo ehtinyt toimia ja käännättää lähes puolet maahan pyrkineistä siirtolaisista. Akuutti uhka edellyttää nopeaa toimintaa ja normalisoi siten muukalaisiin kohdistuvan väkivallan.

Muukalaisen ”persoonan” olemassaolon tuhoaminen (ko. valtion näkökulmasta) hänen ruumiiseensa kohdistuvan kontrollin avulla voidaan neutralisoida moraalisen tekona juuri viittaamalla laajempiin asiayhteyksiin ja strategiaan kehyksiin³⁶⁵. Laajempaan asiayhteyteenä voi toimia esimerkiksi luonnonkatastrofi-metafora, joka abstrahoi tapahtumat. ”Laittoman” siirtolaisen persoona voidaan hävittää käytetyistä diskursseista myös kielellisellä sensuurilla, jolloin tämä epähenkilö vaietaan lopulta sosiaalisen näkymättömyyden tilaan.

Tästä esimerkkinä käy jo aiemmin käsitelty siirtolaisten kuvaaminen ”klandestiineinä”, ”maanalaista tai salaista toimintaa harjoittavina” (esp. *clandestinos*), ”irregulaareina”, ”normista poikkeavina” (esp. *irregulares*) tai ”laittomina” (esp. *ilegales*). Nämä termit viittaavat aina johonkin ryhmään, mihin tämä henkilö *ei* kuulu: hän on ei-eurooppalainen, ei-norminmukainen, ei-syntyperäinen, ei-kansalainen tai ei-laillinen. Tämä lähestymistapa täydellistää siirtolaisen, vaarallisen muukalaisen ulossulkemisen projektin, hänen sosiaalisen näkymättömyytensä ja neutralisoimisensa³⁶⁶. Tämän persoonan hävittämisen avulla voidaan myös hävittää kaikki muukalaisen neutralisointiin tai hiljentämiseen liittyvät moraaliset aspektit. Koska emme puhu kenestäkään henkilöstä tai persoonasta, jolla olisi jotain poliittista tai moraalista merkitystä, meidän ei tarvitse myöskään miettiä miksi vaiennamme hänet.

³⁶⁵ Dal Lago 1999, 269–270.

³⁶⁶ Mt., 269–270, 272.

5.2.6. Hiljaisuuden ”diskurssi”

Vaikka tiedotusvälineiden vaikutusvaltaa analysoidaan tavallisesti sen kautta mitä, mistä ja miten asioista ja tapahtumista siellä puhutaan, Danilo Zolo esittää, että tiedotusvälineiden valta perustuu ennen kaikkea siihen, mitä jätetään sanomatta. Hänen mukaansa hiljaisuus on kaikkein tehokkain median vaikutuskeino ja yleisön mielipiteiden yhdenmukaistamisen väline. Näillä keinoilla voidaan pyrkiä myös poliittisen yhteisymmärryksen saavuttamiseen: yksinkertaistamalla monimutkaisia ja vyyhtimäisiä yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten siirtolaisuutta, ja tehden niistä siten helpommin hallittavia ja arvotettavia.³⁶⁷ ”Ilegitiimit muukalaiset” voidaan tehdä näkymättömiksi tai saada katoamaan ainoastaan heidän olemassaolonsa vaarallisuuden ja sen aiheuttaman ”sosiaalisen hälytystilan” perusteella.

Tiedotusvälineet eivät ainoastaan muokkaa yleisön ideologioita käsityksiä, vaan myös tekevät yleisön puolesta valintoja siitä, mitkä asiat ovat tarpeeksi ”tärkeitä” ylittääkseen uutiskynnyksen ja ansaitakseen paikkansa yleisön mielikuvissa ja tajunnassa. Erityisen huolestuttavaa tässä kehityksessä on se, että valtaosa informaatiota vastaanottavasta yleisöstä ei vaivaudu etsimään tai tiedä, mistä voisi löytää vaihtoehtoisia näkökulmia maailman tapahtumille, vaikka valtamediat toistavat samaa diskurssia ja tulkintaa tietyille ilmiölle. Siten esimerkiksi siirtolaisten ja muiden muukalaisten, kuten vähemmistöjen, ääntä ei tiedotusvälineissä kuulu kuin satunnaisesti. Tämä vahvistaa vallalla olevia käsityksiä vastadiskurssin puuttuessa tai saadessa huomattavasti vähemmän julkisuutta.³⁶⁸

Michel Foucault’n näkemyksen mukaan diskurssit välittävät ja tuottavat valtaa, mutta myös tekevät vallan näkyväksi ja asettavat sen alttiiksi uhalle. Tästä näkökulmasta katsottuna hiljaisuus ja hiljentäminen suojelevat valtarakenteita³⁶⁹. Median antama informaatio voi siksi johtaa myös harhaan, kuten Juha Varto esittää vertauskuvalla linnusta, joka suojelee pesäänsä johdattamalla pedot toiseen suuntaan. Samoin toimii hänen mukaansa medioitunut kulttuuri, jossa osoitetaan jatkuvasti muualle kuin sinne, missä todelliset valtarakenteet toimivat. Informaatiotulva toimii siten yhtä tehokkaana kritiikin ja vastadiskurssien hiljentäjänä kuin suoranainen sensuuri.³⁷⁰ Siirtolaisten

³⁶⁷ Zolo 1992, 200.

³⁶⁸ Vrt. Raittila 2003.

³⁶⁹ Foucault 1990[1976], 101.

³⁷⁰ Varto 2004, esitelmä.

maahantulon uutisointi espanjalaisissa sanomalehdissä osoittaa viranomaisten toimiin, teknologiaan, siirtolaisten ruumiin toimintaan ja heidän palauttamisensa välttämättömyyteen, mutta ei ilmiön juurille, juuri siihen mistä pitäisi puhua, mutta josta kertominen on paljon vaikeampaa ja moniselitteisempää kuin päivittäisuutisoinnissa kerrottujen faktojen. Siksi on helpompaa toistaa ja samalla uusintaa tuttuja puhetapoja päivästä toiseen.

5.3. ELÄMÄ JA KUOLEMA MERELLÄ

Raúl Martínez Corcuera vuonna 1998 tekemän tutkimuksen mukaan siirtolaiset esitetään espanjalaisissa uutismedioissa tavallisimmin joko pidätettyinä tai kuolleina, yritettyään saapua maahan luvatta. Siirtolaisuus asettuu hänen mukaansa siten tavallisimmin viranomaisten väliintulon ja oletetun rikollisuuden kontekstiin.³⁷¹ Oman analyysini tulokset ovat samansuuntaisia: muukalaiset esittäytyvät espanjalaisen median teksteissä hallinnon kohteina, laittomuuden tilassa, epähenkilöinä tai poliittisesta merkityksestä riisuttuina, puhtaasti biologisina ja ruumiillisina olentoina. Näitä diskursseja uusintavan uutisoinnin seurauksena on siirtolaisten ulossulkeminen: tuomitseminen limbon, marginaalisuuden tilaan.

”Laittomien” siirtolaisten perustavaa laatua oleva vieraus ja ulkopuolisuus tulevat erityisen näkyväksi niissä ihmisissä, jotka hukkuvat joka vuosi läntiseen Välimeren. Haaksirikot voidaan selittää salakuljettajien, ”orjakauppiaiden” ja muiden rikollisten syyksi, tai ohittaa koko tapahtuma käsittelemällä sitä etäännytetysti, ”teknisten faktojen” kokoelmana. Haaksirikoissa menehtyneitä ei ole mahdollista haastatella, mutta paljastavaa kyllä, edes henkiin jääneitä ei tavallisesti pidetä niin merkityksellisinä, että heiltä voitaisiin pyytää kommentteja. Näin ollen hukkuneista tulee pelkkiä ihmisruumiita ilman historiaa tai identiteettiä, pelkkiä numeroita tilastoihin.³⁷²

Analyysin kohteena olevissa espanjalaisissa sanomalehdissä kerrotaan siirtolaisten elämästä ja kuolemasta saman uutisgenren sisällä kuin siirtolaisten pidätyksistä ja

³⁷¹ Ks. Martínez Corcuera, Raúl 1998.

³⁷² Dal Lago 1999, 279, 281.

käännyttämisistä. Otsikko *El Paísista*³⁷³: ”*Cuatro inmigrantes y un bebé mueren al naufragar frente a la costa de Tarifa*”, suom. ”Neljä siirtolaista ja vauva kuolleet haaksirikossa Tarifan rannikolla”. Uutisessa on kuva poliisin sukeltajista, jotka kannattelevat pinnalla yhden haaksirikossa menehtyneen siirtolaisen ruumista. Suomalaiselle lukijalle koko uutinen on hämmentävä, koska meidän tiedotusvälineissämme ei ole tapana esittää kuvia kuolleista ihmisistä. Kuolema tapahtumana sijoittuu myös suomalaisen, kuten espanjalaisenkin, ajattelun mukaisesti aina onnettomuus- ja rikososastolle.³⁷⁵ Kyseessä on ehkä onnettomuus, mutta onko kuolema myös rikos, jos se tapahtuu ”väärässä paikassa”?

*El Mundo*³⁷⁶ kertoo:

”La Guardia Civil ha localizado el cadáver de un inmigrante, de entre 35 y 40 años, que presuntamente había intentado entrar a nado en Ceuta. El cuerpo fue encontrado en una playa contigua a la frontera del Tarajal, en aguas de la bahía sur.”

Suom. ”Poliisi on löytänyt 35–40-vuotiaan siirtolaisen ruumiin. Hän oli oletettavasti yrittänyt saapua Ceutaan uiden. Ruumis löytyi Tarajalin rajan viereiseltä rannalta etelänpuoleisen rannikon vesiltä.”

Jos poliisin oletus on oikea, herää kysymys, mikä saa ihmisen lähtemään näin epätoivoiseen yritykseen. Millaiset olosuhteet ajavat ihmisen tällaiseen päätökseen? Tai millaiset kuvitelmat hänellä on ollut siitä, mikä unelmien Euroopassa odottaa? Teksti jatkuu teknisellä kuvauksella hajoavan ruumiin olomuodosta ja siitä, miten se seuraavaksi viedään ruumiinavaukseen, missä kuolinsyy voidaan määritellä. Koko uutinen näyttäytyy makaaberina näytelmänä, jossa ihminen, joka valtioiden rajan ylitettyään ja siten siirtolaiseksi muututtuaan, on hukkunut ja vieraan valtion viranomaiset ovat löytäneet hänen ruumiinsa. Tämä ruumis viedään kuolemansyöntutkijalle, joka tekee ruumiinavauksen tunnistamattomalle muukalaiselle, hänen kehostaan tulee osa espanjalaisen hallinnon käytäntöjä. Ja tragedia jatkuu.

Mediaa on kritisoitu sen kykenemättömyydestä käsitellä hitaita ja jatkuvasti liikkeessä olevia prosesseja, kuten ilmaston lämpenemistä tai globaalitalouden vääristyneitä rakenteita, asioita, joista voi joka päivä esittää todistusaineistoa, mutta joiden syy-

³⁷³ El País 1.8.2004.

³⁷⁵ Ks. Escobar 1998.

³⁷⁶ El Mundo 8.3.2004.

seuraus-suhteet ovat monimutkaisia, monensuuntaisia ja vaikeasti hallittavia. Yhtä totuutta ei ole. Pyrkimys asioiden yksiselitteiseen esittämiseen on tuomittu epäonnistumaan. On vain erilaisia näkökulmia, tekoja ja tulkintoja. Mutta yksi kiistämätön moraalinen arvo tässä monimutkaisessa maailmassa on olemassa – ihmisyyden. Immanuel Kanti sanoi ihmisyyttä tulisi siksi aina kohdella päämääränä sinänsä³⁷⁷.

³⁷⁷ Sit. Saarinen 1995[1994], 163.

6. TRAGEDIA RAJALLA

”Näiden länsimaisen maailman rajakokemusten ytimessä murtuu tietenkin myös itse tragedian kokemus. Sen jälkeen kun Nietzsche on osoittanut, että se tragedian rakenne, johon länsimaisen maailman historia perustuu, ei ole muuta kuin tämän tragedian hylkäämistä, unohtamista ja sen äänetöntä seurausta.”

– *Didier Eribon*³⁷⁸

Peik Johansson kertoo kirjassaan *Kuolema Ruandassa* siitä, miten ruandalaiset menettivät uskonsa kansainväliseen oikeudenmukaisuuteen, kun kukaan ulkopuolinen ei puuttunut maassa vuonna 1994 tapahtuneeseen kansanmurhaan.³⁷⁹ Tapahtumien katastrofaalisuutta vähäteltiin pitkään tiedotusvälineissä ja länsimaiset poliitikot kiistelivät siitä, mikä todella on kansanmurha, miten se määritellään. Frank Johanssonin tulkinnan mukaan Ruandan tilanne ei kiinnostanut länttä, sillä maalla ei ollut geopolittista merkitystä. Siksi kansainvälinen yhteisö jäi pohtimaan semantiikkaa, käymään määrittelykiistaa siitä, kuinka paljon ihmisiä on kuoltava ja missä olosuhteissa, jotta asiaan pitää puuttua.³⁸⁰ Espanjan ja Afrikan erottavalla merellä käytävä tragedia ei ehkä yllä mittasuhteiltaan Ruandan kaltaisten tapahtumien tasolle, mutta se on tragedia, joka toistaa sama lähtöasetelmaa: kaikkien henkeä ei pidetä yhtä arvokkaana.

Olen pyrkinyt hahmottamaan tutkielmassani liikkuviin muukalaisiin kohdistuvia symbolisia väkivallantekoja. On huomattava, että väkivallan symbolisuus ei vähennä sen vakavuutta. Väkivalta symbolisella tasolla, määrittelyn politiikkana, johtaa arvostelmiin, joiden perusteella elämiä punnitaan. Sanat ovat tekoja, sillä niillä on suoria vaikutuksia ihmisten elämään. Totuuden ja epätotuuden, normaalin ja epänormaalin, saman ja erilaisen välinen raja on väkivallan Colosseum. Siellä symboliset arvohierarkiat muuttuvat lihaksi.

Kysymyksenasetteluni oli kaksiosainen. Laajemmassa kontekstissa perehdyin kysymykseen: Millaisia symbolisen väkivallan strategioita suvereenit kansallisvaltiot

³⁷⁸ Sit. Jylhä 1998, s.1., alkuperäinen teksti teoksesta: Eribon, Didier (1993), *Michel Foucault*, Vastapaino.

³⁷⁹ Johansson 1994, 13.

³⁸⁰ Filmitid (TV2), 7.3.2005.

käyttävät liikkuvia muukalaisia kohdatessaan? Testasin näitä laajemmassa kontekstissa löytyneitä symbolisen väkivallan käytäntöjä spesifimpään tutkimusongelmaan, joka sijoittui Espanjan historiallis-poliittiseen kontekstiin ja erityisesti ”laittomista” siirtolaisista kertoviin uutisdiskursseihin espanjalaisissa sanomalehdissä. Molemmat tarkastelun tasot tekivät selväksi, että symbolisen väkivallan käytäntöjen kenttä on kirjava ja analysoitavaa riittäisi huomattavasti laajempaankin tutkimukseen. Muukalaisten symbolinen hallinnointi ilmeni uutisteksteissä tapahtumien etäännyttämisenä teknisiksi kuvauksiksi tapahtumista. ”Ilman lupaa” kansallisvaltion alueelle saapuneista ihmisistä käytetään myös kriminalisoivia ja epähenkilöiviä puhetapoja, kuten käsitteitä ”siirtolaisten vyöry” tai ”laittomat”/”klandestiinit” siirtolaiset. Näkökulma näissä uutisissa on ”yksiääninen”³⁸¹ ja se kuuluu viranomaisille tai hallinnon edustajille. Siirtolaisia ei haastatella, eivätkä he ole läsnä kuin tekojen kohteena.

Tässä kohden on tosin huomioitava uutisen lajityypin asettamat rajoitukset. Näkökulmien lukumäärä on tavallisesti pieni, sillä tiedot kootaan rutiiniuutisiin pääasiassa viranomaisraporteista tai uutistoimistoilta. Vaikka näitä diskursseja löytyi analyysin kohteena olleista uutisteksteistä suhteellisen helposti, koin toisaalta ongelmalliseksi tekstien lyhyen muodon, sillä diskurssianalyysin pohjaksi jäi loppujen lopuksi suhteellisen vähän rakennusmateriaalia. Laajemmassa työssä olisin voinut ottaa mukaan laajemman aineiston ja käyttää analyysissa mahdollisesti myös ”pehmeitä” kvantitatiivisia metodeja. Aineiston edustavuus, 16 uutista reilun puolen vuoden ajalta, on mielestäni siinä mielessä riittävä, että samantyyllisiä diskursseja on esiintynyt uutisoinnissa aiemminkin, kuten alan espanjalaiset tutkimuksetkin todistavat.³⁸²

Tulokset olivatkin pitkälti samansuuntaisia kuin mitä monet muut eurooppalaisen median siirtolaisuusdiskursseja tutkineet ovat aiemmin raportoineet.³⁸³ Siten aineiston voi katsoa kuvaavan laajempaa suuntausta siirtolaisia kuvaavien diskurssien tutkimusalalla. Harvinaisempi löytö oli espanjalaisten sanomalehtien uutisissa esiin noussut ruumiillisuuden diskurssi, joka ulottaa symbolisen hallinnon ”laittomien” siirtolaisten kehoon ja pelkistää heidän olemassaolonsa puhtaaksi biologiseksi olemiseksi tekemällä heidän kehonsa toiminnoista ”diskursiivisia diagnooseja”. Tällaiset mielikuvat esimerkiksi kehojen ”sairaudesta” voi tulkita biopoliittiseksi

³⁸¹ Raittila, Kuttilainen 2000, 84.

³⁸² Vrt. Bañon-Hernández 2002.

³⁸³ Ks. esim. Horstí 2005 tai ter Wal 2002.

rasismiksi, joka arvottaa näiden muukalaisten olemassaoloa eri tavalla kuin oman valtion kansalaisten elämää.

Päädynkin ehdottamaan jatkotutkimuksen kohteeksi biovallan diskursiivisia ilmentymiä. Kiinnostavaa olisi kohdistaa tutkimus laajempiin artikkeleihin, esimerkiksi reportaaseihin, joissa luodaan kokonaisvaltaisia narratiiveja muukalaisten elämän haltuun ottamisesta. Merkkejä tämäntyyppisestä (väki)vallankäytöstä on ilmassa esimerkiksi biotunnisteita koskevassa keskustelussa. Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi myös ”laittomien” visuaalinen esittäminen mediassa. Kuva-analyysi voisi tarjota uusia näköaloja myös mielikuvien ja tunteiden, esimerkiksi pelkojen, tasolla käytäviin merkityskamppailuihin. Olisi myös kiinnostavaa analysoida Espanjan tilannetta laajemmalla aikaperspektiivillä, ja tutkia onko hallituksen vaihdos ja/tai Madridin terrori-iskut vaikuttaneet ”laittomista” siirtolaisista käytettyihin diskursseihin, sekä medioissa että hallinnon teksteissä. Erityisen kiintoisaa olisi verrata Espanjan mediadiskursseja muissa Euroopan maissa, kuten Britanniassa, käytyyn keskusteluun.

Espanjan tapaus on sinällään hyvin mielenkiintoinen erilaisuuden (diskursiivisen) kohtaamisen näkökulmasta, onhan maalla pitkä kolonialismin, toiseuden hyväksikäytön, ja muukalaisten syrjinnän historia, mutta samanaikaisesti maan kulttuuri on paljon velkaa islamilaiselle maailmalle. Afrikka on lähellä ja Välimeri on kautta aikojen ollut ranskalaisen filosofin ja sosiologin Sami Naïrin mukaan maailman keskeisin siirtolaisuuden areena. Alueella vallitsee yksi maailman suurimmista elintasokuiluista, ja siellä muhii myös suuria poliittisia ristiriitoja.³⁸⁴ Siirtolaisuuden nopea kasvu Espanjaan on myös asettanut paineita maan poliittisille päätöksentekijöille: maa elää juuri nyt hyvin kriittistä aikaa, pian on myös päätettävä tulevaisuuden suuntalinjat. Monet muut EU-maat ovat kallistuneet maahanmuuttopolitiikan kiristämisen suuntaan, Espanja on toisaalta osoittanut suvaitsevaisempaa linjaa, mitä todistaa muun muassa keväällä 2005 järjestetty laaja siirtolaisten statuksen laillistamisprosessi.

Toisaalta taas Espanja oli aloitteentekijänä, kun heinäkuussa 2005 päätettiin G5-maiden yhteisten ”laittomien” palauttamislentojen aloittamisesta. Espanjaan ei ole kuitenkaan syntynyt (vielä) näkyvää uusoikeistolaista puoluetta, toisin kuin esimerkiksi Saksaan, Ranskaan, Itävaltaan ja Hollantiin. Espanjalla onkin mahdollisuus toimia vaa’ankielenä, joka kääntää turvapaikkapolitiikan suunnan koko Euroopassa. Muukalaisten ja ”vanhan

³⁸⁴ El Mundo 27.6.2005.

mantereen” tulevaisuus ei tosin näytä kovin lupaavalta, sillä kuten tämäkin tutkielma todistaa, siirtolaisuus esitetään voittopuolisesti uhkakuvana, vaikka samaan aikaan myönnetään, että Eurooppa tarvitsee nuorta verta ja lisää työvoimaa.

Oma tekijänsä tässä keskustelussa on Lontoon heinäkuisten pommi-iskujen myötä kiihtynyt ”terrorismin vastainen taistelu”, joka sai alkunsa New Yorkin 9/11-iskuista vuonna 2001. Terrorismi on linkitetty medioissa ja myös politiikassa läheisesti ”laittomaan siirtolaisuuteen”. Näitä merkitysblokkeja käsitellään samoissa asiayhteyksissä mediassa sekä samoissa kansainvälisissä kokouksissa, kuten viime toukokuuisessa G5-maiden johtajien tapaamisessa Pariisissa. Olin itse Madridissa, kun militaristisen islamistiliikkeen asettamat pommit räjähtivät lähijunissa 11.3.2004. Vaistomainen reaktioni oli pelko, kaikki erilainen ja tavallisuudesta poikkeava tuntui vaaralliselta ja sellaisiin tilanteisiin joutumista piti välttää. Kun tapahtumia ryhdyttiin asettamaan laajempaan mittakaavaan, alkoi käydä ilmi, ettei asia ole lainkaan niin yksinkertainen. Tragedian syyt ja seuraukset kietoutuvat monimutkaiseen vyyhteen, josta voi löytää kymmeniä, jos ei tuhansia langanpäitä. Selitysten tarjoaminen jää aina vajavaiseksi, jotain jää aina piiloon. Marokkolaiset ovat espanjalaisessa yhteiskunnassa se ryhmä, johon kohdistuu kaikkein eniten rasistisia hyökkäyksiä ja syrjintää.³⁸⁵ Espanjalla oli joukkoja Irakissa. Al-Qaida on kiihdyttänyt maailmanlaajuisia *jihadia*. Tiedotusvälineet luovat Espanjassakin aktiivisesti tulkitsemiskaavoja, joiden avulla ihmiset pyrkivät ymmärtämään käsittämättömältä tuntuvia ilmiöitä.

Kaikkien näiden tragedioiden taustalla väikkyä pitkäaikainen murhenäytelmä, jonka päättymistä ei ole näköpiirissä. Kun 10 prosenttia maapallon väestöstä käyttää 80–90 prosenttia energiasta ja raaka-aineista, ei myöskään tulevaisuus näytä tuovan sen kummempaa helpotusta tilanteeseen.³⁸⁶

”Mitä köyhempiä ovat ihmiset ympärilläsi, sitä korkeammaksi sinun on rakennettava muurisi, sitä suurempia ovat sinun koirasi ja aseesi. Vielä kärjistyneempi välien selvittely köyhimpien kanssa on odottamassa, se alkaa ulkomaalaispoliisilla ja viisumipakolla.”

– Hanz Dietrich³⁸⁷

³⁸⁵ El País 17.4.2004.

³⁸⁶ Isaksson, Jokisalo 1998, 251.

³⁸⁷ Sit. Isaksson, Jokisalo 1998, 252.

Siirtolaisuus jatkuu ja keskustelu maahanmuuttopolitiikasta käy kiihkeänä kaikilla mantereilla, Euroopassa, Aasiassa, Afrikassa, Australiassa ja Amerikassa. Media asettuu tässä kuviossa myrskyn silmään. Kuten mediatutkijat Monty G. Marshall ja Ted Robert Gurr huomauttavat, entistä harvempi ihminen maailmassa menehtyy sodissa, jotka kuitenkin edelleen saavat medioissa suurimman huomion ”sensaatiomaisuutensa” ansiosta.³⁸⁸ Sotien, nälänhädän ja ympäristötuhojen aiheuttamat väestöliikkeet sen sijaan johtavat ihmisuhreihin joka hetki. Maailman massiivisimmat joukkotuhoaseet ovatkin nykyään maailmankaupan epätasa-arvoiset rakenteet sekä köyhyys.³⁸⁹

Itse kaipaisin kauaskantoisempaa keskustelua ja tutkimusta turvapaikkapolitiikassa tapahtuneiden ja suunniteltujen muutosten vaikutuksista ihmisten elämään. Eurooppalainen turvapaikkajärjestelmä, joka pompottelee ihmisiä maasta toiseen turvapaikan toivossa, on ankarin kaikkein haavoittuvimmille yksilöille. Tämän järjestelmän surullisimpia uhreja ovat siirtolaislapset, jotka ovat viime aikoina nousseet otsikoihin Ruotsissa. Lapset ovat menettäneet elämänhalunsa ja vaipuneet syvään depression epävarman elämän ja toivottoman tulevaisuuden edessä. Näitä tapauksia on jo niin paljon, että julkisessa keskustelussa puhutaan apatiaepidemiasta.³⁹⁰ Ihmisten oikeus terveyteen, onneen ja tarpeiden tyydytykseen on siten asetettu pelinappulaksi vallan ja hallinnon käytännöissä: turvapaikkapolitiikassa. Michel Foucault’n sanoin nämä poliittiset käytännöt tekevät ”ihmisestä eläimen, jonka elämän hänen politiikkansa elävänä oliona asettaa kyseenalaiseksi”.³⁹¹

Toinen esimerkiksi elämän asettamisesta pelinappulaksi kansainvälisen politiikan peliarenalla on Darfurin pakolaistilanne: koska poliittisen johdon mukaan sota on loppunut, ei turvapaikkaa hakeville voida antaa pakolaisstatusta. Kuitenkin taistelut jatkuvat ja pakolaisleirit paisuvat koko ajan. Näiden leirillä asuvien näkökulmasta ”ihmisten maailma” on siten erillinen politiikan maailmasta, missä tehdään määrittelyjä ja luodaan olosuhteita elämälle, sen jatkumiselle tai loppumiselle.³⁹²

Medioilla on kaiken kaikkiaan merkittävä rooli siinä prosessissa, jonka kautta rakennamme kokonaiskuvan maailman tapahtumista, ja ennen kaikkea arvotamme näitä tapahtumia. Kun media esittää palestiinalaisten sotilaiden iskut ”terroritekoina” ja

³⁸⁸ Helsingin Sanomat 12.6.2005.

³⁸⁹ The Guardian, 26.5.2004.

³⁹⁰ Ajankohtainen kakkonen (TV2) 5.7.2005.

³⁹¹ Foucault 1990[1976], 143.

³⁹² Prior 2004, s.1.

israelilaisten iskut ”vastatoimina” tai kertoo, että pakistanilaiset fundamentalistit ovat saaneet ”terroristitartunnan”, on kyse symbolisen väkivallankäytön malliesimerkeistä. Tutkija Stuart M. Leiderman on nostanut esille pakolaisuuden määritelmän ongelmat. Koska esimerkiksi ympäristöpakolaisuus ei kuulu Geneven pakolaissopimuksen määritelmään, nämä ihmiset eivät ole oikeutettuja hakemaan turvapaikkaa. ”Se ei ole rakentavaa. Jokaisella täytyy olla paikka maailmassa.”, muistuttaa Leiderman.³⁹³

Raja terroristin, vapaustaistelijan ja kapinallisen, kuten ”elintasopakolaisen”, turvapaikanhakijan ja ”laittoman” siirtolaisenkin välillä on hiuksenhieno, kaukaa katsottuna tuskin nähtävissä. Tuon rajan veto on aina väkivallanteko, moraalinen tuomio, potentiaalinen tragedia. Ihmisten ja asioiden määrittely on politiikkaa. Jouduin itsekin miettimään aika ajoin tässä tutkielmassa tekemiäni provosoivia, asiayhteyttä selventäviä tai muuten työn kannalta hedelmällisiä vastakkainasetteluja ja niiden eettisyyttä. Analysoidessani espanjalaisten sanomalehtien uutisia, jouduin toteamaan syylistyväni ajoittain itsekin väkivallantekoihin, sillä huomion rajaaminen vain tutkimusintressin kannalta oleellisiin diskursseihin sulkee väistämättä silmäni ”koko totuudelta”. Johtopäätöksenä on, että maailmasta on vaikea puhua erottelematta, kategorisoimatta tai arvottamatta sitä. Kieli on subjektiivinen, mielikuvia ja tunteita herättävä, assosioiva ja arvottava sekä hierarkisoiva ilmaisun keino, se on valtaa ja tekoja. Siksi kaikilla kieltä käyttävillä on myös vastuu siitä, millaisia tekoja heidän sanoihinsa kätkeytyy.

³⁹³ Helsingin Sanomat 1.8.2005.

LÄHTEET

Primaariaineisto – analysoidut artikkelit:

- ABC*, 28.6.2004. ABC, ”Detenidos 147 ”sin papeles” en 48 horas cuando intentaban llegar a las costas granadinas” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 13.7.2004. <<http://www.abc.es/abc/pg040628/prensa/noticias/Nacional/Nacional/200406/28/NAC-...>>
- ABC*, 8.7.2004. EFE (Espanjan tietotoimisto), ”Interceptados 106 inmigrantes en tres pateras que llegaron a Fuerteventura” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 13.7.2004. <http://www.abc.es/COM_ABC/servicios/imprimir/printPage.asp>
- El Mundo*, 8.3.2004. EFE, ”Hallan el cadáver de un inmigrante que nadaba hacia Ceuta” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 17.6.2005. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/03/08/sociedad/1078750549.html>>
- El Mundo*, 24.3.2004. EFE, ”Interceptados 24 inmigrantes frente a la costa de Granada” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 17.6.2005. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/03/24/sociedad/1080117164.html>>
- El Mundo*, 21.7.2004. EFE, ”Interceptada en aguas de Granada otra patera con 52 inmigrantes” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 21.7.2004. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/07/21/sociedad/1090392503.html>>
- El Mundo*, 31.7.2004. EFE, ”La Guardia Civil intercepta a más de 100 inmigrantes en Canarias en poco más de 24 horas” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 12.8.2004. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/07/31/sociedad/1091270534.html>>
- El Mundo*, 2.8.2004. EFE, ”Continúa la llegada masiva de ‘sin papeles’ con 66 nuevos detenidos en las costas de Granada y Málaga” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 12.8.2004. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/02/sociedad/1091352687.html>>
- El Mundo*, 5.8.2004. EFE, ”Detenidos 80 inmigrantes al llegar a Fuerteventura en dos pateras” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 12.8.2004. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/05/sociedad/1091693207.html>>
- El Mundo*, 9.8.2004. EFE, ”Interceptan una nueva patera que iba a Fuerteventura con 34 inmigrantes” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 12.8.2004. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/09/sociedad/1092039783.html>>

- El Mundo*, 25.8.2004. Agencias (eri tietotoimistot), ”Interceptadas cinco pateras frente a las costas de Granada y Almería con más de 230 inmigrantes a bordo” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 1.9.2004.
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/25/sociedad/1093399100.html>>
- El País*, 2.2.2004. Juan Manuel Pardellas, ”Interceptado rumbo a Canarias un carguero con 150 ‘sin papeles’” (uutinen).
- El País*, 11.4.2004. El País, ”Detenidos 95 inmigrantes en Almería y Granada” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 8.7.2005.
<http://www.elpais.es/articulo.html?d_date=&xref=20040411elpand_1&type=Tes&anchor=elpporint>
- El País*, 26.4.2004. Agencias, ”30 subsaharianos consiguen entrar en Ceuta tras romper la valla fronteriza” (uutinen).
- El País*, 24.5.2004. Luis E. Siles, ”Dos muertos en reyertas registradas en Isla Cristina y Bornos” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 8.7.2005.
<http://www.elpais.es/articulo.html?d_date=&xref=20040524elpand_1&type=Tes&anchor=elpporint>
- El País*, 20.6.2004. EFE, ”Interceptada una patera con 36 inmigrantes en Fuerteventura” (uutinen).
- El País*, 1.8.2004. Cándido Romaguera, ”Cuatro inmigrantes y un bebé mueren al naufragar frente a la costa de Tarifa” (uutinen).

Kirjallisuus ja tieteelliset artikkelit:

- Aalto, Pami (2003), ”Geopolitiikka ja Q-metodologia: diskurssit ja yksilötoimijat tutkimuskohteena”. Teoksessa Harle, V. & Moision, S. (toim.), *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, s. 130–149.
- Agamben, Giorgio (1998 [1995]), *Homo sacer. Sovereign Power and Bare Life*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Agamben, Giorgio (2001 [1996]), *Keinot vailla päämäärää. Reunamerkinäjä politiikasta*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Agnew, John (1998), *Geopolitics. Re-visioning world politics*. London: Routledge.
- Alker, Hayward R. ja Sylvan, David (1994), ”Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä?”. *Kosmopolis*, vol. 24:3, s. 5–25.
- Appignanesi, Richard, Sardar, Ziauddin & Curry, Patrick (1998 [1995]),

Postmodernismi. Helsinki: Jalava.

- Ashley, Rickhard (1989), "Living on Border Lines: Man, Poststructuralism, and War". Teoksessa Der Derian, J. & Shapiro, M. J. (toim.), *International/Intertextual Relations. Postmodern Readings of World Politics*. New York: Lexington Books, s. 259–321.
- Ashley, Rickhard (1996), "The Achievements of Poststructuralism". Teoksessa Smith, S., Booth, K., Zalewski, M. (toim.), *International Theory: Positivism and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 240–253.
- Bañon-Hernández, Antonio Miguel (1996), *Racismo, discurso periodístico y didáctica de la lengua*. Almería: Universidad de Almería.
- Bañon-Hernández, Antonio Miguel (2002), "Spain". Julkaisussa ter Wal, Jessika (toim.), *Racism and Cultural Diversity in the Mass Media. An Overview of Research and Examples of Good Practice in the EU Member States, 1995-2000*. EUMC, ERCOMER. WWW-dokumentti. Luettu 8.7.2005.
<http://www.eumc.eu.int/eumc/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=3fb38ad3e22bb&contentid=3fb3f9cfb3592>
- Bauman, Zygmunt (1995), *Life in Fragments. Essays on Postmodern Morality*. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Zygmunt (1996), *Postmodernin lumo*. Toim. Ahponen, P. & Cantell, T. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Zygmunt (2000 [1997]), "The Making and Unmaking of Strangers". Teoksessa Werbner, P. & Modood, T. (ed.), *Debating Cultural Hybridity – Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London: Zed Books, s. 46–57.
- Beck, Ulrich (1999), "Kosmopoliittinen perspektiivi – Toisen modernin sosiologiasta". *Tiede & Edistys*, nro. 3/99, s. 177–199.
- Best, Steven & Kellner, Douglas (1991), *Postmodern Theory – Critical Interrogations*. London: MacMillan Education LTD.
- Bigo, Didier (2001), "Migration and security". Teoksessa Guidaron, V. & Joppke, C. (toim.), *Controlling a New Migration World*. London: Routledge, s. 121–149.
- Bono, Salvatore (1998), "Maghreb ja Välimeren Eurooppa". Teoksessa Hanska, J., Masonen, P. & Virtanen, K. (toim.), *Islamin ja kristikunnan rajoilla. Kulttuurien kohtaaminen ja vuorovaikutus Välimerellä*. Rauhan- ja

- konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia no. 78. Tampere: Tampereen yliopisto, s. 19–37.
- Bort, Eberhard (2002), “Illegal migration and cross-border crime”. Teoksessa Zielonka, Jan (toim.), *Europe Unbound – Enlarging and Reshaping the Boundaries of the European Union*. London: Routledge, s. 191–212.
- Bourdieu, Pierre (1999), “Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field”. Teoksessa Steinmetz, George (toim.), *State/Culture – State Formation after the Cultural Turn*. New York: Cornell University Press.
- Castles, S. & Miller, M. J. (2003 [1993]), *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Cole, Philip (2000), *Philosophies of Exclusion. Liberal Political Theory and Immigration*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Coleman, David (1999), “New Light on Mediterranean Migration. A review article.” *International Migration*, vol. 37:2.
- Cornelius, Wayne A. & Tsuda, Takeyuki (2004), “Controlling Immigration: The Limits of Government Intervention”. Teoksessa Cornelius, A., Tsuda, T., Martin, P. L., Hollifield, J. F., *Controlling Immigration. A Global Perspective*. Stanford, California: Stanford University Press, s. 3–50.
- Dal Lago, Alessandro (1999), ”Epähenkilöt”. *Tiede & Edistys*, vol. 24, nro. 4, s. 265–289.
- Dallanhol, Heloísa (2000), “Propuesta de cobertura periodística sobre la inmigración ilegal en Canarias”. *Revista Latina de Comunicación Social*, nro. 33. WWW-dokumentti. Luettu 10.7.2005.
<<http://www.ull.es/publicaciones/latina/aa2000kjl/x33se/62helo.htm>>
- Dean, Mitchell (1999), *Governmentality – Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE.
- Demko, G. J. & Wood, W. B. (1994), “Introduction”. Teoksessa Demko, G. J. & Wood, W. B. (ed.), *Geopolitical Perspectives on the 21st Century*. Colorado: Westview Press Inc, s. 3–14.
- Doty, Roxanne Lynn (1996), “The Double-Writing of Statecraft: Exploring State Responses to Illegal Immigration”. *Alternatives*, nro. 21, s. 171–189.
- Douglas, Mary (2000 [1966]), *Puhtaus ja vaara. Rituaalistisen rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.

- Driessen, Henk (1998), "The 'new immigration' and the transformation of the European-African frontier". Teoksessa Wilson, T. M., Hastings, D. (toim.), *Border Identities – Nation and State at International Frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press, 96–116.
- Enzensberger, Hans Magnus (2003 [1995]), "Suuri muutto. 33 merkintää". Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.), *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, s. 21–50.
- Escobar, Pedro (1998), "La exclusión social de la inmigración africana. Un análisis de la prensa diaria almeriense (1990–1994)". Teoksessa Checa, F. (toim.), *Africanos en la orilla*. Barcelona: Icaria.
- EVA (2001), *Vieraassa vara parempi? Suomen maahanmuuttopolitiikan haasteet*. WWW-dokumentti. Luettu 1.7.2005.
<http://www.eva.fi/files/89_vieraassa%20vara%20parempi.pdf>
- Fairclough, Norman (1997[1995]), *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman (2001), "Critical discourse analysis as a method in social scientific research". Teoksessa Wodak, R. & Meyer, M. (toim.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications, s. 121–138.
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing Discourse – Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1972), *Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock.
- Foucault, Michel (1980), *Power/knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–77*. Toim. Colin Gordon. Brighton: The Harvester Press.
- Foucault, Michel (1980[1975]), *Tarkkailla ja rangaista*. Keuruu: Otava.
- Foucault, Michel (1982), "The subject and power". Teoksessa Dreyfus, H., Rabinow, P. (toim.), *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Brighton: Harvester, s. 208–226.
- Foucault, Michel (1988), *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Toim. Donald F. Bouchard. Ithaca: Cornell University Press.
- Foucault, Michel (1990 [1976]), *The History of Sexuality – An Introduction. Volume 1*. London: Penguin Books.
- Foucault, Michel (1991a), "Politics and the study of discourse". Teoksessa Burchell, G., Gordon, C., Miller, P. (toim.), *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf, s. 53–72.
- Foucault, Michel (1991b), "Questions of method". Teoksessa Burchell, G., Gordon, C., Miller, P. (toim.), *The Foucault Effect. Studies in*

- Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf, s.73–86.
- Galtung, Johan (1977), *Methodology and Ideology. Vol. 1, Essays on Methodology*. Copenhagen: Ejlers.
- González Alcantud, José A. (1998), *Antropología (y) política. Sobre la formación cultural del poder*. Barcelona: Anthropos.
- Gordon, Colin (1991), "Governmental rationality: an introduction". Teoksessa Burchell, G., Gordon, C., Miller, P. (toim.), *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf, s. 1–52.
- Guidaron, Virginie & Joppke, Christian (2001), "Introduction". Teoksessa Guidaron, V. & Joppke, C. (toim.), *Controlling a New Migration World*. London: Routledge, s. 1–28.
- Hall, Stuart (1997), "The Work of Representation". Teoksessa Hall, Stuart (toim.), *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: The Open University, s. 13-74.
- Hanska, J., Masonen, P. & Virtanen, K. (1998), "Kulttuurien rinnakkaiselo keskiajan Välimerellä". Teoksessa Hanska, J., Masonen, P. & Virtanen, K. (toim.), *Islamin ja kristikunnan rajoilla. Kulttuurien kohtaaminen ja vuorovaikutus Välimerellä*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia no. 78. Tampere: Tampereen yliopisto, s. 9–18.
- Heller, Agnes ja Puntsher Riekmann, Sonja (1996), "Preface". Teoksessa Heller, A. & Puntsher Riekmann, S. (toim.), *Biopolitics. The Politics of the Body, Race and Nature*. Hants: Avebury, s. ix–xii.
- Henriksson, Kirsi (2000a), *Suomi ja rajaton rajojen Eurooppa. Muuttoliikkeet Eurooppaan ja Euroopassa kylmän sodan jälkeen*. Selvitys ulkoasiainministeriölle. WWW-dokumentti. Luettu 29.7.2004. <<http://formin.finland.fi/netcomm/ImgLib/2/38/muutto.pdf>>
- Henriksson, Kirsi (2000b), "Euroopan unioni ja muuttoliikkeet Välimeren alueella – Liikkuvuuden edistäminen vai kontrolli". Teoksessa Pentikäinen, Tapani (toim.), *Mater Nostra vai Mare Nostrum?*. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus TAPRI, Tutkimuksia no. 93, 2000. Tampere: TAPRI, s. 91–144.
- Hier, Sean & Greenberg, Joshua (2002), "News Discourse and the Problematization of Chinese Migration to Canada". Teoksessa Henry, F., Tator, C., *Discourses of Domination: Racial Bias in the Canadian English-Language Press*. Toronto: University of Toronto Press.

- Horsti, Karina (2003a), ”Global Mobility and the Media”. *Nordicom Review – Nordic Research on Media & Communication*, vol. 24, nro. 1, s. 41–54.
- Horsti, Karina (2003b), ”Turvapaikkapolitiikan muuttuvat ulottuvuudet Euroopassa”. *Kosmopolis*, vol. 33:4, s. 7–25.
- Horsti, Karina (2005), *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat mediassa*. Väitöskirjan käsikirjoitus. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Huysmans, Jef (1995), ”Migrants as a security problem: dangers of ‘securitizing’ societal issues”. Teoksessa Miles, R. & Thränhardt, D. (toim.), *Migration and European Integration. The Dynamics of Inclusion and Exclusion*. London: Pinter Publishers, s. 53–72.
- Huysmans, Jef (2000), ”The European Union and the Securitization of Migration”. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 38, no. 5, s. 751–777.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (1997), ”Johdanto”. Teoksessa Hänninen, S. & Karjalainen, J. (toim.), *Biovallan kysymyksiä – Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Isaksson, Pekka & Jokisalo, Jouko (1998), *Kallonmittaajia ja skinejä. Rasismin aatehistoriaa*. Helsinki: Hakapaino.
- Johansson, Peik (1994), *Kuolema Ruandassa*. Helsinki: Like.
- Juhila, Kirsi (1999), ”Tutkijan positiot”. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E., *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, s. 201–232.
- Jukarainen, Pirjo (2003), ”Rajan politiikkaa”. Teoksessa Unto, Vesa (toim.), *Maailman tutkimisesta ja muuttamisesta*. Tampere: TAPRI.
- Jukarainen, Pirjo (2004), ”Tieteellinen katse ja politiikka – tilan, identiteetin ja turvallisuuden politiikan tarkastelua”. Teoksessa Huru, J. & Väyrynen, T. (toim.), *Kadonnutta poliittista etsimässä. Kansainvälinen turvallisuus ja politiikka*. Helsinki: Yliopistopaino, s. 13–42.
- Jylhä, Kimmo (1998), ”Foucault ja Nietzsche”. *Niin&näin*, vol. 4, 1998. WWW-dokumentti. Luettu 18.6.2005.
<http://www.netn.fi/498/netn_498_fouc5.html>
- Koivusalo, Markku (2004), *The Italian Effect in Political Philosophy*. Sydneyn yliopiston 9–11.9.2004 järjestämässä seminaarissa (”The Italian Effect – Radical Thought, Biopolitics and Cultural Subversion”) esitetyn paperin tiivistelmä. WWW-dokumentti. Luettu 20.4.2004.
<<http://www.arts.usyd.edu.au/departs/rihss/IEprog6A.html>>

- Kristeva, Julia (1992 [1988]), *Muukalaisia itsellemme*. Helsinki: Gaudeamus.
- Käkönen, Jyrki (1997), "Globaalistuminen ja sosiaalisten tilojen muutos (1)".
Kosmopolis, 27:2. WWW-dokumentti. Luettu 18.6.2005.
 <<http://www.helsinki.fi/lehdet/kosmo/kosmo.html>>
- Laitinen, Kari (1998), "Ympäristöturvallisuuden käsitteellisistä ongelmista".
Kosmopolis, vol. 28:3, s. 67–78.
- Lehti, Marko (2003), "Geopoliittisen mielikuvituksen tutkimus: tilan ja ajan hallinnan politiikka". Teoksessa Harle, V. & Moisio, S. (toim.), *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, s. 110–129.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003), "Miksi Erilaisuus?". Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.), *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, s.
- López Garcia, B. (2001), "La Régularisation des Maghrébins sans-papiers en Maroc". Teoksessa Leveau, R., Wihtol de Wenden, C. & Mohsen-Finan, K. (toim.), *Nouvelles citoyennetés: Réfugiées et sans-papiers dans l'espace européen*. Paris: IFRI.
- Martínez Corcuera, Raúl (1998), "Minorías en los medios de comunicación en 1997, Año Europeo contra el Racismo". *Revista Latina de Comunicación Social*, nro.5. WWW-dokumentti. Luettu 10.7.2005.
 <<http://www.ull.es/publicaciones/latina/a/99s2corcuera.htm>>
- Mervola, Markus (2005), "Kurjia köyhiä ja potentiaalisia terroristeja – 'Integroitumattomat' yhteiskunnallisina vaaroina". *Kosmopolis* vol. 35:1, s. 27–42.
- Moisio, Sami (1998), "Geopoliittinen imagologia ja uhkakuvarakennelmat – 1990-luvun turvallisuuspoliittiset selonteot käytännöllisenä geopolitiikkana".
Kosmopolis vol. 28:3, s. 5–32.
- Mägerle, Anton 1998, "Äärioikeistolaisuus Länsi-Euroopassa". Teoksessa Wieszt, J., Gattol, E. & Kinnunen, K. (toim.), *Integration contra Nationalismus. Käsikirja aikuiskouluttajalle*. Sokrates, s. 137–141.
- Nederveen Pieterse, Jan (1995), "Europe among other things: closure, culture, identity". Teoksessa Teoksessa von Benda-Beckman, K. & Verkuyten, M. (toim.), *Nationalism, ethnicity and cultural identity in Europe*. Utrecht: ERCOMER, s. 71–88.
- Neumann, Iver B. (1995), "Kollektiivinen identiteetin muodostus ja toiseus kansainvälisten suhteiden teoriassa". *Kosmopolis*, vol. 25:4, s. 5–22.
- Norberg, Camilla (2004), "Legitimising Immigration Control – Romani Asylum-

- Seekers in the Finnish Debate”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 30:4, s. 717–735.
- OECD (2001), *Trends in International Migration: Annual Report 2000*. Paris: OECD.
- Osborne, Thomas (1996), “Security and vitality: drains, liberalism and power in the nineteenth century”. Teoksessa Barry, A., Osborne, T., Rose, N. (toim.), *Foucault and Political Reason. Liberalism, neo-liberalism and rationalities of government*. London: UCL Press, s. 99–122.
- Ó Tuathail, Gearóid (1996), *Critical Geopolitics. The Politics of Writing Global Space*. London: Routledge.
- Ó Tuathail, Gearóid & Dalby, Simon (1998), ”Introduction”. Teoksessa Ó Tuathail, G. & Dalby, S. (ed.), *Rethinking geopolitics*. London: Routledge, s. 1–15.
- Paasi, Anssi (1999), “The Political Geography of Boundaries at the End of the Millennium: Challenges of the De-territorializing World”. Teoksessa Eskelinen, H., Liikanen, I. & Oksa, J. (ed.), *Curtains of Iron and Gold: reconstructing borders and scales of interaction*. Hants: Ashgate Publishing Ltd, s. 9–24.
- Parvikko, Tuija (1993), ”Paaria postmodernin poliittisen tilan kapinallisena”. Teoksessa Harle, Vilho (toim.), *Erilaisuus, identiteetti & politiikka*. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitos, s. 27–47.
- Parvikko, Tuija (2002), ”Politiikka ilman *polista* – pakolainen paradigmana 2000-luvun politiikassa”. *Kosmopolis*, vol. 32:1, s. 41–59.
- Penttinen, Elina (2004), *Corporeal Globalization. Narratives of Subjectivity and Otherness in the Sexscapes of Globalization*. Tapri Occasional Paper 92.2004. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pietikäinen, Sari (2003), ”Etniset vähemmistöt uutisissa”. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press, s. 14–30.
- Poku, Nana K., Renwick, Neil & Glenn, John (2000), ”Human security in a globalizing world”. Teoksessa Graham, D. & Poku, N., *Migration, Globalisation and Human Security*. London: Routledge, s. 9–22.
- Poku, Nana K. & Graham, David T. (2000), “Introduction”. Teoksessa Graham, D & Poku, N., *Migration, Globalisation and Human Security*. London: Routledge, s. 1–8.
- Prem Kumar, Rajaram & Grundy-Warr, Carl (2004), ”The Irregular Migrant as Homo Sacer: Migration and Detention in Australia, Malaysia and Thailand”.

- International Migration*, vol. 42:1, s. 33–63.
- Prior, Markus (2004), ”Darfur ansaitsee parempaa”. Artikkelin RUNIC:in internet-sivuilla. WWW-dokumentti. Luettu 18.6.2005.
<<http://www.runic-europe.org/finnish/events/sudanArticle.html>>
- Pulkkinen, Tuija (1998), *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raittila, P. & Kuttilainen, T. (2000), *Rasismi ja etnisyys Suomen sanomalehdissä 1999*. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö.
- Raittila, Pentti (2003) (toim.), *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press
- Robins, Kevin (1991), ”Tradition and translation: national culture in its global context. Teoksessa Corner, J. & Harvey, S. (toim.), *Enterprise and Heritage: Crosscurrents of National Culture*. London: Routledge.
- Rodrigo Alsina, Miquel & Martínez Nicolas, Manuel (1997), ”Minorities ethniques i premsa europea d’elit”. *Anàlisi*, nro. 20, s.13–36.
- Saarinen, Esa (1995[1994]), *Filosofia*. Porvoo: WSOY.
- Sassen, Saskia (1999), *Guests and Aliens*. New York: The New Press.
- Savola, Minna (1998), ”Katalonia-Aragonia, Välimeren valtiot 1150–1410”. Teoksessa Hanska, J., Masonen, P. & Virtanen, K. (toim.), *Islamin ja kristikunnan rajoilla. Kulttuurien kohtaaminen ja vuorovaikutus Välimerellä*. Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus, tutkimuksia no. 78.
Tampere: Tampereen yliopisto, s. 181–223.
- Scheinin, Martin (1998), *Yhteiset ihmisoikeutemme*. Helsinki: Suomen YK-liitto ry.
- Schmitt, Carl (1976), *The Concept of the Political*. New Jersey: Rutgers University.
- Schubert, J. Daniel (2002), ”Defending Multiculturalism: From Hegemony to Symbolic Violence”. *American Behavioral Scientist*, 2002:45, s. 1088–1102.
- Sontag, Susan (2004), ”Muiden kidutusta katsellen”. *Kulttuurivihkot*, 4-5/2004, s. 33–39.
- ter Wal, Jessika (1996), ”The social representation of immigrants: The *Pantanella* issue in the pages of *La Repubblica*. *New Community*, vol. 22:1, s. 39–66.
- ter Wal, Jessika (toim.) (2002), *Racism and Cultural Diversity in the Mass Media. An Overview of Research and Examples of Good Practice in the EU Member States, 1995-2000*. EUMC, ERCOMER.
WWW-dokumentti. Luettu 8.7.2005.
<http://www.eumc.eu.int/eumc/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_

- content&catid=3fb38ad3e22bb&contentid=3fb3f9cfb3592>
 UNHCR, *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees*.
 WWW-dokumentti. Luettu 18.6.2005.
 <<http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/protect/opendoc.pdf?tbl=PROTECTION&id=3b66c2aa10>>
- van Dijk, Teun A. (2000), "New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach." Teoksessa Cottle, Simon (ed.), *Ethnic Minorities and the Media. Changing Cultural Boundaries*. Buckingham: Open University Press, s. 33–49.
- van Dijk, Teun A. (2001), "Multidisciplinary CDA: a plea for diversity". Teoksessa Wodak, R. & Meyer, M. (toim.), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications, s. 95–120.
- Vazquez Aguado, Octavio (1998), "Negro sobre blanco. Inmigrantes, estereotipos y medios de comunicación." *Comunicar*, nro. 12, s. 55–60.
- Virno, P. & Hardt, M. (toim.) (1996), *Radical Thought in Italy: A Potential Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Virtanen (nyk. Henriksson), Kirsi (1996), "Historia ja kulttuurien kohtaaminen Välimerellä". Teoksessa Jukarainen, P. (toim.), *Eurooppa laidasta laitaan. Taprin opas Euroopan ymmärtämiseen*. Tutkimustiedote no. 69, 1996. Tampere: Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus, s. 149–157.
- von Benda-Beckmann, Keebet & Verkuyten, Maykel (1995), "Introduction". Teoksessa von Benda-Beckman & Verkuyten (ed.), *Nationalism, ethnicity and cultural identity in Europe*. Utrecht: ERCOMER, s. 1–29.
- Walker, R. B. J. (1993), *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walker, R. B. J. (1995), "Yhteyksiä rajojen ja identiteettien poikki – kohti uutta maailmanpolitiikkaa? R. B. J. Walkerin Internet-haastattelu", Patomäki, Heikki (toim.). *Kosmopolis*, vol. 25:4, s. 23–37.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1988), "Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires". Teoksessa Antaki, Charles, (toim.), *Analysing Everyday Explanation. A Casebook of Methods*. London: SAGE Publications, s. 168–183.
- Wihtol de Wenden, Catherine (1999), *Faut-il ouvrir les frontières?* Paris: Presses de Sciences Po.
- YK (2000), *Replacement Migration: Is it a solution to declining and ageing*

- populations?* Population Division, Department of Economic and Social Affairs. New York: United Nations. WWW-dokumentti. Luettu 12.11.2004. <<http://www.un.org/esa/population/unpop.html>>
- YK (2002), *International Migration*. ST/ESA/SER.A/219. New York: Population Division.
- Ylänkö, Maaria (2000), ”Kansainvälistymisen kahdet kasvot – muuttoliikkeet ja kulttuurien globalisaatio”. Teoksessa Trux, Marja-Liisa (toim.), *Aukeavat ovet – kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä*. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Zolo, Danilo (1992), *Il Principato democratico*. Milano: Feltrinelli.

Aikakaus-, internet- ja sanomalehdet sekä TV-lähetykset:

- Aamulehti*, 17.1.2004. STT, ”Neljä maasta poistettua lääkitetty vastoin tahtoa” (uutinen).
- Aamulehti*, 2.10.2004. Kirsi Hölttä, ”EU perustaa turvapaikanhakijoille leirit viiteen Pohjois-Afrikan maahan” (uutinen).
- ABC*, 7.2.2004. Pablo Muñoz, Cruz Morcillo, “La policia detecta la «reconversión» de redes de la droga al tráfico de seres humanos” (uutinen).
- Ajankohtainen kakkonen*, (TV2), 5.7.2005.
- El Mundo*, 22.1.2004. Roberto Benito, ”En 2015, la cuarta parte de la población será inmigrante” (uutinen).
- El Mundo*, 24.5.2004. EFE (Espanjan tietotoimisto), “El Ministerio de Interior creará una Brigada Central de Explosiones para los inmigrantes irregulares” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 13.7.2004.
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/05/24/espana/1085430649.html>>
- El Mundo*, 22.8.2004 a. ”El gobierno concederá papeles a los inmigrantes que demuestren tener trabajo para su integración” (uutinen).
WWW-dokumentti. Luettu 24.8.2004.
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/22/espana/1093177461.html>>
- El Mundo*, 22.8.2004 b. ”Bono ordena a la Armada que no intercepte barcos de inmigrantes para evitar catástrofes” (uutinen).
WWW-dokumentti. Luettu 24.8.2004.
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/22/espana/1093145345.html>>

- El Mundo*, 23.8.2004. ”Pujol dice que el mestizaje sería ‘el final de Cataluña’” (uutinen).
WWW-dokumentti. Luettu 20.10.2004.
<<http://www.elmundo.es/elmundo/2004/08/23/espana/1093277909.html>>
- El Mundo*, 3/2004. Madridin junaiskujen teemasivut.
WWW-dokumentti. Luettu 18.1.2005.
<<http://www.elmundo.es/documentos/2004/03/espana/atentados11m/detenciones.html>>
- El Mundo*, teemasivut siirtolaisuudesta. WWW-dokumentti. Luettu 1.3.2005.
<<http://www.elmundo.es/especiales/2005/02/sociedad/inmigracion/cifras/index.html>>
- El Mundo*, 27.6.2005. EFE, ”Sami Naïr opina que la inmigración desde la África negra crecerá en los próximos 25 años“ (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 11.7.2005. <<http://www.elmundo.es/elmundo/2005/06/27/actualidad/1119885284.html>>
- El País*, 13.1.2004. ”La inmigración en cifras” (tietolaatikko).
- El País*, 20.1.2004. I. Cembrero, J. A. Rodríguez, ”España y Marruecos patrullarán juntos por mar para frenar las pateras hacia Canarias” (uutinen).
- El País*, 29.1.2004. Charo Noguiera, ”España recibe 700.000 inmigrantes en un año” (uutinen).
- El País*, 9.2.2004. Tomás Bárbulo, ”La guarida de los ‘negreros’ del Sáhara” (uutinen).
- El País*, 14.4.2004. Ignacio Cembrero, ”Rabat aduce que los marroquíes detenidos por el 11-M se hicieron terroristas en la emigración” (uutinen).
- El País*, 17.4.2004. Juana Viúdez, ”Las marroquíes son las inmigrantes que más rechazo y agresiones xenófobas sufren” (uutinen).
WWW-dokumentti. Luettu 8.7.2005.
<http://www.elpais.es/articulo.html?d_date=&xref=20040417elpand_24&type=Tes&anchor=elpporint>
- El País*, 22.4.2004. Arturo Díaz, ”SOS Racismo denuncia un aumento de la xenophobia en 2003” (uutinen).
- El País*, 29.5.2004. Tomás Bárbulo, ”Un problema de medio millón de inmigrantes irregulares al año” (uutinen).
- El País*, 11.10.2004. Tomás Bárbulo, ”Interior invertirá 130 millones en cuatro años para ‘blindar’ las costas de Andalucía y Canarias” (uutinen).
- El Periódico*, 30.1.2004. EFE, ”Barcelona necesita más inmigrantes” (artikkeli).
- EUobserver*, 12.7.2004. Honor Mahony, ”German immigration law favours highly

- skilled foreigners” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 12.8.2004.
<<http://www.euobserver.com/?aid=16870&sid=22>>
- EUobserver*, 4.10.2004. Lisbeth Kirk, Andrew Beatty, “Commission says funds not linked to North African asylum camps” (uutinen). WWW-dokumentti. Luettu 6.7.2005. <<http://www.euobserver.com/?sid=22&aid=1743>>
- Europa*, Euroopan komission Suomen edustuston lehti. 6/2004. ”Ikäihmisten osuus eurooppalaisista” (taulukko).
- Expansión*, 4.3.2004. M. Valverde, R. T. Lucas, ”España, un país de inmigrantes” (uutinen).
- Filmtid* (TV2), 7.3.2005.
- Finance Custom Wire* 26.8.2004. Stefania Bianchi, ”Refugees: EU Divisions over Immigration Deepen” (uutinen).
- Helsingin Sanomat*, 15.5.2005. Johanna Kippo, ”Lähes 700 000 laitonta siirtolaista rekisteröityi Espanjassa” (uutinen).
- Helsingin Sanomat*, 12.6.2005. Pekka Mykkänen, ”Tutkijat: Entistä harvempi kuolee sodissa” (uutinen).
- Helsingin Sanomat*, 1.8.2005. Martina Ahola, ”Kymmeniä miljoonia pakolaisia vailla virallista asemaa” (uutinen).
- La Vanguardia Magazine*, 28.12.2003. José Bejarano, “La tragedia que no cesa” (artikkeli).
- La Vanguardia*, 29.1.2004. Luis Izquierdo, ”Más de 3,3 millones de extranjeros” (uutinen).
- Le Monde*, 24.8.2004. “Les routes africaines de l’immigration clandestine” (kaavio). WWW-dokumentti. Luettu 5.7.2005.
<<http://www.lemonde.fr/web/vi/0,47-0@2-3210,54-628348@51-649169,0.html>>
- Le Monde Diplomatique*, lokakuu 1996. Didier Bigo, « Sécurité, immigration et contrôle social – L’illusoire maîtrise des frontières ».
WWW-dokumentti. Luettu 13.10.2004.
<<http://www.monde-diplomatique.fr/1996/10/BIGO/7303>>
- Pakolainen*, 2/2004. Taina Tervonen, ”Eurooppa sotajalalla pakolaisia vastaan” (reportaasi).
- Refugees*, UNHCR:n virallinen lehti. Vol. 2, no. 135, 2004. ”Europe’s next challenge” (reportaasi).
- STT*, 2.11.2004. ”Amnesty arvostelee EU:ta tyhjästä tavoitteista” (uutinen).

Suomen Kuvalehti, nro. 31, 30.7.2004. Anu Kantola, ”Sivuraiteilla” (kolumni).
The Guardian, 26.5.2004. Simon Jeffery, Mark Oliver, ”Human rights climate ’worst in 50 years’” (uutinen).
Times OnLine, 16.1.2005. Jasper Gerard “Guantanamo? It’s like death row but worse”.
WWW-dokumentti. Luettu 18.1.2005.
<<http://www.timesonline.co.uk/printFriendly/0,,1-525-1441656,00.html>>
Turun Sanomat, 9.7.2005. ” G8 lupaa edistää köyhyyden lopettamista” (uutinen).
Ulkolinja (TV1), 8.6.2005.
Ylen TV-uutiset (TV1), 12.7.2004.

Haastattelut, keskustelut ja seminaariesitelmät:

Heikkinen, Vesa (2003), ”Virkakieli, kenen kieli?”. Oikeuskulttuurin päivän esitelmä
Säätytalossa. WWW-dokumentti. Luettu 12.7.2005.
<http://www.kotus.fi/tutkimus/tekstit/esitelma_virkakieli.shtml>
Huhtinen, Aki-Mauri, 25.11.2004, Maanpuolustuskorkeakoulu, haastattelu.
Varto, Juha, 25.11.2004, Taideteollinen korkeakoulu, esitelmä Väkivallan media
-seminaarissa.

Käytetyt sanakirjat:

Ignacio Alonso, J., Palés, M., Villar, C., Sequera, R. (2000), *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe.
Ilmainen sanakirja, palvelun tarjoaja: Euro-Kustannus Oy. WWW-palvelu.
<<http://www.ilmainensanakirja.fi/>>
Rekiaro, Ilkka & Robinson, Douglas (1993[1989]), *Suomi/Englanti/Suomi-sanakirja*.
Jyväskylä: Gummerus.
Wordspy, uusien sanojen ja termien englanninkielinen WWW-palvelu.
Luettu 27.7.2005. <<http://www.wordspy.com>>